№ 5

5 ىنچى يىل داۋامى

مەعارف ۋە ئوقوتغوچى

ئولكە ئوزبەك بىلىم يورتىنى بۇ يىل بىتىرىب چىققان ئەزەمەت يىگىتلەرىمىز.
(ئورتادا مۇدىر عەلىيىف)

Telegram adress:

@turkiston_kutubxonasi

uzʙəkistan jəŋi əlifʙə mərkəzi qomьtasь
tamanьdan cьqarьlaturƣan
nəfis ədəʙij

ələŋgə

çurnalь myntəzəm davam qьlmaqda

abuna şartlarь:

1 jьlƣa . . . . 2 som

1/2 » . . . . 1 » 10 t

ajrim sanlarь 20 tijindan.

jьlьq myştərilərgə çurnalƣa ьlava qьlьnьʙ kitaʙlar həm ʙeriladi.

çurnalnь 1 sandan ʙaşlaʙ a'dьrьş mumkin.

ədrisi:

г. Самарканд, Советская ул., № 39. Редакции журнала „АЛЯНГА."

Telegram adress:

@turkiston_kutubxonasi

ئۇزبېكىستان خەلق مەعارف كەمىسەرلىگى
تاماندىدان

ئایدا بىر تاپقىر چىقارىلاتۇرغان ئىجتىماعى، سىياسى،
تەعلىم - تەربىيەۋى، عىلمى، فەننى ۋە ئەدەبى ئۇزبېكچە

مەعارف ۋە ئوقۇتغۇچى

جورنالى

بېشىنچى يىل دەۋامى

سان 5 №

1929 يىل ماي

ئۇزبېكىستان مەتبەعە ئىشلەرى ترەستىنىڭ بىرىنچى مەتبەعەسى
تاشكېنت 1929 يىل

بۇ ساندا بولغانلار.

ئېسكى ئەلىفبەدە:

1 - يەڭى مايالار . . . . كوزىرىف.
2 - يەڭى باتالىيون . . . . ئىسماعىلزادە.
3 - قىشلاق خوجالىغىنى كوتەرىشدە مەكتەپنىڭ رولى . . . . . . غەنى-مەنزان.
4 - بىلىم يۇرتىنىڭ كېلىب چىقىشى ۋە ئۇنىڭ كېلگۈسى . . . . . . عەلىيېف.
5 - ئوقۇتۇچىلار ئويى . . . . ش. رەحىمى
6 - بىلىم يۇرتى توغرىسىدا خاتىرەلەرىم . . . . ئىلياس.
7 - بىلىم يۇرتى ئىچىدەگى تەشكىلاتلار . . . . مىرزە
8 - بىلىم يۇرتىدە عىلمى ئىشلەرنىڭ بارىشى . . . . تەكەندىيېف.
9 - بىرىنچى ئون يىل . . . . عارىف ئەييوب.
10- بۇخارا خاتىن — قىزلار تەعلىم — تەربىيە تېخنىكومى . . . . . . باباشىۋا.
11- مەركەزى فىرقە مەكتەبى «ئىستالىن» . . . . زىيا ئەحمىدىف.
12- مەركەزى سىياسى ئاقارتىش ئىشچىلەر قورسى . . . . باگايىف.
13- مەيدە مىللەتلەر تېخنىكومى تەئۇرىخدەن . . . . ئ. تاھىرى.
14- فەرغانە تەعلىم — تەربىيە تېخنىكومى . . . . ع. غائىب.
15- تاشئوكورگ تەعلىم — تەربىيە تېخنىكومى . . . . سابىر يونس.
16- تىببى تېخنىكوم . . . . سىراجىددىن.
17- ئۆزبېكستان خالىق خوجالىغىنىڭ تەرەققىسى . . . . يانبايىف.
18و شورا ماتلوبات كەپېراتسىيەسى . . . . پېرمىنىف
19- بۇخارادا مىللى موسىقا توغرىسىدا . . . . م. شاكىرىف
20- عالى ئىنستىتوت قۇچاغىدا . . . . رەحىم تۇرغىن

يەڭى ئەلىفبەدە:

21- تولقۇن . . . . س. رەجەب.
22- 10 يىلنى قۇتلاپ . . . . مىرتېمىر.
23- سۈيەن ئېندى . . . . ح. سادىق
24- خاتام جان . . . . م. سەيىدخانىف.
25- عۇرفان كىرچىلەرىگە . . . . نادى مىرزا.
26- ياروغ يولدۇز . . . . ئىبراھىم ئوسمانى.
27- قىزىق چ دالالاردا . . . . ج. تەرجىمەسى.
28- فىن تېخنىكە . . . . —
29- باكودا ئۆزبېكستان يىگىتلەرى . . . . مۇزەييەن.
30- يەڭى كۈچلەر . . . . ر. س.
31- بۇخارا ئوكروگ 2 - يىللىق تەعلىم — تەربىيە قورسى . . . . ج. — س.

جورنالىمىزنىڭ بۇسانى بىلىم يورتلارىمىزنىڭ ئون يىللىغىغا باغشلاندى.

ۋاقتىنچا مەسئۇل مۇحەررىر: قۇربان عىياسىف.
تەحرىر ھەيئەتى: قۇربان عىياسىف. ئىسماعىلزادە، نەعىم سەعىد، بايجانىف، نۇرمۇحەممەد زادە.
ناشىرى: ئۆزبېكستان خەلق مەعارىف كەمىسارلىگى.

Umumij Bolym

يەڭى مايالار

كوزىرۇف

يەڭى مۇتەخەسسىسلەر ماياسى تاييارلاش توغرىسىدىكى مەسئەلە ئۆزبېكىستان شەرائىتلىرىدە جۇدە مۇھىم ئورۇننى تۇتادى. ئىجتىمائى قۇرۇلۇشنىڭ بۇتۇن قىسىملىرىدا مۇۋاففەقىيەتقا ئېگە بولۇش قانداي مۇددەتتە، قانداي مەلەكەلى ۋە قانداي ئىجتىمائى تاباقالاردان مۇتەخەسسىسلەر تاييارلاشىمىزغا باغلىق.

ئۆزبېكىستان مەلەكەلى ئىشچىلەرگە ئىتتىفاقچى جۇمھۇرىيەتلەرنىڭ ھەممەسىگە قاراغاندا ھەم مۇختاجراق.

ئۆزبېكىستاننىڭ خوجالىقى كېيىنكى يىللاردا بۇتۇن شورالار ئىتتىفاقى خوجالىقىغا قاراغاندا تېزرەك ئۆسە بارادى. مۇتەخەسسىسلەر تاييارلاش سۈرئەتى ئېسە باشقا ئىتتىفاقچى جۇمھۇرىيەتلەردەگىگە قاراغاندا ئەنچە كېيىنگە قالماقدا. بۇ كېيىنگە قالىش يىلدان-يىل كۆچەيمەكدە ۋە خوجالىق ھەم مەدەنى قۇرۇلۇشنىڭ ھەر بىر قىسمىدا ئۆزىنى سېزدىرمەكدە.

بۇ مەسئەلەنىڭ جىددىلىگى يەنە شۇنىڭ بىلەن ھەم كۈچەيمەكدەكى، ئوقۇ مۇئەسسەسەلەرىنىڭ كۆپىسى يېتەرلىك دەرەجەدە يېرلىلەشتىرىلمەگەن ۋە ئۆزبېكىستان خالقلارىنىڭ تىل ھەم تۇرمۇشلارىنى بىلمەيدۇرغان مۇتەخەسسىسلەر چىقارادى ھەمدە شۇنىڭ ئۈچۈن ئۆز ئىشلەرىنى خالق بىلەن يېتەرلىك دەرەجەدە ئەلاقە باغلاماسدان ۋە جەماعەتچىلىكنى كېڭ رەۋىشدە جەلب قىلماسدان ئالىب بارادىلار. مۇتەخەسسىسلەر ماياسى تاييارلايدۇرغان ئوقۇۋ يۇرتلارىنىڭ نىمە ئۈچۈن يېتەرلىك دەرەجەدە يېرلىلەشتىرىلمەگەنلىگى ئۈستىدە توختالىب ئوتىشىمىزگە حازىر ئىحتىياج يوق. بۇ ۋاقىعادىكى ئاساسى خاتا-ئىلگەرىدە يېتتى يىللىق مەكتەبلەر شاخابچاسى يېتەرلىك دەرەجەدە كېڭەيتىرىلمەگەنلىگى ۋە ئۇيغۇر مىللەتلەردەن ئىختىساس-تېخنىكە مەكتەبلەرىگە كىرىش ئۈچۈن يېتەرلىك دەرەجەدە مايالار تاييارلانماغانلىغىدادىر.

ئۆز ئالدىمىزغا قويىشىمىز لازىم بولغان ئىككىنچى مەسئەلە-قانداي ئىجتىمائى تاباقالاردان مۇتەخەسسىسلەر تاييارلاشىمىز كېرەكلىگى توغرىسىدا.

توغرىسىنى ئەيتىش كېرەككى، بىز حازىرغاچاكوبىرەك پىرولېتارىيەتكە ئونچا يافىن بولماغان تاباقالاردان مۇتەخەسسىسلەر تاييارلاماقدامىز. ئىختىساس ۋە تېخنىكە ئوقۇۋ يۇرتلاردەگى ئىستودېنتلارىنىڭ ئەنچەسى ئۆزىگە توق (بايىراق) دېھقانلار ۋە «باشقالار» گىروھىدان چىققان كىشىلەردىر. ئوقۇۋ يۇرتلارىنىڭ ئىجتىمائى تاماندان ئىفلاسلانىشىغا سەبەب، ئەلبەتتە ئىختىساس ۋە تېخنىكە ئوقۇۋ يۇرتلارىگە كىرىش ئۈچۈن تاييارلانغان پىرولېتارىيەت ھەم باترا‌ق مايالارىنىڭ يېتەرلىك بولماغانلىغى ۋە بەعزى ۋاقىتلاردا ئىختىساس-تېخنىكە ئوقۇۋ يۇرتلارىگە ئوقۇۋچىلار تاللاش مەسئەلەسىگە يېتەرلىك ئەھەمىيەت بېرمەسلىگى، ئايرىم چاقلاردا ئېسە ئۇل ئوقۇۋ يۇرتلارىگە ئاچىقدان-ئاچىق «ئۆز كىشىلەر»نى كىرگىزىشكە حەرەكەت قىلىش ۋاقىعالارىنىڭ بولىب تۇرۇشىدىر. مەحەللە كەمىسسىيەلەرىدەن ئالىب تا رايون فىرقا قومىتاسىغاچا بولغان ھەر خىل تەشكىلاتلاردەن ئۇل ياكى بۇل ئوقۇۋچىنىڭ ئىشچى عائىلادان چىققانلىغى، باترا‌ق كەمبەغەل دېھقان بولغانلىغى توغرىسىدا ئىسپرەفكەلەر تاپشىرىلار ۋە تېكشىرىب قاراغاندا ئېسە كەمبەغەل دېھقان ھەم باتراقلار كىتتە ساۋداگەر، ئېشان، شەيخ ۋە باي بالالارى بولىب چىقار ئېدى.

توغرى، ئوقۇۋچىلارنىڭ ئىجتىمائى تەركىبى يىلدان يىل ياخشىلانىب بارادى. كېيىنگى ئېكى يىلداغى ئوقۇۋچىلار قابول قىلىش ئېندى باشقا نەتىجەلەر بېرمەكدە: ئىشچى، باترا‌ق ۋە ئېڭ كەمبەغەل دېھقانلار تاباقاسى كۆپەيمەكدە، ھەمدە ئۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتدا كامساموڵ ۋە فىرقا ئاعزالارى گۇرۇھى ئۆسمەكدە.

28/29 نچی ئوقوۋ يىلى خالق خوجالىغىنىڭ بۇتۇن تارماقلارى ئۈچۈن ئەنچە ئورتا مەلەكەلى مۇتەخەسسىسلەر تاييارلاپ چىقارغان يىلىمىزنىڭ بىرىنچىسىدىر.

پېداغوغىيا مەعارىفى بولى بويىنچا تەعلىم ـ تەربىيە تېخنىكوملەرىنى بىتىرگەن 111 كىشى ۋە تەعلىم ـ تەربىيە كورسلارىنى بىتىرگەن 71 كىشى چىقارامىز. ئوزبېكستان قىشلاق خوجالىغى قىشلاق خوجالىق تېخنىكومىنى بىتىرگەن 65 كىشىگە، ساۋدا ۋە كەپەرەتسىيە ئېسە 40 تە مەلەكەلى تاۋارۋېد (مال ـ تاۋار ئىشلەرىنى بىلوچى) هەم 40 تە كەپەرەتىف ئىشچىلەرىگە ئېگە بولادى. سەناعەت ئىندوسترىيە تېخنىكوملەرىنى بىتىرگەن هەرخىل مەلەكەلى 137 تە تېخنىككە مالىك بولادى. ئوزبېكستاندائى شورا تىب مايالارى 53 تە فارماتسېۋت (دارى تاييارلاۋچىلار) ۋە 39 تە ئەكوشېركە (دايە) گە ئاشادى. نىهايەت، شورا، مەئمورلىك هەم سود مۇئەسسەسەلەرى ئۈچۈن بۇ يىل مەخسوس شورا ـ مەئمورلىك ئىشچىلەرى تاييارلاش قورسلارىنى تامام قىلغان 54 تە مەلەكەلى ئىشچى چىقارىلادى.

ئۈندان تاشقارى، بىرىنچى مەرتەبە، تاشكەنت ئىشچىلەر پالىتېخنىكومى ئورتا دەرەجەدە تېخنىكە مەلەكەسى ئالغان 37 تە ئىشچى چىقارادى.

ئوزبېكستان ئىجتىماعى قاناعاتلانتىرىش ئۈچۈن ئەلبەتتە بۇ مايالار يېتمەيدى، بىراق ئىلگەرىگە قاراغاندا بۇ ئەنچە ئالغا قەدەم قويىشدىر، خۇسوسەن 29 نچى يىلدا ئوزبېكستان خالق خوجالىغىنىڭ هەر خىل تارماقلارىدا ئىشلەپ تۇرغان ئىشچىلەرگە قاراغاندا ئەنچە مەلەكەلىرەك مۇتەخەسسىسلەر چىقارىلادى.

ئېلىك كېيىن، بىز مەعارف خالق كىمىسسارلىغىنىڭ ئىختىساسى تەعلىم مۇئەسسەسەلەرى تامانىدان چىقارىلغان يەڭى مۇتەخەسسىسلەرنىڭ ۋەزىفەلەرى توغرىسىدا بىر ـ ئىكى سوز ئەيتمەكچىمىز.

بۇتۇن خالق خوجالىغىنى باشقاىدان تۈزۈش فەبرىك ۋە زاۋود، قىشلاق خوجالىغى، مەكتەب ۋە شورا مۇئەسسەسەلەرىگە مۇتەخەسسىسدەن ئوز ئىشىنى بىلىشىنگىنە ئېمەس، بەلكى ئىشنى يەڭى ئەساسدا تەشكىل قىلا ۋە كېلىك جاماعاتچىلىكىنىڭ كومەگى هەم ئىشكە جەلب ئېتىلىشى بىلەن ئۈيۈشتىرا ئالىشىنى، ئىجتىماعى قۇرۇلىش ئىشىگە سادىق بولىشىنى، ئىشدە غايرات كورسەتىشىنى، كېلىك تەشەببۇسلى بولىشىنى. تەلەب قىلادى. ياش مۇتەخەسسىسلەر ئوقوۋ يۇرتلارىدە بۇتۇن بۇ سىيفەتلارىنى ئالا ئالدىلار دېب ئەلبەتتە ئويلاپ بولمايدى. بۇ سىفەتلەرىنى كۈندەلىك عەمەلى ئىشلەردە ئالىش كېرەك. ياش شورا مۇتەخەسسىسى ئەگەر كېلىك ئىشچى عاممادان ئۈزاقلاشماسا، بۇتۈن ئىشىنى ئۇلار نازارانى ئاستىغا قويسا، كامسامول ۋە فىرقە تەشكىلاتلەرى بىلەن ياقىن عەلاقە باغلاسا، هەمدە ئۇلار يولباشچىلىغى ئاستىدا ئىشلەسەگىنە بۇ سىفاتلارغا ئېگە بولا ئالادى.

ئوقوۋ يۇرتلارىنى بۇ يىل بىتىرىب چىققان ياش مۇتەخەسسىسلەرگە يەنە شۇنى هەم ئېسدە تۇتىش كېرەككى، تۇرمۇش هامان ئالغا بارادى، فەن ۋە تېخنىكە بىلدان ـ يىل يەڭى مۇۋەففەقىيەتلەرگە ئېرىشەدى، ياش مۇتەخەسسىسلەر ئۆزلەرىنىڭ يېتەرلىك دەرەجەدە بىلىم ۋە مەلەكەگە ئېگە بولىشلارى بىلەنگىنە قەناعەتلەنمەسلىكلەرى، بەلكى ئوز ئۈستلەرىدە تەدرىجى رەۋىشدە ئىشلەشلەرى، ئىشلەپ چىقارىش مەلەكەلەرىنى ۋە نەزەرى بىلىم دەرەجەلەرىنى كوتەرىشلەرى، ئارقادا قالماسلىقلارى، بەلكى ئىجتىماعى ـ سىياسى ۋە فەننى تۇرمۇش بىلەن بىرگە بارىشلارى، ئىجتىماعى قۇرۇلىش هەم خالق خوجالىغىنى باشقاىدان تۈزىش جەبهەسىدە ئالدىنغى قاتارداغى كۈرەشچى ۋە ئۈيۈشتىرۇچى بولىشلارى لازىم.

كوزىرۇف

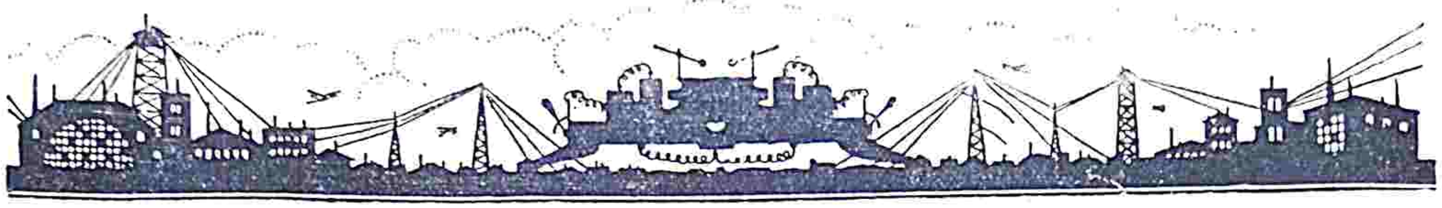

يەڭى باتالىيون

ئىسماعىلزادە.

«ئەگەردە فەلەكنىڭ گەردىشى بىلەن ئىنقىلاب ئو-
زىنىڭ چىزىقىدان چىقسا (يەعنى بورجۇۋازىيا ئىن-
قىلابى سانسىيالىزىم ئىنقىلابىغا ئەيلەنىب كېتسە)، بىر
يۈزىنىڭ مەدەنىيەت باقچالارى، بەشەرىيەتنىڭ مەسعود
كۈنلەرى فاقات تارىخ سەحىفەلەرىدە گىنە مۇنەززەھ
ۋاراقلار ۋە شىرىن خاترالار بولىب قالغۇسىدىرلار»
بۇ سوزلەرنى پىرولىتەرىيەت حەرەكەتىنىڭ شىد-
دەتلى دەۋرلەرى ۋە ئۇنىڭ مۇزەففەرانە حاكىمىيەتىنىڭ
باشلانغىچ زامانلارىدا بۇرجۇۋازىيا جەمعىيەتىنىڭ كەپد-
ىەلدەن ئىلهام ئالغۇچى «پەيغەمبەر» لەرى جۇدە ھەم
حەسرەتلىك، حەسرەتلىك يازار ۋە سوزلەرلەر ئېدى.
بۇلار قىزىل شورا مەملەكەتلەرىنىڭ خارىتالارىنى ئالدى-
لارىغا قويىب ئالىب «بالشۇۋىكلارنىڭ ۋەحشى توردو-
لارى» تامانىدان قىلىنىب تۇرىلغان مۇدافەعە حەرەكە-
تىگە «مەدەنىيەت تەخرىباتچىلارى حەرەكەتى» ئىسمى
بېرىب، ئۇل «تەخرىباتنىڭ شاھىدى» سىفەتى بىلەن
كوز ياشلارىنى ئاقىزار ئېدىلەر. بىر جىھەتچە ئۇلار
ئوز سىنفى مەنفەعەتلەرى نۇقتايى نەزەرىدەن حاقلىق
ئېدىلەر، «ئىنقىلابنى ئوز چىزىقىدان چىقارغان بالشى-
ۋىكلار» بۇرجۇۋازىيا جەمعىيەتىنىڭ تۇغدىرغان سىنفى
(بۇرجۇۋازى) مەدەنىيەتنى حاقىقاتان چىقارىب تاشلاماقدا،
ئۇلار ئەينىكەنچە بۇل مەدەنىيەتنى (ئۇل مەدەنىيەتنى،
كم ئۇندا مىليونلەر بىلەن ئىنسانلار بىر تودەنىڭ قۇربانى
ۋە ئۇنىڭ جانلىق ئالاتى بولىب كېلەدىرلەر) دەبدەبە
ۋە تەنتەنە بىلەن عەيان ۋە ئاشكارە بىر رەۋىشدە بۇز-
مەكدە ئېدى (ۋە بۇزمەكدەدىر). شۇنىڭ ئۇچۇن مەدە-
نىيەت «پەرىلەرىنىڭ «مەدەنىيەتا» دېيىشلەرى ئاساسىز
ئېمەس ئېدى. بۇ كۈن بىز كەمال فەخر بىلەن ئەينە
ئالامىز كم، مىليونلەر بىلەن مەزلومەلەرنىڭ جەسەدلەرى
ئوستىگە تىكىلگەن بۇ «مەدەنىيەت» نىڭ باغچالارىنى ۋە
ئۇنىڭ عەزەمەتىنىڭ سارايلارىنى كېسىب – يىقىب تاش-
لادىق. عۇمومەن جىھان ۋە خۇسوسەن پىرولىتەرىيەت
سىنفىنىڭ كۈرەش تارىخىدا بۇ شەرەفلىك ئىشكە بىرىنچى
مەرتەبە روسىيە پىرولىتەرىيەتى نايىل بولدى. فاقات

بو بىلەن مەسئەلە حەل بولمايدى، بىز بورجۇۋازىيانىڭ
«باغچا» لارىنى غىنا بۇزدىك. لېكىن ئۇل «باغچا» دا بولغان
دەرەختلەرنىڭ تامىرلارىنى ھەلى بۈتۈنلاي قورىتا ئال-
ماغانىمىز. مەنە بۇ تامىرلارنى قۇرىتىش ئېڭ قىيىن ۋە
ئېڭ زور ۋە ئېڭ مۇھىم ۋەزىفەلەردەن بىرسى حساب-
لانادىر. بۇلارنىڭ ھەر زامان كوكەرىب ئۇرىشى ۋە
شۇنىڭ بىلەن مەعلوم ۋە بېلگىلى مىقداردا شورا
جاماعاتچىلىغىغا تەئسىر ئېتىشى ھەم ئۇرغان گەپدىر.
بۇ تامىرلارنى قۇرىتىش يولىدا ئالدىمىزدا ئۈزلىكسىز
مۇبارەزەلەر تۇرادىر. بىزنىڭ دۇشمەنلەرىمىز – مەفكو-
رەۋى دۇشمەنلەرىمىز تامامان قىرىلىب بىتكەن ئېمەسلەر،
ئۇلار داخلىدا، خارىجدا بىزگە زەربە بېرىش ئۇچۇن
ھەر قانداي فۇرسەتدەن ئىستىفادە قىلادىلار. «كەتتە يېر
ئېگەلەرى ۋە كەپىتەلىستلەر روسىيەدە بۈتۈنلەي يوقالغان
ئېمەسلەر، ئۇلار فاقات زور ۋە تولا بىر تاراج (экспро-
приация) غا ئۇچرادىلار، ئۇلار سىياسى جىھەتدەن
بىر سىنىق كەبى بۈتۈنلەي سىندىرىلگەندىرلەر، ئۇلارنىڭ
قالدىقلارى شورا حۆكومەتىنىڭ دەۋلەت خادىملارى ئارا-
سىدا ياشىرىنغاندىرلار. بۇلار سىنفى تەشكىلاتلارىنى
خارىجدا ساقلاب قالغانلار، بۇلار خارىجدا مۇھاجرلار
تەرىقىدە $1\frac{1}{2}$ مىليوندۇن 2 مىليونغا قادار كىشى. حىساب-
لانادرلار، كم 50 دەن ئارتىق ھەر قانداي بۇرجۇۋازىيا
ۋە سانسىيال (يەعنى مەيدە بۇرجۇۋازىيا) فىرقالارى
كۈندەلىك گەزىتەلەرى باردىر. بۇلارنىڭ قوشۇن قال-
دىقلارى ۋە بەينەلخالق بۇرجۇۋازىيا بىلەن جۇدە كوب
باغلانىشلارى باردىر. بۇ مۇھاجرلار ھەر بىر ۋاسىتا ۋە
ھەر بىر قۇۋۋا بىلەن شورا حۆكومەتىنى يىقىب، ئۇنىڭ
ئورنىگە روسىيەدە كەپىتەلىزم نى قۇرش ئۇچۇن
كىرىشەدىرلەر.»
(لېنىن XVIII جىلد 1 ىنچى قىسىم 313 نچى سەحىفە)

بۇ ئەحۋالنى بىز ئوزىمىزنىڭ كۈندەلىك تۇرمى-
شىمىزدە ئاچىق كورىب تۇرامىز، بىز ئوز جەبھەمىزدە قانچا
كۈچەيسەك بىزگە قارشى دۇشمەنلەرىمىزنىڭ دۇشمەنلە-
گى مۇتەناسىب بىر ئولچاۋدا ئارتادىر. سىنفى دۇش-

مەنلەرىمىزنىڭ ئىچكەرىدەن ۋە تاشقارىدان ئوز تۇمشۇق-
لارىنى چىقارىپ تۇرىشلەرى ۋە ھەر دىنچى نەۋبەتدە بىز-
نىڭ زەعىف ئورنىمىز بولغان مەعارف ۋە مەتبوعاتىمىزدا
ئىنعىكاس ئېتىپ تۇرىشلەرى كۈندەلىك ھادىقالاردان
ئېمەسمى؟

مەنە بۇ ھەرەكەتلەر ۋە بۇ ھەرەكەتلەرگە ياقىن بارا-
تۇرغان تامايىللار بىلەن كۈرەشىش ئۈچۈن بىزگە
قىزىل مەفكورە بىلەن سۇغارىلغان قىزىل مەدەنىيەت
قوشۇنلارى كېرەكدىر. بۇندای فەن-تېخنىكە ۋە مارك-
سىزم لېنىنىزم ئاساسىغا تەربىيە تاپىپ چىققان سىنفى
زىيالىلاردىن شورالار ئىتتىفاقىنىڭ مەعارف مۇئەسسەسە-
سەلەرى ھەر يىلى 10 مىڭلەر بىلەن كىشىلەرنى چىقا-

تەبىعى ھەر بىر نەرسەنىڭ ئىجابى (положительн)
ۋە سەلبى (отрицательн) تامانلارى بولغانىدەك،
بىزنىڭ مەعارف ئىشلەرىمىزدە ھەم بۇ نەرسە باردىر.
مۇۋاففاقىيەتلارىمىز بولغان كەبى كەمچىلىكلەرىمىز ھەم
يوق ئېمەسدىر. مۇعەللىملەر كەمچىلىگى، بولغان مۇعەللىم-
لەردەن بەعزىلەرىنىڭ شورا مەدەنىيەتىگە چېت بولغان-
لىقلارى، ماددى ئەھۋالىنىڭ بۇزۇقلىغى، كىتاب كەمچى-
لىگى بىنا يوقلىغى ۋە بۇنگە ئوخشاش كەمچىلىكلەردىر،
كىم بۇلارنى بىر تاماندان ھۆكۈمەت ۋە مەعارف كەمى-
سەرلىگىنىڭ تەشەببۇس ۋە ئىككىنچى تاماندان مەھەللى
شورا ۋە فىرقا جاماعاتچىلىق ھەرەكەتى بىلەن تېز ۋاقتدا
بىتىرسە بولادىر، بۇ كەمچىلىكلەر ئۈستىگە خۇسۇسەن مە-

taşkent ylkə өzвek erlər вilim jurtьnьn myəllimlər həjəti.

رىب پىرولىتەرىيەت مەملەكەتىنىڭ ھەر بىر ساھاداغى ئىش-
لەرىگە جوناتادىرلار. مەنە بۇ خىلداغى قوشۇندان بۇ
يىل ئوزبېكستان مەعارىف مۇئەسسەسەلەرى ھەم بىر
باتالىيون (مىڭگە ياقىن) تاييارلانغان كىشىلەرنى چىقا-
زادىر. بۇلارنىڭ ئوزبېكستان ئۈچۈن قىشلاق خوجالى-
غىنىڭ كۆتەرىلىشىدە، سەناعەت تۈزىلىشىدە، ساغلىقنى
ساقلاش ئىشلەرىدە، ساۋدا سەناعەت مەسئەلەسىدە،
مەعارف ۋە تەربىيە ساھالارىدا زور ئەھەممىيەتى باردىر.
بۇلار بىزنىڭ ھاقىقى سىنفى مەدەنىيەتىمىزنىڭ مېۋەلەرى
ۋە عەين زاماندا ئونىڭ مېعمار — بىناكارلارى بولغوسىدىرلار.

عارف ئىشلەرىمىزدە يەنە بىر كەتتە كەمچىلىگىمىز باردىر، كىم
ئونى عەلاھىدە ئېيتىپ ئوتمەسلىك بولمايدىر، ئول ھەم
بولسا، ئوزبېكستان دائىراسىدا بولغان مەيدە مىللەتلەر
مەعارىفىگە بالشاۋىكلارچا قاراماسلىق ۋە ئۇنگە ئەھەم-
مىيەت بېرمەسلىكدىر. بىز بۇنى يېتەرلىك ھۆججەتلەر
بىلەن كورسەتە ئالورمىز. فاقات مەسئەلە ئوزىدەن
ئوزى ئاچىق بولغانى ئۈچۈن بۇ يېردە ئارتىق دەلى-
لەر كېلتىرىپ ئوتورمايمىز. بۇ ھەرەكەت بىزنىڭ دايىرا-
لارىمىزدان چىقاتۇرغان بولسا ھەم، بىزنىڭ ئارىقمىزدان
سۇۋ ئىچمەيدىر. بۇنىڭ تېپىنىڭ ئۈچى بىر تاماندان

ئىستانبۇل ۋە باشقا خارىجى مەملەكەتلەردە بولغان پان تورکىستلەر قولىدا بولغان بولسا، ئىككىنچى ئۇچى مەھەللەردە بولغان يەرلىك بۇرجۇۋازىيانىڭ شاۋىنىست زىيالىلارى قولىدادىر. مانە بۇ كەمچىلىك ئۇستىدە ئەلاھىدە توختاپ ۋە ئۇنىڭ يوقاتىلىشى ئۇچۇن ئەلاھىدە ئەلاھىدە يوللار ئىزدىشىمىز لازىمدىر.

بۇ كۈن بۇقاردىغى مۇناسەبەتلەر بىلەن تىل ۋە ئۇنىڭلاردىمىزنى مەدەنىيلەشتىرىش، مانە بۇنىڭ ئۇچۇن ئايرىم كامپانىيالار ئاچىش فىكرىنى ئالدىن سۇرەمىز. بۇ مەسئەلە بۇ ۋاقىتقا قادار جۇدە ھەم كەم ئەھەممىيەت بېرىلگەن مەسئەلەلەردەن بىرىسىدىر. ئاددى كىشىلەرىمىز نەرى تۇرسىن، شۇل كۈنگە قادار زىيالىلارىمىزنىڭ، مۇعەللىملەرىمىزنىڭ ھەم 60—70 فائىزى نە تەھرىرى ۋە نە شىفاھى (يازۇ بىلەن، تىل بىلەن) ئۇتقلارىدا دۇرستكىنە مەدەنى بىر ئىنقىلاب مەيدانىغا كېلتىرە ئالغان ئېمەسلەر. بۇ مەسئەلە، (تىل قاعىدىلارىنى ياخشى ئۆرگەنمەسلىك، چېت سوزلەرنى جايىدا ئىشلەتە ئالماسلىق، ئىملانى ياخشى بىلمەسلىك ۋە ھاكەزا) بىزدە ھازىرغا قادار دۇرست بولغا سالىنماغان مەسئەلە (проблема) لەردەن بىرسى ھىسابلانادىر.

بۇ يىل مەدەنى ئىنقىلاب شىئارلارىدان ئولاراق ئۇتقىدە (باسما ئۇتق ۋە سوزلەنەتۇرغان ئۇتق) مەدەنى ئىنقىلاب مەسئەلەسىنى ھەم ئايرىمچا ئەھەممىيەت بىلەن ئورتاغا ئاتىش ۋە بۇنىڭ تېۋەرەگىگە مەكتەب تەلەبەلەرى ۋە مۇعەللىملەرنى توپلاش، دۇرست يازىپ، دۇرست سوزلەيتورغانلارغا ئايرىم مۇكافاتلار چىقارىپ قويىش ۋە شۇنگە ئوخشاغان نەرسەلەر بىلەن بۇ مەسئەلەگە كېلىك ئوقۇچىلار ۋە ئوقۇتقۇچىلار ئامماسىنى ۋە عۇمۇمەن ھەر بىر خات—ساۋادلىق كەتتە ۋە كىچىكنىڭ نەزەر دىققاتىنى جەلب ئېتىش لازىمدىر. بۇ نەرسەنى عەينى زاماندا لاتىنلاشتىرىش مەسئەلەسى بىلەن باغلاش ۋە ئۇنى ماقسادنىڭ ئىككى تامانى قىلىپ قويىش مەتلوبدىر.

لاتىنلاشتىرىش مەسئەسىنىڭ عەجەب تامانى شۇندادىر، كىم ئۇل خات — ساۋادچىقارىش مەكتەبلەرىدە، بۇرۇندەن خات—ساۋادلىق بولغان كىشىلەر دايىر اسىغا ئىسبەتەن ئېزراق ئالدىن بارادىر، ئەلبەتتە بۇ نەرسەنىڭ ئوزىگە كورە سەبەبلەرى (عەرەب ھەرفلەرى بىلەن ساۋادلىق بولغانلاردا يەڭى ئەلىفبېگە ئىھتىياج سىزمەسلىك فۇرسەت تاپىپ ياخشى تاييارلانا ئالماسلىق ۋە شۇنگە ئوخشاغان نەرسەلەر) باردىر. فاقات بۇ سەبەبلەر ھېچ بىر جىھەتچە مەعزۇر ئېمەسلەر. بىرىنچى نەۋبەتدە بۇ نەرسە بىلەن مۇعەللىملەرنىڭ 100% ئاشنا بولىشلارى ۋە ئۇنى 100% عەمەلگە تەتبىق ئېتىشلەرى ئۇلارغا ئايرىمچا فەرزدىر. بۇنداي ھەل ۋە تەتبىق ئېتىلىشى نەۋبەتدە تۇرغان مەدەنى ئىنقىلاب ۋەزىفەلەرىمىز جۇدە ئۇيدىر، كىم بۇ ساھالارد مۇۋاففەقىيات بىلەن ئىش ئالىپ بارىشنى ۋە ئۇنىڭكە يەڭى قادام تاشلاغان يەڭى مەدەنى، قىزىل باتالىيونىمىزدان زور ئۇمىدلەر كۇتەمىز.

ئىسماعىلزادە.

♦♦♦♦♦♦♦♦

قىشلاق خوجالىغىنى كوتەرشدە مەكتەبنىڭ رولى

ئولكەمىز قىشلاق خوجالىغى مەملەكەتى بولغانلىغىدان، كەممونىستلەر فرقاسىنىڭ قىشلاق خوجالىقىغا ئايروچا ئەھەممىيەت بېرىپ مەكسىموم كۇچىنى شۇ ساھەگە باغىشلاپ تورغانلىغىدان، مەكتەبلەرىمىزگە ھەم بو نەرسەنىڭ جىددى سورەتدە قويىلىشىنى تەلەب قىلادى. شۇنىڭ ئۇچۇن مەكتەبلەرىمىزدە قىشلاق خوجالىغى مەلى-ئوقۇلونىقەتعى قويىلىشى لازىم.

قىشلاق خوجالىغىنى كوتەرشدە، ئۇنىڭغە ئۇرلى يەڭىلىكلەر كىرگىزشدە مەكتەبنىڭ ئەھەممىيەتى.توتقان رولى جودە كەتتەدىر. قىشلاق خوجالىغى بابىدا مەكتەبنىڭ ۋەزىفەلەرى توباندا غىچا بولىشى لازىم:

1— بالالاردا «قىشلاق خوجالىغى» ئۇچۇن فايدالى مەلەكەلەر ھاسىل قىلىش.

2— مەكتەبنى ئەترافىدە گى قىشلاق خوجالىغى ئۆرمۈشى ۋە مۇھىت بىلەن باغلاش.

3 — دېھقانلار ئاراسىدا بىلىم تارقاتىش ئىشىنى كوچەيتىرش، قىشلاق خوجالىغىنى ماشىنالاشترشدا ياردەم بېرش ۋە باشقالار.

مەكتەبنىڭ بۇ ئۇلۇغ ۋەزىفەلەرنى باجارىشىدە، ئەگرونومىيە ۋە مەعارىف مۇئەسسەسەلەرىنىڭ تېگىشلى ياردامىلارى بولىشى ئېڭ زەرۇر شارتلەردەندىر.

بۇ ساھەدە مەكتەبنىڭ ئەھەممىيەتىنى سوزلاغاندان سوڭ، ئۇلارنىڭ «عەمەلى ئىشلەرى» توغرىسىدا ھەم بىر ئاز سوزلەب ئوتمىش كېرەك.

مەكتەبنىڭ ئوز شەرائىتىگە قاراب، دېھقان عاممەسى ئالدىدا قىلغان ھەر بىر عەمەلى ئىشلەرىنىڭ ياخشى نەتىجەلەرى، دېھقان خوجالىغىدا كەڭتە توز گەرىش ياسايدى.

قىشلاق خوجالىغىدا يەڭگىلىك كىرگىزىش، كوب ھاسىل ئالىش، ماشىنالاشتۇرىش، ۋە باشقالاردا مەكتەب دېھقانلارغا يېتەكچى بولماغى لازىم.

قىشلاق خوجالىغىنى كوتەرىشدە، مەكتەب ئارقالى قىلىش مۇمكىن بولغان بىر كوب عەمەلى ئىشلەر باردىر، كىم مەكتەبنىڭ. شۇ مەقسەد بىلەن «تەتقىقات» ئارىقەسىدە قىلادىغان عەمەلى ئىشلەرى شۇلەر بولىشى كېرەك:

1 — مەكتەب ئوزىنىڭ «بېر ئۇچەستكەسىدە» دېھقانلار ئۇچۇن نەمۇنە بولادىغان ئىشلەر بىلەن شۇغۇللەنىشى. بالالارنىڭ كۇچ — قۇۋەتى بىلەن ھسابلاشىب، بۇ يېردە «پالىزچىلىق»، «باغچاچىلىق»، «قۇشچىلىق»، «ئىپەكچىلىك» ۋە ئوز رايونىنىڭ مەشغۇلاتىغا قاراب، ھەر خىل (ئۇ رايون ئۇچۇن ئەھەممىيەتلى بولغان) ئىشلەر بىلەن شۇغۇللانىشى مۇمكىن.

پالىزچىلىك:

يېرنى ياخشى گوڭلەش، يەرنىڭ парник قوللاش. ياخشى نەۋع ئورۇغ كوبەيتىش، ماشىنا بىلەن سېپىش севооборот (ئېكىنلەرنى پىلان — تەرتىب بىلەن ئېكىب، يىل — مە يىل ئالماشتىرىب ئېكىش) نى قوللاش، زەرەرلى ھەشەراتلار بىلەن كورەشىش ۋە باشقالارنى مەكتەب عەمەلى ئىشدە قوللاب، بۇلارنىڭ ياخشى نەتىجەلەرىنى دېھقانلارغا كورسەتىشى كېرەك.

باغچاچىلىق:

питомник — كوچەتزارگە ياخشى ئورۇغلىقدان سېپىش، دەرەختكە ياخشى مېۋەلەردەن ئۇلەش، يېرنى ياخشى ئىشلەب، ياخشى گوڭلەش، مېۋەزارنى تەرتىب بىلەن كەتمەك — كەتمەك قىلىب (шахматный ئۇسۇل بىلەن) ئېكىش، زەرەرلى ھەشەراتلار بىلەن كورەشىش ۋە بۇلارنى عەمەلدە كورسەتىش لازىم. شۇلەرنىڭ قاتارىدا ساناب ئوتقانىمىز «قۇشچىلىق» ۋە «ئىپەكچىلىك» باركىم، بۇلار بىلەن شۇغۇللانغاندا، دېھقان خوجالىغى ئۇچۇن كوبگىنە ئونۇم بولادى.

قۇشچىلىق:

تاۋۇق، ئوردەك، غاز ۋە باشقالارغا ياخشى ئۇخۇملەردەن باستىرىب، بالا ئاچتىرىش، سوتكى ۋەقتىدە ئارقالغان ياخشى زاتلىك ياخشى نەسلىك، سېر ئۇخۇم تاۋۇقلارنى كوبەيتىرىش، مۇمكىن بولغان ئەقدىردە «سۇنئى رەۋىشدە جوجە ئاچتىرىدىگەن» ئەسبابلارنى ئىستىعمال قىلىش، عۇمومەن تاۋۇق، غاز، ئوردەك ۋە باشقا قۇشلارنى مەدەنى ئۇسۇلدە باقىش كېرەك. قۇشچىلىق ئېڭ ئاسان نەرسەدىر، ئۇنىڭ خىزمەتىنى مەكتەب باشلاغى بالالارنىڭ ھەربىرى ھەم قىلا بىلەدى. ئاينىقسا بىزنىڭ شەرائىتىدە ئاز مەھنەت — ئاز خىراجەت بىلەن، كوب ھاسىل ئالىنىسا مۇمكىندىر.

ئىپەكچىلىك:

ئېسكى ئۇسۇلدە قۇرت باقىشدەن تەمامەن سافلانىب، يېڭگى مەدەنى ئۇسۇلگە كوچىش، ئۇت دەرەختىنى كوبەيتىرىش، ئۇرنلەرنى قۇرت باقىشغا مۇۋافىق ئويلاردا ساقلاش، ئۇلەرنى ھەر خىل كەسەللەردەن ساقلاش، ئورۇغنى «قولدا تاييارلاش»غا قارشى كورەشىب، ھوكومەت ئورۇغىنى ئالىش ۋە باشقا يەڭگى ئۇسۇللەرنى قوللاش لازىم.

بۇلەردەن باشقا، شەرائىتگە قاراب، «ئەسەل ئەرىچىلىك»، «ئۈزۈمچىلىك» ۋە شۇنىڭدەك ئىشلەر بىلەن مەشغۇل بولىش مۇمكىن. بۇلەرنى ئەگرانوملەر ۋە ئۇلەرنىڭ يول كورسەتىشلەرى بىلەن ياجارىش لازىم.

ئەگەر رايون مىقياسىدا «تەجرىبە ئىستەنسەسى» بولسا، مەكتەب ئۇ بىلەن ياخشى عەلاقە باغلاب، ئۇنىڭ مەسلەھەتلەرى ماتېرىياللارىدان فايدالانىب ئىش كورىش مەسلىھەتدىر.

مەعلومكى، ھەر بىر رايونغا بىر دانەدەن «تەجرىبە ئىستەنسەسى» قۇرىش مۇمكىن ئېمەس. ئەگەردە مەكتەب ئوز ئىشلەرىنىڭ كوپىيە تەجرىبەسىنى «تەجرىبە ئىستەنسەسى» گە يوبارىب، ئوز رايونى توغرىسىداغى مەعلۇماتلار بىلەن تانىشتىرىب بارسا، تەجرىبە ئىستەنسەسى، ئۇلەرنى تېيىشلى ئەدەبىيات ۋە ماتېرىياللار بىلەن تەمىن قىلادى ۋە بۇ يېر «تەجرىبە ئىستەنسەسى» نىڭ بىر شۇعبەسى قاتارىدا ھسابلانادى.

بۇ عەمەلى ئىشلەرنىڭ نەتىجەلەرى دېھقانلارغا ئاچىق ئايدىن كورىنسە، شۇ خىلدە ئىشلەشنىڭ فايدالارىنى دېھقانلار كورىب قىزىقسا، شۇندەگىنە مەكتەبنىڭ «قىشلاق خوجالىغى» نى كوتەرىش مەقسەدى بىلەن قىلغان عەمەلى

ئىشلەرى ياخشى نەتىجە بېرىدى. بۇنىڭ ئۈچۈن كۆزدە بۇتۇن مۇۋەففەقىيەتلەرنى ئاچىق كورسەتىدىگەن» ۋىستەفكە» ياساش كېرەك.

ۋىستەفكەدە: قىلىنغان ئىشلەردەن نەمۇنەلەر، ئانىق رەقەملەر، دىياگرەممەلەر ۋە باشقالار بولىب، ۋىستەفكەگە كېلگەن دېھقانلارغا تۈشۈنتىرىش ۋە «بۇنىدەن سوڭ قانداي ئىشلەش» توغرىسىدا مەسلەھەتلەر بېرىش ئۈچۈن بىر كىشى تەئيىنلەنگەن بولىشى ۋە ئاگرانوملارنىڭ بۇ ئىشكە تارتىلغان بولىشى لازىم.

مەكتەبنىڭ بۇنىدەن تاشقارى، كامپانىيە ۋاقىتلارىدا، دېھقان ئامماسى ئىچىدە كېڭ تاشۋىقات ئوتقازىش كېرەك.

خەلقىمىزنىڭ تەبىئەتىگە قاراب خەلق ئومۇم بولغان يېرلەردە ئاز كوب دېمەي كېڭ تەشۋىقات ئالىب بارىشى لازىم.

فەقەت ۋىستەفكە، تاشۋىقاتلار بىلەنگىنە كىفايەلەنمەسدەن، دېھقانلار بىلەن دايىم ئەلاقە باغلاب، ئولەرگە يول يورۇق ۋە مەسلەھەتلەر كورسەتىش لازىم.

مەنە شۇنىدەي قىلىب مەكتەبلەرىمىز قىشلاق خوجالىقى بىلەن ياخشى تانىشىب كېڭ دېھقانلار ئامماسىغا ھەر دايىم ياردامدا بولىشى كېرەك.

غەنى ــ مەننان

◆◆◆◆◆◆◆◆

بىلىم يۇرتىنىڭ كېلىب چىقىشى ۋە ئۇنىڭ كېلگۇسى

ئوزبېك مىللەتى ۋە ئۇنىڭ ئىشچى-دېھقانلارى ئۇزاق ۋاقىتلار فېئادالىزم قولىدا ئېزىلىب سۇڭرا چار روسىيەسىنىڭ قولىدا سىياسى، ئىقتىسادى، مەدەنى ھۇقۇقدان مەھروم بىر سىفەتدە يەشەب كېلگەنلىگى تارىخى ھەقىقەتدىر.

ئۇلۇغ ئوكتەبىر ئوزگەرىشىگەچە تۈركىستاندا زامانە مەكتەبلەرى ئورنىغا ئەرەب ۋە ئېران مەدەنىيەتلەرىنىڭ قالدىقلارى بولغان ئېسكى مەكتەب، مەدرەسە ۋە قارىخانەلەرنى ھەر بىر قادامدا ئۇچراتىش مۇمكىن ئېدى. شۇنىڭ نەتىجەسىدە تۈركىستان خالقىنىڭ %99 ى ساۋادسىز ۋە مەدەنىيەتسىز بولىب يېتىشدى. تۈركىستاندا ساۋدا بورژۇۋازىياسىنىڭ باش كوتەرىشى ۋە تەرەققى ئېتىشى بىلەن ئۇنىڭغا خىزمەت قىلاتۇرغان زامانە مەكتەبلەرىنىڭ ئاچىلىشى مەسئەلەسى مايدانغا تاشلاندى. بۇنىڭ نەتىجەسىدە ئاچىلغان جەدىد مەكتەبلەرى ساۋدا بورجۇۋازىياسىنىڭ مەنفەئەتلەرىنى قانىقتىراتۇرغان كىشىلەر يېتىشدىرىب بېرىشكە مۇۋەززەف بولدى.

ئوكتەبىر ئىنقىلابى ۋۇجۇدگە كېلىشى بىلەن ئىلمى ئىشچىلەر مايەسىنىڭ يوقلىغىغا قاراماسدان ئولكەمىزنىڭ ھەر يېرىدە شورا مەكتەبلەرى تەشكىل ئېتىلدى، قىسقا مۇددەتلىك قورسلار ئاچىلىب بىرىنچى دەۋر ئېھتىياجىغا جەۋاب بېرەرلىك مۇئەللىملەر تاييارلاندى. ۋاقىت ئامەنىڭ سەۋىيەسى ۋە مەملەكەتنىڭ مەدەنىيەتى كوتەرىلگەن سارى ماھىر، مۇتەخەسسىس ئىشچىلەرگە ئېھتىياج كۆندىن كۈن ئوسىب، ئىبتىدائى مەئلوماتلىق ئىشچىلەر ئىلە كىفايەلەنىش مۇمكىن ئېمەس. ئەلبەتتە شونى كوزدە تۇتۇب، سابىق تۈركىستان جۇمھۇرىيەتى نامانىدان مەھەللى خالق ئۇچۇن 1918 نچى يىلدا بىلىم يۇرتى تەشكىل قىلىنادىر. بۇكۈن ئۇلۇغ ئوكتەبىر بالاسى بولغان بىلىم يۇرتى 10 ياشىنى تولغازدى. بىلىم يۇرتىنىڭ 10 يىللىق تەئرىخىگە بىر قايرىلىب قاراساق، ئۇنىڭ باشلانغىچ دەۋرى پرولېتارىيات مەفكورەسىنىڭ ئاملى بولماي، بەلكى مەيدە بۇرجۇۋازىيە مەفكورەسىنىڭ، مۇبالاغا قىلماساق، مەنبەئى ئېكەنلىگىنى كورەمىز. ئو ۋاقىتلار بىلىم يۇرتى تۈرك زابىتلەرى نامانىدان ئىدارە قىلىنغان بولسا، سۇڭرەراق جەدىدلەر نامانىدەن ئىدارە قىلىندى.

پىرولېتارىيات دەۋلەتى ھۆكىم سۇرگەن بىر مەملەكەتنىڭ ئىلمى پىدەگوكلەر تاييارلايدىرغان بىلىم يۇرتىدە بۇنداي چېت ئۇنسۇرلەر نەمايەندەلەرىنىڭ ھۆكىم سۇرىشى تەبىئى مۇمكىن ئېمەس ئېدى.

كوب ئوتمەي بىر قانچا كۆرەشلەردەن سوڭرا بىلىم يۇرتى سىنفى ئەساسغا قويىلا باشلاندى.

بىلىم يۇرتىنىڭ چېت مەفكورە تەئسىرىدەن قۇتۇلىشى بىلەن ئىلمى ۋە تەجرىبەۋى تامانلارى ھەم تۈزەلە باشلادى. ئۇل چېندەن ئورتا مەئلومات بېرەدۇرگەن ئورنا مۇتەخەسسىس پىدەگوكلەر ھازىرلايتۇرغان، ماھىر كىشىلەر يېتىشتىرەدۇرگەن فەبرىك ھالىغا قويىلدى. بىلىم يۇرتى ئوزىنىڭ ئون يىللىق ئومرىدە

7 مەرتەبە ۋىپىسكە (چىقارىش) قىلدى. بۇ يىلغى ۋىپىسكەسى بىلەن 8 ۋىپىسكە بولادىر. بىلىم يۇرتى بۇ 10 يىلنىڭ ئىچىدە 157 نەفەر قىزىل زىيالىلار حازىرلاب ئىشچى-دېهقان مەعارىف فىرونتىگە ئۇزاتدى.

بۇ يىلغى ۋىپىسكە بىلىم يۇرتىنىڭ ئون يىللىق تارىخىدا ئېڭ كەتتە ۋىپىسكە حىساب قىلىنادى. بىلىم يۇرتى بۇ يىل 34 قىزىل پېدەگوگلەر چىقاردى. بىلىم يۇرتىنى بىتىرىب چىققانلاردان بىر قىسمى ئوزبېكستاننىڭ ئۇزاق شەهەر ۋە قىشلاقلارىدا ئىشلەب تۇرغان بولسا، ۋە بىر مۇنچالارى يوقارى بىلىم ئۇيلەرىدە ئوقوب تۇرادىرلار.

بىلىم يۇرتى ئوزىنىڭ ئون يىللىق دەۋرىدە چىقارغان 157 قىزىل پېدەگوگلەرى بىلەن فاخىر قىلادىر. شۇنداي بولسا هەم بۇ يېتىشتىرىلگەن كىشىلەر ئوزبېكستاننىڭ ئېحتىياجىغا دېڭىزدەن تامچى مىقدارىدادىر.

هەلى جۇمهورىيەتىمىزنىڭ كوب يېرلەرىدە مەكتەبلەرنىڭ بولماسلىغى، بارلارىدا مۇعەللىملەرنىڭ يېتىشمەسلىگى، عۇمۇم مەجبورى تەعلىمگە يەنە جۇدە كوب كۇچنىڭ تەلەب قىلىنغانلىغى، يېتىشتىرىلگەن كىشىلەرنىڭ كەمچىلىگى تۇرغان نەرسەدىر.

ylkə əzвek erlər вilim jurтьnь diriktyri ortaq
qajumçan alijf

بىلىم يۇرتىنىڭ ئالدىدا كەمونىستلەر فىرقاسىنىڭ رەهبەرلىگى بىلەن سىنفى تەربىيەنى كۇچەيتىرىش، ئوقۇچىلارنىڭ ئىجتىماعى سەۋىيەلەرىنى ياخشى نەزەردەن ئوتكەزىش، ئوزىنىڭ عىلمى ۋە تەجرىبەۋى تامانلارىنى يەنە هەم ياخشىراق يولغا قويىش كەبى ۋەزىفەلەر تۇرادىر. بىلىم يۇرتىنىڭ 10 يىللىق تويى ئالدىدا قىلىنا تۇرغان تەلەبلەردەن بىرى بىلىم يۇرتىنى يېتەرلىك بىنا بىلەن تەئمىن ئېتىش مەسئەلەسىدىر. حازىردا بىلىم يۇرتى بىنا جىهەتىدەن ئەحۋالى كوب ئاغىردىر. بۇنىڭ ئۇچۇن حۇكۇمەتىمىزنىڭ ئالدىغا بىلىم يۇرتىنى يېتەرلىك بىنا بىلەن تەئمىن ئېتىش ۋەزىفەسىنى قويامىز.

ئوزبېكستاندا ئوكتەبىر بىلەن توغىلىب ئوزبېك ئىشچى-دېهقان مەدەنىيەتى تارىخىدا بۇ يېڭى ئەهەممىيەتكە ئېگە بولغان بۇ بىلىم يۇرتىنىڭ بەيرەمى فاقات ئوزىنىڭ ئوزىگە مەخسۇس بولماي، بەلكى خۇسۇسان ئوزبېك سىنفى مەعارىفچىلارى ۋە عۇمۇمەن ئوزبېك ئىشچى-دېهقانلارىنىڭ بەيرەمى بولىشغا تېگىش.

بىلىم يۇرتى مۇدىرى:
عەلىيېف.

Telegram adress:
@turkiston_kutubxonasi

ئوقۇتۇچىلار ئۆيى

حازىر ئىجتىماعى تۈزىلىش يولىدا قىلىنىپ تۇرغان ھەر بىر ئىش، كۈندەن كۈنگە ئىلگەرىلەپ تۇرغانلىغى، ۋە بۇ يولدا بولغان مۇۋاففاقىيەتىمىزنىڭ يالغىز دوستلار ئەمەس دۈشمەنلەر ھەم ئېتىراف قىلىپ تۇرغانلىقلارى كوز ئالدىمىزدا تۇرادىر. بىر ۋاقىتلار كىشى يېتىلىق ۋە يېتەرلىك كۈچ يوق بىر زامانلاردا باشلانغان ئىشلەر بارغان سارى تولۇپ، ياخشىلانىپ، ساغلام بىر يولغا تۈشا بارغانلىغى يالغىز ھىكايە ئەمەس بەلكى عەمەلدە ۋە كۈندەلىك ئىشلەرىمىزدە كورىلىپ تۇرغان ۋاقىعالاردىر.

شورالار ھوكومەتى يەڭگى تۈزىلگەن چاغدا ھەر بىر «ئەقىللى» مۇتەخەسسىس ۋە زىيالىلار ئۆزلەرىچە بىر ئىش باشلاغان بولسالار، بۈگۈن شورا جەماعەتچىلىگى ئۆتكەندەگى كەمچىلىكدەن عىبرەتلەنگەن ھالدا، ئالداغى ئىشلەرنى غايات ياخشى ۋە مەقسەدگە مۇۋافىق بىر يولغا كىرىتىپ بارغانلىقلارى تارىخ بىلەن مەعلومدىر. بىزنىڭ مەعارىف تارىخىمىزدا ھەم مەنە شول ھالنىڭ خۇددى ئۆزى بولغان ئىدى. بىزدە مەكتەب بار، ئوقوتۇچى بار. بۇلار ئۈچۈن يېتەرلىك سەرمايا بار، بىراق ياخشى ئوقوتوچى يوق ئىدى. باشلانغىچ مەكتەبلەرىمىزنى يېتىشتىرىپ ھەم بىزنىڭ ئۈچۈن تىل، مەفكورە، عۆرف ۋە عاداتدان ئۇزاقدا بولغان تۈرك ئەفەندىلەرى ۋە ئوروس مانارخىست ئوقوتوچىلارى ئۈچۈن مۇختاجلىق بار ئىدى. بۇ سايادا بىر نېچە يىللارغاچا بىزنىڭ مەدەنى ۋە سىياسى ئىشلەرىمىز يۈز فائىز مىھنەتكەشنىڭ تىلەگىگە مۇۋافىق كېتە ئالمادى. مەنە بۇنداي ھالنىڭ خۇددى ئۆزىنى بىزنىڭ ئورتا مەكتەبلەرىمىزنىڭ تۈزىلىش تارىخىدا ھەم ئاچىق كورەمىز:

بىر ۋاقىتلار بىزنىڭ مەعارىف ئىشلەرىمىزدە ئەفەندىزادە ۋە باشقالار رەھبەرلىك قىلىپ كېلگەن بولسا، مەعارىف تۈزۈش ئىشلەرىدە ھەم ئۇلارنىڭ جۇدە كەتتە تەئسىرلەرى ۋە ھوكمىرانلىقلارى بار ئىدى. ئۇلارنىڭ تۈتكەن يولىغا قارشى باروچىلار ياكى ئۇلارنىڭ مەسلەھىتىدەن تاشقارى ئوز باشچا ئىش كوروچىلەر ھەر ۋاقىت ھوجوم ئاستىدا قالىپ، ئېتىباردان تۈشىرىلەر ياكى شۇنگە ھەرەكەت قىلىنار ئىدى. بۇنىڭ ئۈچۈن بىزنىڭ يەڭگى ئىملا ۋە يەڭگى مەكتەب ئۈچۈن بولغان ھەر خىل قارشىلىقلار ۋە تودەلەر مەسئەلەسىدە بولغان كۈرەشلەر ئاچىق شاھىددىر.

بىزنىڭ ئوقوتمىش ئويلەرىمىزنىڭ ئېسكى تارىخىنى كەۋلەسەك، ئۇندا ھەم شۇنداي كەرتىنەنى ئاچىق كورەمىز: باشلاپ 1918 نچى يىلدا ئاچىلغان «ئوقوتوچىلار ئۆيى» «تورك دارلمۇعەللىمىنى» ئىسمى بىلەن ئاچىلىپ، ئۇندا ئوزبەك، تاتار، قازاق ۋە باشقا تۈرك خەلقىدەن عىبارەت شاگردلار بولغانىدىك، ئۇنىڭ رەھبەرلەرى ۋە تەشكىلاتچىلارى ھەم تۈرلى تۈرك ئۇرۇغلارىغا مەنسۇپ كىشىلەر ئىدى. ئوزبېكنىڭ ئۆزىنىڭ زىيالى كۈچلەرى بولماغانى ئۈچۈن بۇندا بولغان رەھبەرلەرنىڭ ئوزبېك قىسملارى ھىسابىغا تورك (عوسمانلى) ئەفەندىلەرى تولىپ بىتكەن ئىدى. باشدا بىزنىڭ مەعارىف ئىشلەرىمىز شۇل «تۈرك ئەفەندىلەرى» قولىغا قارام بولىشىغا باشقا تۈرلى سەبەبلەر ھەم بار ئىدى: 1 نچى ئوزبېكنىڭ ئۆزىنىڭ ئورتا ۋە عالى مەكتەب بىترگەن كۈچلەرى يوقلىغى، 2 نچى ئوزبېك سوزى ھەلى ئىنقىلابدان سوڭ 1919 نچى يىلگەچە ھەلى «گراجدانلىك» ھوقۇقىنى ئالماغانلىغى، ئوكتەبر ئىنقىلابى باشلانغان چاقدا، ساۋدا كەپىتەلى تەئسىرى كۈچلى بولىپ، ھەلى سىنفى مەسئەلە قايىرغاسى بىلەن كوندەلەڭ قويىلا ئالماي تورىشى توركىستاندا بولغان باسماچىلىق ۋە ئاچاق ۋاقىعەلارى سايەسىدە بۈتۈن كۈچلەر شوندە بەند بولىپ باشقا تەشكىلى ئىشلەرنى يولغا قويىشغا ھەلى يېتەرلىك ئىمكان بولماغانى ۋە باشقا بىر نېچە سەبەبلەر بار ئىدى.

تەبىعى زور بىلەن تەشكىل تاپقان بۇ تۈرك دارلمۇعەللىمىنى ئۇزاققا بارمادى: باشلاپ قازاق شاگردلارى باشدا عىسا توختاباييف بولغان ھالدا ئەجرەلىپ سابىق ھەربى مەكتەب بىناسىغا كوچوپ «قازاق دارلمۇعەللىمىنى» تۈزدىلەر. باشدا بۇرھان ھەبىب ۋە ئىبراھىم تاھىرى بولغان ھالدا تاتار شاگردلارى ئەجرەلىپ چىقىپ، حازرغى پىيان بازار مەكتەبى بىناسىدا «تاتار دارلمۇعەللىمىنى» تۈزدىلەر. 1919 نچى يىلدا باشدا ئەفەندىزادە بولغان ھالدا قالغان شاگردلار ھەم حازرغى ئوزبېك بىلىم يۇرتى بىناسىدا (ئاپىق دۇخاۋنى سىمنارىيادا) ئوزبېك دارلمۇعەللىمىنى تۈزدىلەر. شونىسى قىزىقكىم، بۇ ئەجرەشىشدە ئەفەندىزادە باشقالارغا عەيىب قويسا، ئۇلار ھەم ئەفەندىزادەگە عەيىب قويار ئىدىلەر گويا بەعزى بىر زىيالىلەر فىكرىچە بۇ بوسۇندە توركلەرنىڭ ئاجرالىپ كېتىشى گۇناھ سانالغان بولسە كېرەككىم بۇ مەسئەلە 1919 نچى يىلنىڭ يازىدا ئەفەندىزادە

ئانپوسكەدە ۋاقتىدا بەعزى كىشىلەر تامانىدان مەعارف قومىسار-
لىغىدا قوزغاتىلىب، ئوزبېك - تاتار دارىلمۇعەللىملەرىنى
بىرلەشدىرىلىب، بىر ھەيئەت قولىدا ئالىب كېتمەك ئۈچۈن
قوقاندان بىر گرۇھ ئوقوتوچىلار چاقىرىلغان بولسا ھەم بۇ
نومىر ئوتمەدى سوڭرە «چولپان» گەزىتەدە «فەرياد»
قىچقىردى. لېكىن بۇ چاغدا بىلىم يۇرتى خوجالىق تاما-
نىدان ئەنچە تۈزىك حالغا قويىلغان ۋە ئوزبېك دارىلمۇ-
عەللىمىنى ھەم ئوقوتوچىلار باشىدا بىر قادار حازرلىق كورىب
قويغان چاغى ئېدى.

ئەفەندىزادە (مەعارىف كەمىسەرى) ئوتپوسكەدەن
قايتغاندان كېين ئوزبېك دارىلمۇعەللىمىنگە ئەۋۋەل عاتىف
سوڭرە رىفعەت بېك دېگەن تۈرك ئەفەندىلەرى مۇدىر
تەعيىن لەندى. ئۇلار سوڭىدەن مۇللا مۇرات خوجا ۋە
سوڭرا 21 ىنچى ييللاردا تۈركىيەدەن ئوقوب قايتقان
خالىد سەعىد ئەفەندى ئىدارەنى قولغا ئالدىلار. مەنە
بۇ دەۋر ئوزبېك بىلىم يۇرتىنىڭ ئېڭ قىين ۋە يولسىز
كېتكەن بىر دەۋرى بولىب، تەربىيە بۇزۇق، شاگىردلار
ئاراسىدا ئوزىنىڭ تەئسىرىنى ئوتكەزمەكچى بولىب، شەخسى
مەسئەلەلەر ئارقاسىدان يۇراتۇرغان باي بالالارى ۋە ئېشان-
زادەلەر ۋە ئۇلارنىڭ قۇيرۇقلارى بىلىم يۇرتى ئىشىنىڭ ئارقاغا
كېتىشىگە سەبەبچى بولغان ئېدىلەر. 1921 ىنچى ييلدا
بۇ حاقدا مەعارىف كەمىسەرلىگىنىڭ كەللىگىيەسىدە شىكايەت
ئېشىتىلگەندەن كېين، بىلىم يۇرتىنى تۈزەتىش ئۈچۈن
ئۈچلىك كەمىسىيە بېلگىلەندى. كەمىسىيە بىلىم يۇرتىنى
باشدان ئاياق تېكشىرىب چىققاندان سوڭ، بىلىم يۇرتىنىڭ
ئىدارەسىنى ئوزگەرتدى. شاگىردلاردان تۈزەلمەسى ئومىدسىز
بولغانلارى چىقارىلدى ياكى باشقا بىلىم يۇرتلەرىگە
جوناتىلدى. بۇندەن سوڭ بىلىم يۇرتى تۈزەلىب، كۈندەن
كۈن ياخشىلانا باشلادى. بىلىم يۇرتىدە يانىلار يەچېيكەسى
تۈزۈلىشى ۋە فرقا ئەعزالارىنىڭ جايلانىشى شۇل حادىسادان
كېيىن رىۋاجلانىب كېتدى.

دېمەك، ئوچ ييل موددەتىدە ئوزىنىڭ مۇحىتى ۋە ئېچكى
شەرايىتى ئارقاسىدا تۇزالا ئالماي تۇرغان بىلىم يۇرتى
بىر ئەپېرەتسىيە (تەشرىح)دەن سوڭ ئاياققا باسىب، ئوز
نەتىجەسىنى كورسەتە باشلادى ئوقوغوچىلار ئاراسىدا
ھەر ييل بېترىب چىققوچىلارنىڭ ئارتىشى ۋە يەڭىدەن
ئالىناتۇرغان كىشىلەرنىڭ ياخشى تېكشىرىش بىلەن ئالىنىب
تۇرىلىشى ئارقاسىدا بىلىم يۇرتى ئەنچە فايدالىق بىر
ئوقۇش ئويىگە ئەيلەندى. بىلىم يۇرتىدە فرقا يەچېيكەسى
ۋە ياشلار تەشكىلاتى تۈزىلىب، بىلىم يۇرتىدە سىياسى
رەھبەرلىكنى كوچەيتىرىب تۈغرى بىر يول بىلەن ئالىب
كېتدىلەر.

ش. ن.

••••••••

بىلىم يۇرتى توغرىسىدا خاتىرالارىم.

بۇكۈن بىلىم يۇرتىنىڭ «10» ييللىق تويىنى
ئۆتكەزىب تۇرامىز. ئەلبەتتە مەنە شۇكۈندە بىلىم يۇر-
تىنىڭ كېچىرگەن دەۋرى ۋە ئۇنىڭ بۈتۈن ئىشلەرىنى
كوز ئالدىمىزدان ئۆتكەزەمىز. بۇ بىلەن بىرىنچىدەن
بىلىم يۇرتىنىڭ حاياتى بىلەن تانىشا بولساق، 2 ىنچى
تەرەفدەن ئۇنىڭ كېلگۈسى ئىشلەرىگە يەنە دائىمى مۇس-
تەحكەم رېجە سالىب بېرگەن بولامىز. بىلىم يۇرتى
ۋجۇدگە كېلگەندەن بېرى بىر مۇنچا ۋەزىفەلەرنى بە-
جەرەدى. بۇنى ئەلبەتتە ئىنكار ئېتمەيمىز. ياش ئوز-
بېكىستان خالق مەعارىفى باشلانغىچ دەۋرلەرىدە، ئەلبەتتە
بىر مۇنچا كەمچىلىكلەرگە كومىلگەن ئېدى. ئېدى، ياش
تەعلىم - تەربىيەچىلەرنى چىقارىش بىلەن ئوز ئىلەگىنى
بەجەرگەن بولسا، شۇ بىلەن تەربىيەچىلەرگە چانقاغان
پرولېتارىيات سىنفىگە ياش بىلىم عەسكەرلەرىنى تەق-
دىم ئېتدى. بىلىم يۇرتى تارىخى ئوزبېك مەعارى-
فىنىڭ باشلانغىچ حەياتى دېمەكدىر. بۇكۈن 22 ىنچى
ييلدەگى ئەحۋالىمىز بىلەن حازرغى ئەحۋالىمىزگە بىر
كوز سالساق، بىر قانچا يۈكسەلىشنى كورەمىز. 22 ىنچى
ييللاردا ھەم مەكتەبگە قەبۇل قىلىش ئىشلەرى جۇدە بوش،
ئىجتىماعى ساستافىنى تېكشىرىش دېگەن گەپ يوق بولىب،
مەفكۇرە تامانىدان تېكشىرىش ئۇخلاغاندا ھەم ئېسكە
ئالىنماس ئېدى. شۇنىڭ ئۈچون مەكتەب بىر مۇنچا
سىنفى ۋە مەفكۇرەۋى تامانىدان توغرى كېلمەگەن كى-
شىلەر مەكتەبگە جايلانىب ئالىشغا مۇۋاففەقىيات قازانا ئال-
دىلار. ئوقۇچىلار مەنە شۇ تەرىقەدە قابۇل قىلىنغاندان
سوڭ ئىشنىڭ ئاخرى ۋە مەكتەبنىڭ قانداي ئاحۋالغا
قالىشى ئوز - ئوزىدەن مەعلۇم. شۇنىڭ ئۈچۈن ھەم
بالالار ئاراسىدا مىللەتچىلىك، دىنچىلىك شورالار حۇ-
كۇمەتىگە قارشى ۋە فرقانىڭ تۈتكەن يولىگە قارشى
بولىب، يۇرگەن ئوقۇچىلار ھەم بولدى. مەكتەبدە كوبرەك

بىلىم ئالش ۋە پىرولېتەرىيەت سىنىفىغە خىزمەت قىلىش ئورنىغا كوبرەك شەھەرچىلىك، مەكتەبىدە گورۇھباز-لىقلار داۋام ئېتدى.

يوقارىدا ئەيتىلگەنىدەك ئوقۇچىلار تۇرلى تىپدە بولشلارىغا كورە، بىر گورۇھلەرى پىرولېتەرىيەت مەعا-رىفىغا، قىزىل پېدەگوگلەر يېتكەزىب بىرەدرگەن بىلىم يورتىنىڭ بىناسىدا دىن شەرىعەتنى مەحكەم ئۇشلەدىلەر، تاھارەتسىز يورمەدىلەر. سەحەردە تورىب ئاش قىلىب يىيىش، بىلىم يورتى سەحنەسىدە تەراۋىح نامازىنى كەندە قىلەدىلار.

مۇللەۋەچچەلەر هەم ئوزىمزدەن چىققانى ئوچون كوچەدەن ئىمام ئالىب كېلشنىڭ هاجەتى بولمادى. كۆز-ىوزى ناماز ئوقۇشنى ئېيىب بىلمەيمى، ياكى جاماعات بىلەن ناماز ئوقشنى سەۋابىدەنمى، هەر حالدە بىر قانچا ئوقۇچىلارىمز يېيان بازارداغى نوغايلار مەسجىدىگە با-رىب، هەر ۋاقت ناماز ئوقوب كېلە تورغان ئوقۇچىلارىمز هەم بولىب توردى.

تەشكىلاتلار

بىلىم يورتىدا بالالار تەشكىلاتى ئىستۇدكامدەن تاشقا-رى باشلار ۋە فىرقە يەچېيكەلەرى حازىر بار بولغانداي

ylkə ezʙek erlər ʙilim jurtьda

gyzəl san'at kəʙinitidə.

22 ىنچى يىللاردە هەم بار ئېدى. بولار هەم ئوز ئال-دىلارىداغى مەسئەلەگە تۇشنگەنلەرىدەنمى،ياكى بىلسەلەر هەم كوز يومغانلارىدانمى، ئىش قىلىب مەكتەبىدەگى شۇنداي ئاقىم بىلەن قاتعى كورەشە ئالمادىلار. قايتاغا تەشكىلاتداغى شەخسلەر يانلارىغا ئوز شەهەرلەرىدەن تارتىب، مەكتەبىنىڭ بۇتۇن حەيات ۋە مەماتىنى ئۇزلەرى-نىڭ شەخسلەرى ئوچون قوربان قىلىشغا ئورىندىلار. ئۇلارنىڭ رەهبەرلىگى بىلەن تەلەبەلەر بىر-بىرلەرىگە قارشى قاراتىلدىلار. بالالارغا سياسى ئاڭ بېرىش كەم-سەمول تەربىيەسىنى ئورناشتىرىشدان كورە، كوبراق گۇ-رۇپپە تۇزىش ئىشلەرى ئورنىنى تۇتدى.

گەزىتەچىلىك

يوقارىداغى شەرائىتلەردە گەزىتە كىچىك رول تۇتار ئېدى. گەزىتەنى 3 — 4 كىشىگىنە مەنەپولىيە قىلىب ئالىب، ئىستەگەن نەرسەلەرىنى يازىب چىقارا بېردىلەر. باسىلغان نەرسەلەرنى تېكشرىش، ئونىڭ مەفكۇرەۋى تەرەفىدەن بولىشىغا قاراش جۇدە كەم بولدى. گەرچى «ياش كۆچ» گەزىتەسىنىڭ باش سەحىفەسىگە هەر ئونبېش كۆندە بىر تاپقىر چىقادرغان سىياسى، ئىجتماعى، ئەدەبى-فەننى ۋە

كۆلگى دېب يازغان بولسادا، عەمەلدە بۇل نەرسەلەرنى كەم ئۇچراتار ئىدىك.

علمى ئىشلەرىمز.

ئەلبەتتە باشلانغچ دەۋرلەرى بىلەن حازرغى دەۋردە كەتتە فەرق بار. علمى ئىشنى ياخشى بۆلگە قويشدە مەكتەبدە علمى مۇدر كەتتە رول ئوينايدى. 22 ــ 23نىچى يىللارداغى علمى مۇدرلەرىمز ئىلەگىمزدەگى كىشىلەر بولىب چىقمادى. ئىش بىلمەسلىكلەرى ئۈستىگە مەفكۇرە نەرەفدەن هەم ساغلام ئېمەس ئىدىلەر. شۇنىڭ ئۈچۈن هەم مەكتەبگە تارتىلغانلار هەممەلەرى، ئۆزلەرىنىڭ ئاشنا ئاغايىنىلارى. ئوشا ئېسكى «كىمنەزىيە» ئەرزەنلەرنى بىلىم يۇرتىگە جەلب قىلدىلار.

تەعلىم ــ تەربىيە كىشلەرىمزنىڭ كوبلەرى «قىزل مەفكۇرە» بېرىش ئورنىگە بورژۇازىيا ئېرتەكلەرىنى ئەيتىب، بر مۇنچا يازىلىب ئالار ئىدىلەر. بۇندان ناشقارى مەكتەب پىرەگرەممەسى هەم بر مۇنچا پەس بولدى. ئاينىقسا ئىجتماعيات دەرسلەرىدەن هېچنەمە ئۆتمەگەن دېسەك ياڭلشماغان بولەمز. شۇنىڭ ئۈچۈن هەم 22-23-24 نىچى يىللداغى بىترگەن ئوقۇچىلارىمزنىڭ بر قانچالارى ئىجتماعى ئىشدەن جۇدە زەعىف بولىب چىقدىلار. مەنە قانداي شەرايىت ئىچىدە بىلىم يۇرتى عۇمر كېچىردى.

سوڭغى دەۋرىمز

24 ــ 25نىچى يىلدان باشلاب بىلىم يۇرتى باشقا تۈس ئالدى يۇقارىداغى شەھەرچىلىك، مىللەتچىلىك، دىنچىلىك، تەشكىلاتداغى بوشاڭلىقلارغا، علمى ئىشلەرىمزدەگى زەعىفلىك، ئىقتىسادى قىيىنچىلىقلارىمزغا خاتمە بېرلدى. مەكتەب تەشكىلاتلارى فىرقا يەچېيكەسىنىڭ رەهبەرلىكى بىلەن باردى. ئۇلار ئۆز ئالدىلارىداغى بۇتۇن مەسئەلەنى تۇشنىب ئالدىلار. باللار تەشكىلاتى يۈكسەلدى، ئۇنگە پىرولېتەر باللارى جەلب قىلىندى. بىلىم يۇرتىگە قابۇل قىلىش ئىشلەرى تۈزەلە باشلاندى. ئاينىقسا 27 ــ 28 نىچى ئوقۇش يىللارىدا بۇ نەرسە جۇدە جىددى تۈس ئالدى. ئوقۇچىلارنىڭ مەفكۇرەۋى ۋە ئىجتماعى ساۋاتلارى تۈزەلدى. دەرس پىرەگرەممەلەرى يۇقارىلاشى بىلەن، ئۇنى ئولەبەجەرشدە ئوقۇچىلارىمز تەشەببۇسدە بولدىلار ۋە بولماقدالار. مەفكۇرەۋى ۋە سىنفى تاماندان توغرى كېلمەگەن مۇعەللىملەر مەكتەبدەن چىقارىلدى. ئوقۇچىلارىمز ۋە بىترۈچىلارىمز سىنفى كۈرەشنى ياخشى تۈشىندىلەر. علمى ئىشلەرنى ئالىب بارش بىلەن مەكتەبىنىڭ كۈندەلىك ئىشىگە تارتىلدى ۋە تارتىلماقدا. بۇ بىلەن ئۇلار خالق مەعارىفىگە كۈچ بېرسەلەر 2 نىچى تاماندان ئۇنىڭ ئىجتماعى ئىشلەرىدە هەم فاعال قاتناشا ئالادىرلار.

عۇمۇمەن ئەيتكەندە، بىلىم يۇرتى سوڭغى دەۋرىدە حاقىقاتان تەربىيەچىلەر يېتكزەدىرگەن بر مەنبەع ئېكەنىنى يېتكۈزگەن مېۋەلەرى ئارقالى ئىسبات قىلدى.

ئىلياس

◆◆◆◆◆◆◆◆

بىلىم يۇرتى ئىچىدەگى تەشكىلاتلار.

بىلىم يۇرتى 18 نچى يىلدا ئاچىلىشى بىلەن بىرگە تۈرلى ئىجتماعى تەشكىلاتلار هەم تەشكىل قىلىندى. ئوشال ۋاقتدا تەشكىلاتلارنىڭ باشلانغچ دەۋرى بولىب، ئىشلەرى هەم ياخشى يولغا قويىلغان ئېمەس ئىدى. بىلىم يۇرتىدە فىرقا يەچېيكەسى 23 نىچى يىلدا تۈزلىب ئول ئوزىنىڭ دەۋرىدە بىرقانچا قىيىنلىقلارغا قاراماسدان ئىشنى دەۋام ئېتدردى. بۇ دەۋردە يەچېيكەنىڭ ۋەزىفەسى ئوزىگە ئەعزا توپلاش ۋە ئىچكى ئىشلەردەن عىبارەت بولدى. 24-25 نچى ئوقوش يىلداغى شەرايىتنىڭ قولايلانىشى يەچېيكە ئىشلەرىنى بىرمۇنچا ئالدىنغا سوردى. بىلىم يۇرتى ئىچىدە فىرقا تەئسرىنى كوچەيتردى، ۋە فىرقا ئەعزا كەندىدەتلەرىنىڭ سىياسى بىلىمىنى ئاتدرىش بىلەن بر قانچا ئىشلەر قىلىندى. يەچېيكە ئوز ئەعزا ۋە كەندىدەتلەرىنىڭ سىياسى ئاڭىنى كوتەرىش بىلەن بەرابەر، قىزىل بىلىم يۇرتىگە هەم رەهبەرلەر بېرىشكە مۇۋەففاق بولدى. كامسەمول سىياسى قۇرسغا دايىمى رەهبەرلەر بېرىب، قىزىل بىلىم يۇرتىدە چىقاتۇرغان گەزىتەگە هەم رەهبەرلىك قىلىب كېلدى. ۋە ئوزلەرىدەن ئىشچى يېتكىزىشنى ۋەزىفە قىلىب قويىب، ۋە شو ئىشنى عەمەلگە ئاشىردى.

25-26 نچى ئوقوش يىلىدا بولسا يەچېيكە ئىشى بۇتۇنلەي باشقا تۈسكە كىردى. ئەعزا كەندىدەتلەر سانى 29 گە يېتىب، بۇلاردان 4 تەسى خاتىن قىزلاردان ئىدى.

بىلىم يۇرتى بۇتۇن فاقۇلتېتلارنى تەعلىم تەربىيە كېشىلەرى (پېدەگوگلار) يېتىشتۈرمەي، جامائەتچىلار يېتىشتۈرۈپ چىقارىش مافسادىنى ھەم ئۆز ئالدىغا قويىدى ۋە شۇ جەھەتتە بىرقانچا ئىشلەر قىلدى. فىرقا يەچېيكەسى ئالدىدا سىياسى قۇرس

fвrqa, kəmsəmyl sərkatiвləri həm prafqom.

ئاچىلىپ، بۇ قۇرستان بىرقانچا ياش كۈچلەر يېتىشىپ چىقدى. شولار ئارقالى فىرقا يەچېيكەسى، بىلىم يۇرتىنىڭ ئىچكى ئىشلەرى، ياشلار يەچېيكەسى، ئوقوچىلار قومىتاسى ۋە كەششافلار تودەسىگە عومومى يولباشچىلىق قىلدى. ۋە ئۇلارغا دايىما فىرقا تەئسىرىنى بېرىپ تۇردى. يەچېيكە بۇ بىلەن قاراپ تۇرماستان، كۈچسىز بولغان چېتتەگى يەچېيكەلەرگە رەھبەرلەر يۇبارىپ، ئۇلار ئورتاسىدا ھەم بىرقانچا ياتقان ئىشلەرنى ئىلگەرى سۈردى.

فىرقامىزنىڭ «قىشلاققا يۈزىنى ئوگۈر» شىعارى مۇناسىبەتى بىلەن، يەچېيكە غايىپ ئاتا قىشلاغىنى فىرقاۋە كەمسەمول يەچېيكەسىنى ئاتالىققا ئالىپ، ئۇلارنىڭ بىرقانچا ئىچكى ئىشلەرىنى يولغا قويىپ، سىياسى مەعلوماتلارىنى ئاشىرىش ئۈچۈن، سىياسى قورس ئاچىپ 2 تە دايىمى رەھبەر بېردى.

فىرقا يەچېيكەسى يانىدا موپر، ئاۋىياخىم، بىلىمسىزلىق ۋە كەسەبە جەمعىيەتلەرى بار ئىدى بۇلارغا ئەعزا توپلاش ۋە بۇ تەشكىلاتلارنى جانلاندىرىشدە جۇدە كوب ئىشلەر قىلىندى.

فىرقا يەچېيكەسى حازىرغى بىلىم يۇرتى ئىچكى ئىشلەرىنى فىرقالاشتىرىش ۋە بىفىرقا مۇعەللىملەرگە فىرقا تەئسىرىنى بېرىش ۋە مەزكورە مەسئەلەلەرىنى كېسكىن سورەلە قويىدى. بۇ مەسئەلەلەر باراسىدا بىرقانچا يۇتۇقلارغا ئىگە بولدى. شەف جەمعىيەتى ئارقالى قۇمئاۋۇل دېگەن قىشلاقنى ئاتالىققا ئالىپ ماددى ۋە مەعنەۋى ياردام بېرىپ تۇرماقدا. 28/29 نىچى ئوقوش يىلىدا فىرقا يەچېيكەسى ئۆز ئالدىغا كەتتە-كەتتە ۋەزىفەلەر قويىپ، ئو يولدا بىرقانچا ئىشلەر قىلدى ۋە قىلماقدا. مەكتەبدەگى خوجالىق ئىشلەرىنى تەرتىبگە سالىش ئىقتىسادسىزلىق بىلەن كۆرەش، ئوقۇۋ ئىشلەرىنى جانلاندىرىش ۋە ئالىنىقسا حازىرغى ۋاقتىداغى بىزنىڭ ئالدىمىزدا زەربەلىك بولىپ تۇرغان مەسئەلە يات عۇنسىرلەرنى تازالاش مەسئەلەلەرى بىلەن كۆرەش ئالىپ باردى.

فىرقا يەچېيكەسى، بىلىم يۇرتىدە فىرقا مايانىنى ئوستىرىش، مۇعەللىملەر ئورتاسىدا فىرقا تەئسىرىنى كۈچەيتىرىش ۋە ئۆز ئۆزىنى تەنقىد مەسئەلەلەرىنى قاتتىق ۋەزىفە قىلىپ قويىدى.

ياشلار يەچېيكەسى.

بىلىم يۇرتى قاشىداغى ياشلار يەچېيكەسى 1919 نىچى يىلىدا تەشكىل بولدى. بىرىنچى دەۋرلەرىدە يەچېيكە ئىشلەرى ياخشى يولغا قويىلماغان ئىدى. سەبەبى كەمسەموللەر سەفىگە يات بولغان عۇنسىرلەرنىڭ كىرىپ قالىشى، ئۆز ئارا ئەكتىفلارنىڭ يوقلىغى ۋە كەمسەموللەرنىڭ سىياسى مەعلوماتى پەست دەرەجەدە بولىشى، شۇل ئەحۋال بىلەن 21 نىچى يىلغا قادار كېلدى.

21 نىچى يىلدا بىلىم يۇرتى چېت عۇنسىرلاردەن تازالاندى. 23 نىچى يىلدا يەچېيكەگە ئورتاق خۇدايبېر-

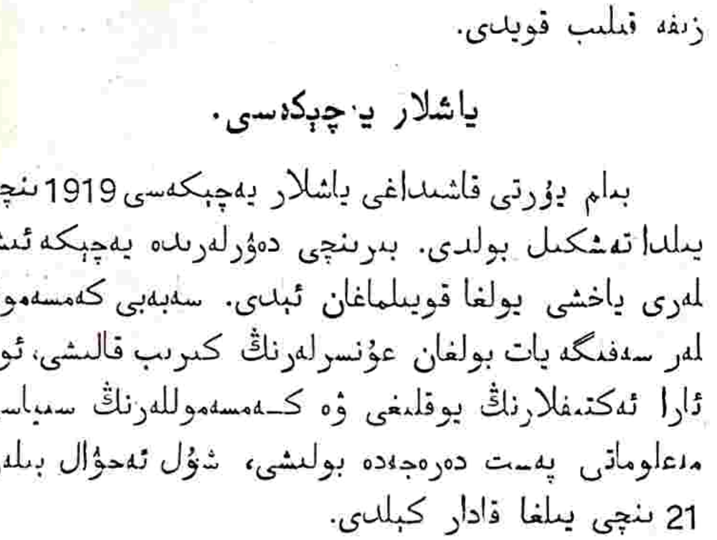

muxвirlər kruzugi

دىيېف سىياسى رەھبەر بولىپ تەعيىنلەندى. خۇدايبېردىيېفنىڭ ئىشچەنلىگى ئارقاسىدا كەمسەمول ئىشلەرى ئەنچەگىنە تۆزەلدى. مەكتەبدە بىر نېچە مەرتە نۇۋاۋ ئاچىلىپ ئۇنىڭغا كېرەكلىك كەمسەموللارنىڭ سىياسى ئاڭىنى ئاشىراتۇرغان

ھەر خىل ئەدەبىيات ئالىنىدى. ياشلاردان ئەكتىفلەر تودە-ى تەشكىل قىلىنىدى. جايلاردان رەھبەرلەر چاقىرىب چىنەكەم لىنىنچىلەر تايارلانىدى. مەسىلەن، 25/26 — ئوقوش يىلىدا ياشلار يەچېيكەسىنىڭ ئىشلەرى ئالغا باسقانىنى كورەمىز. ياشلارنىڭ سانى 156 گە يېتەدى ۋە بولاردان 4 تەسى قىزلار ئىدى.

ياشلار يەچېيكەسى ئوز ئىچىدەگى ياشلارغا تەربىيە بېرىش بىلەنگىنە قالماسدان، رەھبەرلىكدە يېتىشگەن فاعاللاردان ياخشى فايدالانىدى ئېسكى شەھەردەگى ئارقادا قالغان يەچېيكەلەرگە ئوزىدەن رەھبەرلەر يوبارىب تۇردى.

ياشلار يەچېيكەسى كەمسەمول ئەعزالارنىڭ سىياسى مەعلوماتلارنى ئاشىرىش، ئولارنى پىرولىتارىيەت مەفكورەسى بىلەن چىقارىش ماقسادىدا بىر قانچا سىياسى توگەرەكلەر ئاچادى. بىرىنچى، ئىكىنچى باسقىچ سىياسى قورسلار ئاچىلادى. يازدا تەعتىل ۋاقتىدا ئوزبېكستاننىڭ ئېلىڭ قارانغو قىشلاقلارىغاچا ئوقوچىلار تارقايدى. كېيىنگى ۋاقىتلاردا ياشلار يەچېيكەسى ئىشلەرىنىڭ باشقا بىر تۇسكە كىرگەنىنى كەمسەموللار ئورتاسىدا فرقا ماياسىنى كوچەيتىرش پىرولىتارىيەت مەفكورەسى بىلەن تەربىيەلەش ئىشى جۇدە قاتتىق قوللانغانىنى كورەمىز.

ياش كاشفالار تودەسى

بىلىم يۇرتى ياشلار يەچېيكەسى ئالىندا 25 نچى 26 نچى يىللاردا «ئاخونبابايېف» ئىسمىدە ياش كاشفالار تودەسى تەشكىل ئېتىلدى.

مۇقادداس ماقسادىمىز بولغان كەممونىزىم توزىش ئوچۇن سېپىلگەن ئوروغ، يەعنى ياش كاشفالار تودەسى، ياشلار يەچېيكەسى تەربىيەلەي باشلايدى. ھەرخىل ياش كەشفالار تودەسى ئارقالى بىر قانچا كىشىلەرنى تەربىيەلەب، كامسەموللار سافىگە ئوزاتىب تۇردى. حازىردا بولسا، 2 تە ياش كاشفا تەربىيەلەنمەكدە.

پىرەفكوم

بىلىم يۇرتى ئاچىلغاندان كېين ئوقوچىلار قومىتاسى توزىلىب، ئوقوچىلارغا ئىجتىماعى تەربىيە بېرىشدە 27 نچى يىلغاچا ئىشلەب كېلدى 27 نچى يىلدا پىرەفسېكسىيە توزىلدى. بو ئارقالى تەربىيە تاغىندا كوچەيدى. پىرەفسېكسىيە ئوقوچىلار ئورتاسىدان профактив يېتگزش ۋە سايۇز ئەعزالارنى ماددى ۋە مەدەنى كوتەرىش ۋەزىفەسى بارەسىدا ئىشلەمەكدە.

مىرزە.

بىلىم يۇرتىدە علمى ئىشلەرنىڭ بارىشى

ئوزبېك بىلىم يۇرتى ئاساسان 1918 نچى يىلدان ئىشكە كىرىشكەن ئىكەن. ئونىڭ ئىسمى بىلىم يۇرتى ئېمەس، دارلموعەللىمىن ئاتاماسى بىلەن يۇرىب، 130 ئوقوغوچىغا ئېگە ئېدى.

بىلىم يۇرتى تەعلىم-تەربىيە ئوچاغى بولىب، ئونىڭ ئاساسى ماقسادى تەعلىم — تەربىيە قاھرامانلارى، عامماۋى مەكتەبلەر ئوچون ئوقوتغوچىلار تايارلاب بېرىشدىر. بىلىم يۇرتى ئاساسان 5 يىللىق ئوقوش يۇرتى بولىب كېلگەن بولسا ھەم، سوڭغى چاقلاردا 4 يىللىق مەكتەب حالىغا كېلتىرىلدى. خازىر 4 تە ئاساسى، 2 تە تايارلاۋ سىنفى بار. ئوقوچىلار 183 نەفەر بولىب بوندان ئىشچى بالالارى 38 تە، باتراق 21 تە، دېھقان 101 تە، خىزمەتچىلار 9 تە ۋە ھونەرمەند بالالارى 14 تە؛ فىرقاۋى جەھەتدەن: فىرقا ئەعزا ھەم كەندىدەتلەر 4 تە، كەمسەموللار 124 تەدىر.

ilmi mydir ortaq takanajыf.

بىلىم يۇرتىنىڭ حازىرغى خالق مەعارىفىدا توتكەن ۋەزعىيەتىگە كورە تەعلىم تەربىيە تېخنىكومى، دېيىش توغرىدىر. بىلىم يۇرتىدە ئوقوش رېجەلەرى ئىكى ئاساسدا توزىلىب، ئولار شولاردىر: 1—عومۇمى مەعلومات بېرەتورغان فەنلەر ھەم 2 — تەعلىم — تەربىيە ئىشلەرىگە

مەخسوس فەنلەر. عۇمۇمى فەنلەردەن بېرىلەتۇرغان مەعلوماتلارنىڭ پىروگراممەسى 9 يىللىق ئىكىنچى باسقىچ ئوقۇش يۇرتلارنىڭ پىروگرامملەرى بىلەن تېڭدىر.

تەعلىم — تەربىيە ئاساسىداغى فەنلەر، بىرىنچى باسقىچ مەكتەبىدە بالالارنى تەربىيەلەشدە زور ئەھەمىيەتكە ئېگە بولىپ، تۆۋەندەگىچە كورىنىش ئالادى:

عۇمۇمى ھەم مەكتەپ ساغلىقى (گىگىيېنەسى) پېدەگوگىيە ۋە بۇنىڭ قىسقاچا تارىخى، مەكتەپ ئەھۋاللارىنى ئۈرگەنىش، تانىتىش ۋە عىلمى، كومپلېكس بىلەن ئوقۇتىشنىڭ ئۇسۇللارى ھەم يەڭى پىروگراممەلەر؛ بۇندان باشقا ئىجتىماعىيات، ئانا تىلى، ئەدەبىيات، رىيازىيات، تەبىعىيات، جۇغرافىيا، تەن تەربىيە ۋە رەسم كەبىلەرنى ئوقۇتىش ئۈرگەنىش ئوسوللارى. ۋە شۇنىڭ بەرابەرىدە ساۋادسىزلىقنى تۈگەتىش مەكتەبلەرىدە ئىشلەش ئۇسۇللارى ھەمدە تەعلىم — تەربىيە تەجرىبەلەرى ئوتكەزىلمەكتەدىر.

تەعلىم — تەربىيە ئاساسىداغى فەنلەر III ئاساسىدان باشلانادى. III ـ IV نچى سىنىفلەردە عۇمومى فەنلەرگە ئورۇن بېرىشكە ھەم توغرى كېلەدى. مەسەلەن، III نچى ئاساسدا تەعلىم-تەربىيە ئاساسىداغى فەنلەر ۋاقتىنىڭ 30 پىروسەنتىنى ئىشغال قىلادىرغان بولسا. IV ـ ئاساسى سىنفدە ئېسە شۇ نەرسە ۋاقتىنىڭ 70 پىروسەنتىنى قاپلايدىر.

بىلىم يۇرتى ئۈچۈن تەلەبە تاپىيارلاپ بۇبارغوچى 7 يىللىق ئوقوش يۇرتلەرى بولماغانىدان، چاراسىز قىشلاق مەكتەبلەرىدەن ۋە بىرىنچى باسقىچلاردان تەلەبە قابول قىلىپ، تەعلىم - تەربىيە فەنلەرىنىڭ كېيىنگە سۇرىلىپ قالىشىغا سەبەب بولادىر.

يىلدان يىلغا عالى ئوقوش يۇرتلارى مۇكەممەللەشە بارغانىدېك، ئوزبېك بىلىم يۇرتى ھەم حاقىقى تەعلىم-تەربىيە تېخنىكومىگە ئەيلەنىپ، 7 يىللىق مەكتەبلەردەن تەلەبە قابول قىلىشغا ئۆرىنەدى ھەم شو يولدە بىر مۇنچا مۇۋافقىيەتلار قازانىشىغا ئىشانامىز.

بىلىم يۇرتىنىڭ ئوقوش رېجەسىگە، جاماعاتنىڭ ئاچ دىققاتىنى جەلب قىلغان ئەھەمىيەتلى فەنلەر كىرگەنكەم، بۇلار قىشلاق خوجالىغى ۋە ئۇنى كەللېكتىفلەشتىرىش ئاساسلارى، دىن — خۇرافاتىغا قارشى تەشتەرغ قىلىش، حەربى ئىش ۋە تول ھۇنەرلەرى ئورگەنمەكتەلەر. تاييارلىق سىنفلەردە دەرسلەر يېرلى (ئوزبېك تىلىدە)، ئاساسلاردا قىسمان ئوزبېكچە بولسا ھەم ئوزبېك تىلىدە دەرس بېرە ئالاراق مۇتەخەسسىسلەرنىڭ تانىسقالىغى سەبەبلىك ئوقۇتۇش ئىشلەرى روس تىلىدە بارادى. بۇ حال، ئوقۇچىلارنىڭ تېز بېتىشىش، تۇشىنىش ئىشلەرىگە ئەلبەتتە، تۇسقۇنلىق يېتكىزەدى. شۇنىڭدېك، بەعزى بىر فەنلەردەن خۇسۇسەن تەعلىم — تەربىيە ئاساسىداغى فەنلەردەن كېرەكلىك ئوزبېكچە ئەدەبىياتلار يوق. ئوقۇچىلارنىڭ تولا مەعلومات ئالماسلىقلارىغا بۇ يېتىشسىزلىكنىڭ تەئسىرى زوردىر.

تېز كۈندە بۇ ئىككى يېتىشسىزلىك بىترالسە كېرەك، كىم سەمەرقەند عالى تەعلىم — تەربىيە ئىنستىتوتىدەن، قىسمان ئورتا ئاسىيا دەۋلەت دارالفۇنۇنىنىڭ تايىرىم (تېگىشلى) بولملەرىدەن ئوقۇتوچىلار بېرىلەدى، دەرسلىكلەر ئېسە ئوزبېكستان جۇمھورىيەتىنىڭ نەشرىيات پىلانىغا كىر گىزىلمەكتە.

بىلىم يۇرتىنىڭ ئوقۇش پىروگراممەلەرى ئېسكېچە قالماي مەملەكەتنىڭ ھەر بىر چېكەسى بىلەن حسابلاشىپ، ئىشچى دېھقانىنىڭ ئىحتىياجلارىغا جاۋاب بولارلىق حالدا تۈزىلمەكچى ۋە ئوقۇشلار فاقات نەزەرى ئوتىلمەسدەن، عەمەلىياتدا ئاچىق نەتىجەلەر كورگەزىپ تۇرادى. شۇ ساحاداغى مۇۋافقىيەتلار كېتىدەن قۇۋماندا بولغان بىلىم يۇرتى ئوقوۋ بولىمى، كېينگى يىللاردا پىروگراممەلەرنى ياخشىلاش ئىشلەرى بىلەن مەشغول. بۇ ئىش تاشكەند تەعلىم — تەربىيە مۇئەسسەسەلەرى، ئوقۇش يۇرتلەرى ۋە دەۋلەت عىلمى شوراسىنىڭ مەسلەھەتلەرى بىلەن بارادى.

خازىردا بىلىم يۇرتىدەگى ئوقۇتىش ئىشىنىڭ شەكلى، عاددى سىنف تەرتىبى ئاساسىدا تەشكىل تاپقان. ئەمما بۇ تەرتىب، ئوقۇچىلارنىڭ ئىش فەعالىيەتىنى سۇسەيتىرىش ۋە ياخشىلاشغا سەدچىكشىلىگىنى نەزەرگە ئالىپ، ئوقوۋ بولىم كېلگوسى يىلغا لابارا تورىيە ئۇسۇلىگە كوچىش ئۈچۈن خازىرلىقلار كورىپ بارماقدا. حازىر بىلىم يۇرتىدەگى مەۋجۇد كەبىنىتلەر: تەبىيعىيات، حىكمەت، كىمىيا، رەسم، پېدەلوگىيە ۋە پېدەگوگىيە كەبىنىتلەرىدەن عىبارەتدىر. شۇنىڭ قاتارىدا بىلىم يۇرتى يانىدا يەنە بىر ئىشخانە (قول ئىشى دەرسىنى كېڭەيتىرش مافسادى بىلەن) ئاچىلماقچى.

بىلىم يۇرتىدە ئوقوۋ ۋەدفەرلەرى ئىچىدە، ئوتوغوچىلار ئۈچۈن تەعلىم — تەربىيە تەجرىبەلەرى ئوتكەزىش مۇھىم ئورۇن تۇتادىر. بۇ تەجرىبەلەر ئىككى خىل شەكلدە (باسسۇنى ھەم ئاكتىۋنى) رەۋشدە بارادى.

بىرنچىسى، ئوقۇچىلارنى باشلانغچ حالدا مەعارف ئشلەرى ۋە مەعارف مۇئەسسەسەلەرى بىلەن تانشتىرش بولساء ئكنچىسى ئېسە، ئوقۇچىلارنى توغرىدان ــ توغرى ئەربىيەۋى مۇئەسسەسەلەرنىڭ ئشلەرىگە قاتناشتىرش،

ئا) چن جاماعاتچى شورا پېدەگوگلەرى يېتشتىرش ئۇچۇن مۇمكىن قادار ياخشى تەئمىنلەش؛

ب) ئوقۇچىلار بىلم يۇرتىنىڭ ئىداراۋى، عىلمى ۋە خوجالىق ئشلەرىگە فاعال جەلب قىلنسن ھەم

fizikə kəʙinitidə maşqulat

ۋەمەكتەبلەردەدەرس بېرىش كەبى نەرسەلەردەن عىبارەتتر.

بۇ تەجربەنىڭ ئاساسان، III نچى سىنفدىن باشلانىشى كېرەك ئېكەن، سىستېمە ئمكانىيەتىگە قاراب II نچى سىنفدەن باشلاشغا مۇۋافّق بولىندى وە بۇندان ئجابى نەتىجەلەر توغۇلدى.

بىلم يۇرتىنىڭ تەشكىلى ۋەزعىيەتلەرىنى شۇنداي يولغا سالش كېرەككم، ئۇل قۇيىداغى لەحزەلەرنى ـ ماميېنتلارنى ئوز ئچىگە ئالا بىلسن:

ۋ) شەھەر ۋە قشلاق مىحنەتكەشلەرى بىلەن دائىمى عەلاقەدە بولب، ئۇلار ئاراسىدا مەدەنى، ئجتماعى ئشلەر يۇرگىزشكە قادىر بولسن.

شورا جاماعاتچىلىغىنىڭ نەزەر دىققاتىنى ئوزىگە جەلب قىلب كېلگەن ئوز بىلم يۇرتى بۇگۇن 10 ياشىنى تولغىزدى، ئوز داۋامىدا 8 مەرتەبە تەلەبە چقاردى. دېمەك، شۇ بىلەن ئوزبېكستان خالق مەعارفى يولىدە ئشلەش ئۇچۇن عامماغا 160 باش ئوقوتغوچىلارنى ـ قىزل پېدەگوگلەرىنى تاقدىم قىلىشدى. ن. تەكەنەيىف.

♦♦♦♦♦♦♦♦

بىرىنچى ئون يىل

(ئولكە ئوزبېك خاتىن — قىزلار بىلم يۇرتىنىڭ 10 يىللق يۇبلىيگە)

ئولكە ئوزبېك خاتىن ـ قىزلار بىلم يۇرتى ئوزبېكستان جۇمھۇرىيەتى بويىنچا بولغان بۇتۇن خاتىن ـ قىز بىلم يۇرتى ۋە تېخنىكوملەرنىڭ قارىسى ۋە ھەر بىر جەھەتدەن كوزگە كورىنگەن روگەچىدر.

خاتىن ـ قىز بىلم يۇرتى ئوزىنىڭ 10 يىلق دەۋرىدە كوب كۇلفەتلەرگە دۇچار بولىشى بىلەن شۇنداي قىينچىلق دەۋرلەردە كوب ئنقلابى ئشلەر قىلدى

تەبىعى خاتىن ـ قىز بىلم يۇرتى ھەر جەھەتدەن 1923|24 نچى ئوقۇش يىلىغاچا جۇدە ئارقادا قالىب كېلدى. بۇنىڭ سەبەبى يەگى تەشكىل بولىب، ئوزىنى تۇتا ئالماسلىغى، خاتىن ـ قىزلارنىڭ ئوقۇشدان قاچىش ۋە جان كۇيدىر گۇچى ئشچىلەرنىڭ بولماسلىغى ئېدى. شۇل دەۋردە نە تەشكىلات ياغدان، نە ئقتىسادى تاماندان ۋە نە عىلمى تاماندان بىلم يۇرتى جۇدە تۇبەن دەرەجەدە، ئولۇك حالدا ئېدى.

1926|27 يىلدا ئەحـۋال ئېچابى تامانغا قاراب ئوزگەردى. بۇ دەۋردە خاتىن ـ قىزلارنىڭ ئـوزلەرى بىلىم سارى قادامنى كېڭ ئاتاباشلادىلار. باللار تور-تاسىداغى تەشكىلاتلار كوب بولسا هەم ـ تەشكىلاتنـى ئېپەرەتىش ئىشىـنى ئوقـۇچىلار ئالىب بار-ماسدان، ئۇ ئىشلەرنى ئاتالىقغا ئالغان يەچېيكەلەر ئىشلەب كېتەر ئېدىلەر.

ئېندى ئوتكەن ئولكە ئوزبېك خاتىن ـ قىزلار بىلىم يـۇرتىنىڭ III ىنچى دەۋرى 1927|28 ىنچى يىلدان باشلانادى ـ دېسەك توغرى بولادىر. بۇدەۋر ئۇچۇن بىلىم يۇرتى 4 ئەساس نـەـاسىغا قۇرىلدى. بىردە «نەمونە» بولىمى ۋە بىلىم يۇرتى بار. هەر قايىسسى ئوز پىرەگرەممەسى بىلەن بارا بېرەدى. 28|27 ىنچى يىلدا «نەمونە» بولىمىنى بىلىم يۇرتىنىڭ ئاساس سىنىنى قىلىنىب ئالىندى. بىلىم يۇرتىمىزنىڭ پىرەگرەممەلەرى حاقىقى بىلىم يۇرتى پىرەگرەممەسى بولدى.

ئۇقۇچىلار تەشكىلاتى

حازىرغى كۈندە شورا مەكتەبىنىڭ ئوقۇچىلارنى ئىشكە ئورگەتە تۇرغان مەنبەعىدەن بىتتەسى ئوقۇچىلار

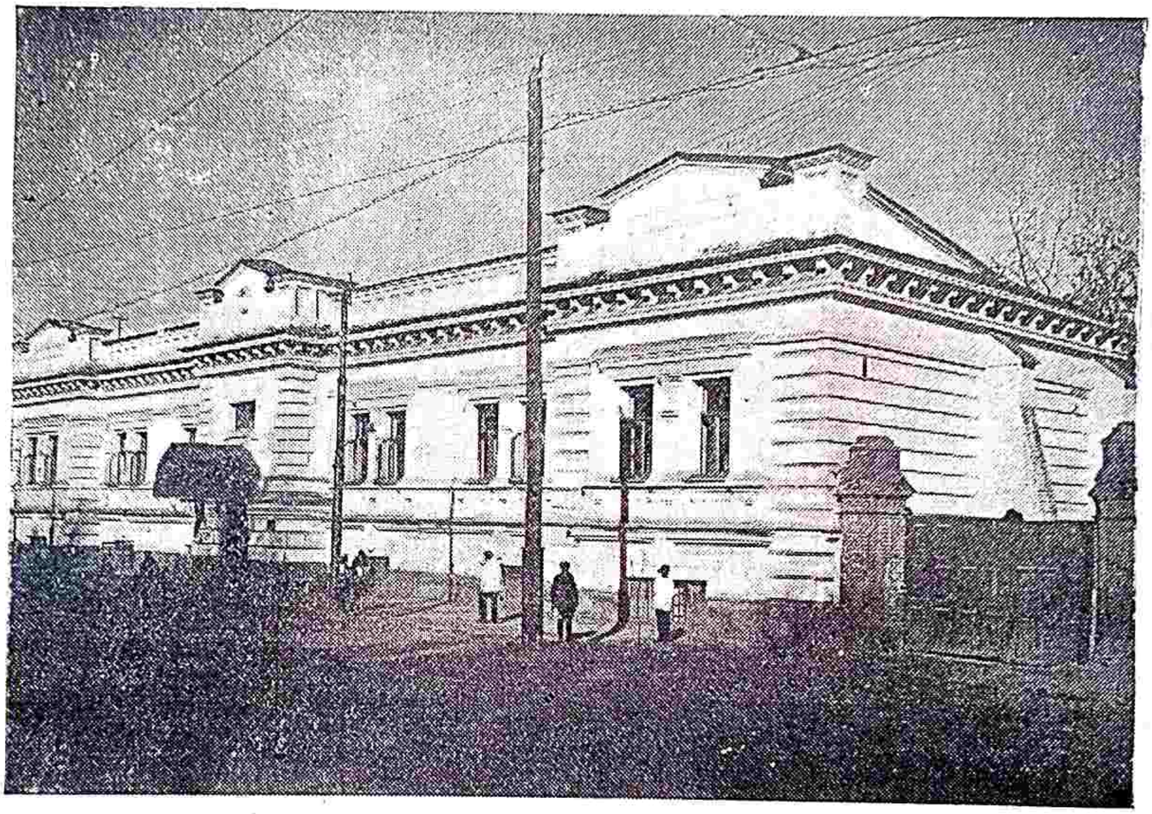

өzвek qьzlar вilim jurтьnьŋ вьnasь.

ئلگەرگى كورنىشلەردەن بۇتۇنلەيىن سىفەت جەهەتىچە يۇكسەك بولىب ئوزگەردى.

علمى ئىشلەر

بىلىم يۇرتىمىز، باشقا بىلىم يۇرتلەر كەبى ـ بىلىم يۇرتى نامىنى ئالسا هەم، حاقىقاتدا علمى دەرەجەسى ئاتىغا مۇۋافىق ئېمەس ئېدى. 28|27 ىنچى يىلدان باشلاب بۇ نەرسەدە (علمى ئىشلەردە) هەم ئۆزگەرش پەيدا بولدى. بىزدە ئلگەرى 2نە ئەساسى سىنىف بار ئېدى. ئەلبەتتە بۇ تەعلىم ـ ئىحتىياجنى تەئمىن قىلار لىق ئېمەس ئېدى. شۇنى كوزدە تۇتىب خاتىن ـ قىز-لارنى كۈچلىك ۋە ئـورتا مەعلوماتلىق قىلىب چىقارىش تەشكىلاتىدىر. مەكتەبدە بولغان يەچېيكە پـرەفكوم ۋە هەر تۈرلى تەشكىلاتلار ـ باشقالار تامانىدان بوغۇ-لىب كېلىنگەن بولسا هەم 1927 ىنچى يىلدان ئوز قەددىنى كوتەرىب ئالدى. مۇستاقىل رەۋىشدە ئىشلەش بولغا قويىلدى. شۇنىڭ ئۇچۇن هەم ئىشچەنلىكدە بىر قانچا يۇتىقلار كوز ئالدىمىزدا گەۋدەلەنەدى.

«خاتىن ـ قىز بىلىم يۇرتىنىڭ ئوقۇچىلارى ئوز ئىشلەرىنى ئوزلەرىنىڭ I_II ىنچى دەۋرلەرىدە باشقا-لارنىڭ ياردامى بولماسا ئالىب بارالمايدى!» دېگەنلەر ئاغزىغا ئوردى.

حازىرغى كۈندە يەچېيكە، پرەفكوم، موپىر، ئاـا ـ ئاۋىيافىم، شېف، خۇداسىزلار، باللار دوستى جەمعـ

يەتى ۋە هاكەزالار قىزلار تامانىدان تېبرەتىلمەكتەدىر؛ (حانتاكى، قۇلۇب مۇدىرەلەرى هەم قىزلاردان). ئىلگەرى شىنتەتلى قۇلۇب بىلەن حازىرغى قىزلارنىڭ شىتەتسىز ئىشلەشلەرى بىلەن سالىشتىرىلغاندا جۇدە كەتتە فەرقنى كورەمىز.

دېۋارى گەزىتەچىلىك

بىلىم يۇرتىدە دېۋارى گەزىتەچىلىككە، خاتىن — قىز بىلىم يۇرتىنىڭ 10 يىللىغىدا 8 يىل تولادى. تا، 1927 ىنچى يىلغاچا بۇل دېۋارى گەزىتەچىلىك تۇرلى كەسەللەرگە ئۇچراب ئوزىنىڭ قەددىنى كورسەتە ئالماي، ئاخىرى 1928 ىنچى يىلدان باشلاب ئوزىنىڭ چىنەكەم

dərs caqьda

يولىغا تۇشىب ئالدى. مەكتەبدە گەزىتە ۋە تەنقىدى جورنال مۇنتەزەم چىقىب تۇرادى. شۇ يىل يەنۋەر ئايىدا قىزلارنىڭ حەرەكەتى بىلەن گەزىتە «ئىلئىچوفكە» ئۇسولىگە كوچدى. حازىر ئىلئىچوفكە هەم مۇۋاففاقىيات قازانىب بارماقدادر.

ئىلگەرى مەعلوم كىشىلەرگە زەكىز ئارقالى يازدىرىلىب عامماۋى گەزىتە نامىنى ئالسا، حازىر كوبچىلىك قاتناشىب عامماۋى نامغا توغرى باها بېرە باپدى. يەنە گەزىتە يانىدا ئىككى يىلدان بېرلى «مۇخبىرلەر توگەرەگى» داۋام قىلادى. ئۇندا عەمەلى دەرسلەر ۋە گەزىتەچىلىكدەگى نەزەرى مەسئەلەلەر قارالادى.

خۇلاسا ياساغاندا خاتىن — قىزلار بىلىم يۇرتى ئوزىنىڭ 10 يىللىق دەۋرىدە ئۇچ تۇرلى دەۋر كېچىردى. I II ىنچى دەۋرىدە كوب قىيىنلىقلار ۋاستالارى بىلەن قىلاتۇرغان بولسالار، III ىنچى دەۋرىدە مۇستەقىل ئىش قىلىشغا ئىستىعداد پەيدا قىلدى.

بىلىم يۇرتىدە ئوقۇچىلارنى مىحنەتكە ئورگەنىش ئىشى ئىلگەرىلەدى. بۇتۇن ئاش پىشىرىش، ياتاقلارنى تازالاش، يۇۋۇش ۋەمەكتەبدەگى كوب مىحنەتلەر تالىبالارنىڭ ئوز بويىنلەرىدىر.

خاتىن — قىزلار بىلىم يۇرتى ئوزىنىڭ 10 يىل دەۋرىدە ئوزىنىڭ قۇچاغىدان جۇدە ياخشى يېتىشمەگەن بولسا هەم (دۇمبۇلراق بولسا هەم) ئىشچى — دېهقان ئېلىگە ئوزىنىڭ ساۋغاسىنى بېردى. ئۇل خاتىن — قىز مەعارىفى ئۇچۇن تولا جاۋاب، زور خىزمات قىلابىلەدۇرغان قىزىل مۇعەللىمەلەر مۇرەببىيەلەر، ئىجتىماعى خادىمالار بېرە ئالدى. بۇنىڭ حازىرغى كېتىشى — ئۇنىڭ تېزلىك بىلەن ئاساسى ماقسادىغا يېتە بىلىشىگە جانلىق شاهىد ۋە ئىشانچلىق كەفىل بولائالادى.

عارىف ئەييوب.

ئوقۇچى!

جورنالنى تۇزەتىشدە عەمەلى سورەتدە ئشتىراك قىلىشىڭ لازىم!

فىكرىڭنى ئەنكېتە ئارقالى بىلدىر!

بۇخارا خاتىن - قىزلار تەعلىم - تەربىيە تېخنىكومى.

مىللى چېگەرەلەنشدەن كېيىن بۇخارا خاتىن-قىزلار مەعارىفىگە عەلاحىدە ئەهەممىيەت بېرىلدى. خاتىن-قىزلارغا ماخسۇس بىرىنچى باسقىچ مەكتەبلەر، قۇرسلار، هۇنەر مەكتەبلەرى ئاچىلىب، شۇ قاتاردا 1925 ىنچى يىل ئوكتىبىر ئايىدا بۇخارا خاتىن - قىزلار تەعلىم - تەربىيە تېخنىكومى تەشكىل قىلىندى. تېخنىكوم ئوزىنىڭ تەشكىلى دەۋرىدە بىر قانچا قىيىنچىلىقلارنى باشىدان كېچىردى. تېخنىكوم بۇ يىلغى 28/29 ىنچى ئوقۇش يىلىدا تېخنىكومدە I - II ئەساس، II - تايىيارلىق، I - ئا - I - ب تايىيارلىق سىنفلەرى بىلەن جەمعى 5 سىنىف بولىب داۋام قىلدى. تېخنىكومدە ئوقۇشلار خالق مەعارىف قومىسسارلىغىنىڭ شوراسى تەرەفىدەن بىلىم يۇرتى ۋە تېخنىكوملەر ئۇچۇن تۈزگەن پىروگرامەمە ۋە ئوقۇش پىلانى بويىنچا ئالىب بارىلدى. تېخنىكومدە تالىبەلەرنىڭ سىنىفدە ئوتكەن نەزەرى بىلىملەرىنى عەمەلى ئوتىش

buxarada tə'lim-tərвijə texnikymi

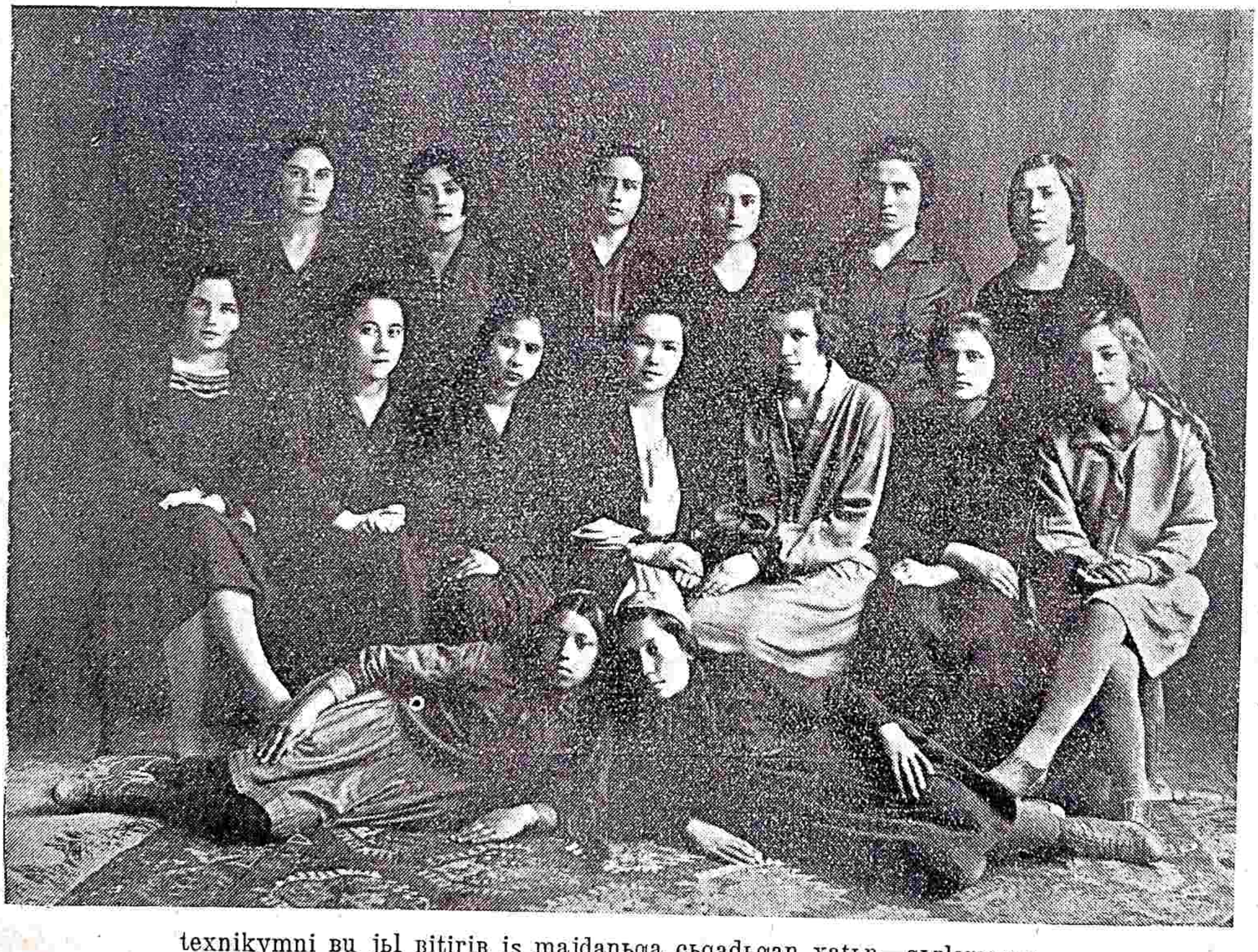

texnikymni вu jьl вitiriв iş majdanьqa cьqadьqan xatьn—qьzlarьmьz.

ئوزىنىڭ 4 يىللىق دەۋرىدە ئوز قۇچاغىدا 100 دەن ئاشىق (79 %) ئىشچى ۋە دېهقان قىزلارىنى تەربىيەلەب كېلمەكدەدىر. بۇكۇن بىلىم مەنبەعى بولغان تاشكەنت ئولكە بىلىم يۇرتىنىڭ 10 يىللىق يۇبلەيى مۇناسەبەتى بىلەن بىر قاتاردا ئارقادا قالغان ئوكروگدە بولغان بۇخارا خاتىن - قىزلار تېخنىكومى هەم بىلىم قۇرالى بىلەن قۇراللانغان 14 نەفەر ئىشچىنى ئىش مايدانىغا چىقاردى.

ئۇچۇن فىزىكە-كىمىيا كەبىنەتى باردىر. بۇندا تالىبەلەر تېگىشلىك فەنلەردەن عەمەلى تەجربە قىلىب تۇرادىلار. ئوتكەن يىللارغا نىسبەتەن بۇ يىلغى ئوقۇش دەۋرىدە تېخنىكوم ئوقۇتۇچىلار بىلەن بىر مۇنچا قاناعاتلانارلىق دەرەجەدە تەئمىن ئېتىلدى. تالىبەلەر كۇندەلىك دەرس ساعاتلارىدان تاشقارى تېخنىكوم حۇزۇرىدە تەشكىل قىلىنغان توگەرەكلەردە فاعال سورەتدە ئىشلەب كېلەدىلەر. ئۇ توگەرەكلەر ئېسە تۇبان-

داغىچا: خۇداسىزلار، موخبىرەلەر، سەنايىعى، نەفىسە، فىزكۇلتورە، قول ئىشى، رىيازىيات، رەسىم، جۇغرافىيا ۋە تەبىعىيات توگەرەكلەرىدىر. بۇ توگەرەكلەرنىڭ ھەرقايسىسىدا تىخنىكوم ئوقۇتۇچىلارى رەھبەرلىك قىلىب تۇرادىلار.

بۇلاردان باشقا تىخنىكومدە قولوب بولىب، قۇلوب ھۇزورىدە كۇتۇبخانا باردىر. قۇلوبدە لىنىن بۇرچەگى، بىدىن ساۋاتسىزلىق، ئاسا-ئاۋىياخىم ۋە خاتىن-قىزلار بۇرچەگى تەشكىل قىلىنىب، تىگىشلىك پىلاكەت ۋە ئەدەبىياتلار بىلەن تەئمىن قىلىنغاندىر. ياتاقخانالار يانىدا كەششافلار قۇلوبى تەشكىل قىلىنىب، بۇندا قىزىل ئاي بۇرچەگى ھەمدە شاخمات توگەرەگى تەشكىل قىلىنغاندىر.

تىخنىكومنىڭ 28/29 نىچى ئوقۇش يىلىنىڭ باشىدا جەمعى 102 نەفەر تالىبەسى بولىب شۇلاردان ئىجتىماعى، مىللى ۋە فىرقاۋى تەرەفدەن قۇيىداغىلارغا بولىنگەندىرلەر.

بارلىق سانى	ئىجتىماعى ئەھۋاللارى: رابوچى	دېھقان	باتراق	كاسىب	خىزمەتچى	باشقىلار	مىللەتلەرى: ئۆزبېكلەر	تاجىكلار	تاتارلار	يەھۇدىيلار	فىرقىۋى جەمعەتلەرى: فىرقىلىلار	كومسومولار	[illegible]	[illegible]
102	10	22	6	8	35	21	81	10	10	1	—	60	40	2

تىخنىكومدە ئىچكى تەشكىلاتلاردان ياشلار يەچەيكەسى، كەششافلار تەشكىلاتى ۋە ئوقۇچىلار قومىتاسى باردىر.

ياشلار يەچەيكەسىنىڭ 60 نەفەر ئەعزاسى بولىب، تىخنىكومنىڭ عۇمۇمى تالىبەلەرى ئورتاسىدا سىياسى رەھبەرلىك ۋە بىدىنەلمىلەلچىلىك تەربىيەسىنى ئالىب بارادىر. يەچەيكە ۋە ئوقۇچىلار قومىتاسى تەرەفىدەن ئايىغا ئىككى مەرتەبە «قوزغالىش» ئىسمىدە دىۋارى گەزىتە چىقىب تۇرادى.

تىخنىكومنىڭ عۇمۇم تالىبەلەرى يەچەيكە رەھبەرلىگى ئاستىدا ئالدىمىزدا ئوتكەن شورا سايلاۋ كەمپانىيەسى، پاختا تىكىش كەمپانىيەسى، ئىسكى ئەلفىبىگە قارشى يۇرىش، ئىكىن مەعرەكەسى ۋە پەرەنجىگە قارشى ھۇجۇم مەعرەكەلەرىدە فاعال رەۋىشدە ئىشتىراك قىلىب كىلدىلەر، ئايىنىسا ئىكىن مەعرەكەسىدە قىشلاقنى مەعنەۋي ئاتالىقغا ئالىب دېھقانىنىڭ يېرى ئۇستىدە بىر نىچە مەرتەبە عەمەلى ئىش قىلىب كىلدىلەر. بۇندان باشقا ئوتكەن يىلدا ئوتكىزىلگەن ھوجوم مەعرەكەسىدە تالىبەلەر، خاتىن-قىزلار ئورتاسىدا پەرەنجىگە قارشى تەشۋىقات يۇرگىزىب 200 تە خاتىننىڭ پەرەنجىسىنى ئالدىرىشغا مۇۋاففاق بولدىلار. بۇخارا ئىچىدەگى ئاتلىقغا ئالغان گۇزەردەگى مەچىتنى قۇلوبغا ئەيلەندىرىب قۇلوب ھۇزورىدە خاتىن-قىزلارغا ماخسۇس خات-ساۋاد مەكتەبى تەشكىل قىلدىلار. قىزىلسىغا ئوزلەرىدەن مۇعەللىمە بىلگىلەب 30 نەفەر خاتىننى ئوقوتوب تۇرماقدالار. يەنەدە تىخنىكوم ھۇزورىدە خات ساۋاد قۇرسى تەشكىل قىلىب، گۇزە خاتىن-قىزلارنى ئوقوتوب تۇرماقدالار.

تىخنىكومنىڭ مۇۋاففاقىيەتلارى بىلەن بىرگە بىر مۇنچا كەمچىلىكلەرى ھەم بار. كەمچىلىكنىڭ بىتتەسى بىناسىنىڭ يېتىشسىزلىگىدىر. تىخنىكوم تەشكىل قىلىنىشىغا 4 يىل بولسا ھەم شۇل كۇنگىچە بىر قولايلى بىناغا ئورناشالمادى. تىخنىكوم بىناسى ئىككى جايدا بولىب بىرسىگە مەكتەب ئىككىنچىسىگە عۇمۇم ياتاقخانا جايلاشقاندىر. ياتاقخانا بىناسىنىڭ يېتىشسىزلىگى ئۇچۇن عۇمۇم تالىبەنىڭ % 60 قاتناب ئوقۇيدىر. تالىبەلەرنىڭ ئەكسەر قىسمى بىر جايدا بولماغانىدان تىخنىكومدە توگەرەك ئىشلەرى ۋە ئىجتىماعى تەربىيە ئىشلەرى ئالىب بارىشدا بىر مۇنچا كەمچىلىكلەرگە ئۇچرايمىز. بۇخارا خاتىن-قىزلار تىخنىكومىدەن كىلگۇسىدە ئىشچى-دېھقان عاممەسىنىڭ تەلەبىگە تولوق جاۋاب بىرە ئالارلىق زىيالىلار يېتىشدىرىش ئۇچۇن يۇقارىدا كورسەتىلگەن كەمچىلىكلەرنىڭ ئوز ۋاقتىدا تولدىرىلىشنى يۇقارى ئىدارالارىمىزدان سوراب قالامىز.

بابا‌شەۋا.

باشقارما:

بىراق گەزىتەمىزنىڭ ئىسمى «قوزغالىش» بولغانىغا مەعنا بىرەلمەي قالدىق. (نيمەگە قارشى قوزغالىش؟) بۇ ئىسمىگە تىخنىكومنىڭ فىرقا ۋە جاماعات تەشكىلاتلارى قانداي قارادىلار ئىكەن.

Telegram adress: ◆◆◆◆◆◆◆◆

@turkiston_kutubxonasi

مەركەزى فرقا مەكتەبى «ئدستالدن»

ئورناق «ئدستالىن» نامىغا ئاچىلغان مەركەزى فرقا مەكتەبىنىڭ مەقسەدى ئوزبېكستاندا ئىشلەيدىگەن مەلەكەلى لېنىنچى رەھبەرلەر تايىيارلاشدر. كەپىتەلزم فىيادالىزم زۇلمى ئاستىدا ئېزىلگەن ئىشچى باتراق ۋە دېھقانلارغا لېنىنىزم كەممونىزم تەربىيەسىنى بېرىپ چن ئىنسانىيەت دۇنياسىنى تۈزىشگە؛ ئوزىنىڭ بار كۈچىنى سەرف قىلغان فرقا بىردەن بر كەممونىستلەر فرقاسىدىر. مەعلومكم: ئوزبېكستان جۇمھۇرىيەتى؛ روسىيا، ئوكراينا، زاكافكازيە، ۋە بېلاروسىيە جۇمھۇرىيەتلەرىگە نىسبەتەن مەدەنىيەتدەن ئارقادا قالغان فىئادالىزم ۋە مەيدە بورژۇۋازىيا قالدقلارى كوب بولىب، پرولېتەرىيەت ئاز فائزنى تەشكىل قىلادىغان قالاق بر ئولكەدىر.

ئوكروگلەردا ئوسنالار تايىيارلاش ئۈچۈن 1926 نچى يىلنىڭ ئەپرل ئايىدا سەمەرقەندە جۇمھوريەت ئىشچىلەر كارخانەسى فرقە مەكتەبى ئاچىدى. بۇ كارخانەمزنىڭ برنچى ئاچىلىشى بر يىللىق بولىب ئوزبېكستاننىڭ ھەر بر بۇر-چەكلەرىدەن، ئىشچى دېھقان بالالارىنى بر يىل ئىچىدە قىسقا مۇددەت بولسا ھەم تەربىيەلەب 72 كىشى چىقازدى. 27 نچى يىلدە چىقازلغان تەلەبەلەر نەزەرى تاماندان ئاز مەعلومات ئالغان بولسالار ھەم جۇمھۇرىيەتىمىزنىڭ شەرايىتىگە مۇۋافق ئىشلەب كەتتە فائىدە يېتكزمەكدەلەر.

27—28 نچى ئوقوش يىلىدە مەكتەبىمز ئىكى يىللىق بولىب 100 تە تەلەبە قابول قىلىندى. بۇل يەنگى قابول قىلىنغان تەلەبەلەر، سىياسى جەھەتدەن كۈچلى-

samarqandda ьstalьn namьƣa acьlƣan mərkəzi fьrqa məktəbi

вu jьl вitiriв cьqqucьlar həjəti (ortada mydir əhmedif və oqutqucь vəlidif)

ئوزبېكستان فرقا قومىتاسى، ئوزبېكستاندا يەنگى ئىجتماعى تۇرمۇش تۈزىشدە، ئىشچى، باتراق، دېھقان ۋە ھۈنەرمەندلەردەن لېنىنىزم ۋە كاممونىزم مەفكۈرەسى بىلەن قۇراللاندرىب، ئارقادا قالغان قىشلاق، رايون ۋە

لەرىنى برنچى قورسقا سىياسى ۋە ساۋاد تاماندان زەعىف بولغانلارىنى تايىيارلاۋغا قابول قىلىنغاندر.

27 — 28 نچى يىلدا قابول قىلىنغانلاردەن 45 كىشى II —نچى قورسقا ئوتىب، قالغانلارى I —نچى قورسقا

چىققان. مەكتەبىمىز ئىككى يىللىق بولغانىدان 27–28 نچى يىلىدا قابول قىلىنغانلار بۇ يىل مەكتەبنى بىتىرىب چىقادرلار.

بۇ يىل ئىشخانەمىز، ئوزبېكىستان ۋە مۇختار تاجىكىستان جۇمھۇرىيەتلەرىدە، سىنفى كۆرەش مەيدانىدا ئىكىنچى مەرتىبە 40 كۆچنى چىقارادى. بۇ 40 كۆچ بىرىنچى چىقارىشغا قاراغاندا سان جەھەتىدەن كەم بولسە ھەم سىفەت جەھەتىدەن ياخشىدىر.

بىترۈچى تەلەبەلەرىمىزنىڭ ئىجتىماعى چىقىشلارى: دېھقان 22، ھۆنەرمەند 4، خىزمەتچى 2، رەباچىلەر 9، باشقالار 3 نەفەردىر.

فرقەۋى تامانىدان ھەقىقى ئەعزالار 19، كەندىدانلار 16، كەمسەموللار 5 نەفەردىر.

مىللى جەھەتىدەن: ئوزبېكلەر 30، تاجىكلەر 7، قىرغىزلار 1، ئويغورلار 2، فارس 1، نەفەردىر.

ئوقۇش توغرىسىدا دەستەبكى بىرىنچى چىقارىشنىڭ ئەھۋالى ئۇ قەدەر ياخشى بولماسا ھەم، ئىكىنچى چىقارىشنىڭ ئەھۋالى تامانىدان بىر مۇنچا ياخشى. بۇ يىلقى ئوقۇش يىلىنىڭ 2 نچى ئىردەمستىرىگە مەكتەبىدەگى عۇمۇمى تەلەبەلەرنىڭ ئىجتىماعى سەستەفلەرىنى تېكشىرىب يامان ئۇنسۇرلەردەن چىققان شۇ بىلەن بىرگە عىلاقەنى كېسمەگەن، ئەخلاقسىزلىق، گروھبازلىق بىلەن مەشغول بولغان 13 كىشى مەكتەبىدەن چىقارىلدى. شۇلەرنىڭ ئىچىدە بىترۈچىلەردەن 5 كىشىنى تەمامەن چىقارىب، 2 كىشىنى بىر يىللىق تەجرىبە ئالىش ۋە تۈزەلىش شەرتى بىلەن ئىشكە يۇبارىلدى.

مەكتەبىمىزنىڭ بىرىنچى چىقارىلىشى ۋە ئوتكەن يىللاردەگى ئوقۇشلەر كوبراق لېكسىيە ئۇسۇلى بىلەن بولىب، كەبىنېتلەر ھەم مالۇم بىر تەرتىبگە سالىنغانى يوق ئېدى. بۇ يىلدە كوبراق دالتون پىلان ئۇسۇلىنى قوللاب كەبىنېتلەرنى ھەم مەعلۇم تەرتىبگە سالدىق.

مەسەلەن: تارىخى كەبىنېتى، ئىقتىسادى كەبىنېتى، جۇغرافىيا كەبىنېتى، تىللەر كەبىنېتى ۋە پېداگوگىيە كەبىنېتلەرى تەشكىل قىلىندى.

مەركەز قومىنىڭ قەرارىغا مۇۋافىق مەركەزى فرقە مەكتەبى 3 يىللىق بولىب 28–29 نچى ئوقۇش يىلىدا قابول قىلىنغان تەلەبەلەر 3 يىل ئوقۇيدىلار. ئەلبەتتە III نچى چىقارىشىمىز II نچىغا نىسبەتەن يەنە سىفەت جەھەتىدەن ياخشى بولىشى تۇرگەن گەپ.

ئورتاق ئىستالىن نامىغا ئاچىلغان مەركەزى فرقا مەكتەبى ئوزىنىڭ 2 يىللىك ئوقۇش دەۋرىدە قانچا قىيىنچىلىق ۋە توسقونچىلىقلارغا ئوچرەگەن بولسا ھەم، بۇلەرنى يېڭىب لېنىنىزم، مەركسىزم بىلىملەرى بىلەن سۇغارىلغان 40 تە ياش لېنىنچىلەرنى ئوزبېكىستان فرقا تەشكىلاتلەرىگە تەقدىم قىلادى.

بۇ كۆچلەر دەريەدەن بىر تامچى سۆزدك بولسا ھەم، ئىحتىياجىمىزنىڭ زورلىقىغا قاراغاندا، دەردىمىزگە ئەنچە دەرمان بولادى، چۈنكى مەملەكەتىمىزنىڭ مەدەنىيەتىدەن پەستدە بولىشى، ئىقتىسادى قالاقلىغىمىز، سىنفى دۇشمانلارنىڭ دائىمى ھەرەكەتدە بولىشى فرقامىزنىڭ ئالدىدا لېنىنىزم، مەركسىزم بىلەن سۇغارىلغان يەڭى كۆچلەرنى تاييارلاشنى تەلەب قىلادى.

مەنە بۇ ۋەزىفەلەرنى بەجەرىشدە مەركسىزم ۋە لېنىنىزىمنى ئوزىگە قورال قىلغان ھەقىقى كۆرەشچىلەرنىڭ بولىشى كېرەك. مەركەزى فرقە مەكتەبىنى بۇ ئىكىنچى چىقارغان كۆچلەرى لېنىنىزم مەفكورەسىنى عامماللاشتىرىش، تۇرمىشدا كېڭ ئوزگەرىش ياساش سىنفى كۆرەش مەيدانىدە ئوزىنىڭ چىدەملىگىنى كورسەتىش ۋە ئۇنىڭ ئاخرىغاچا يېتكىزىشدە فرقانىڭ قاھرامان ئەسكەرلەرىدەن بولىشلارىغا ئىشانەمىز.

زىيا ئەحمېدوف.

◆◆◆◆◆◆◆◆

مەركەزى سىياسى ئاقارتۇۋ ئىشچىلەر قورسى.

مەركەزى سىياسى ئاقارتۇۋ قۇرسىنىڭ ئاچىلىشىدان ماقساد: سىياسى ئاقارتۇۋ يولىدا، قىشلاق ۋە شەھەردائىرلارىدا ئىشلەش ئۈچۈن رەھبەرلەر (كىتابخانا، قۇلۇب، قىزىل چايخانا، س|ب. رەھبەرلەرى) تاييارلاش ئېدى. شۇ مەقساد بىلەن 1927 نچى يىل باشىدا قۇرس 7 ئايلىق بولىب، 35 كىشى تاييارلاب، قىشلاق ۋە شەھەرلەرگە تارقاتىلغان ئېدى. يەنەدە رەھبەرلەرنىڭ سىياسى ئاڭى كۆچەمەرەك بولسۇن ئۈچۈن 28–1927 نچى ئوقۇۋ يىلىدا قورسنى 7 ئايلىقدان 2 يىللىققا كوچىرىلىب، پروگراممەلەرى كېڭەيتىرىلدى. ھەم كوبكنە سىياسى ۋە ئىجتىماعى فەنلەر كىرگىزىلدى. قورسنىڭ بىرىنچى ئوقو يىلىدا عۇمۇمى فەنلەر ئوتىلدى؛ 2 نچى ئوقۇش يىلى داۋامىدا 60% سىياسى مەعارىف دەرسلەرى كىرگىزىلىب، تەلەبەلەر ئايرىم ئىسخىلەرگە بولىندىلەر (كىتابخانا، قولۇب ھەم قىشلاق ئىشچىلەر ئىسخىلەرى)

ئۇرسدا ئوقۇش ئوسۇلى دالتون پىلانى بىلەن ئالىب بارىلدى. قۇرس ئوقۇش ئەسبابلارى، ۋە ھەر خىل كورگەزمە قۇراللارى بىلەن %70 ــ 60 تەئمىن قىلىنىب، تەلەبەلەرنىڭ تەجرىبە ئىشلەرى 2 تۇرلى يول بىلەن باردى. 1) مەكتەب ئىچىدەگى ھەر خىل توگەرەكلەر يولى بىلەن (رەسم، رادىيو، مۇخبىرلەر، خۇداسىزلار توگەرەكلەرى ۋە ساۋال ـ جاۋاب كېچەسى ۋە باشقالار) 2) تەجرىبە قوللانمالار ئالىب تۇردى. قۇرس ئوزىنىڭ قىلغان ئىشلەرىدەن ئۇلارغا ھەم مەعلوماتلار يۇبارىب تۇردى. قۇرس ئوزىنىڭ ئوقۇش داۋامىدا فرقە ــ كەمسەمول تەشكىلاتلارى بىلەن مۇستەھكەم ئەلاقەدە بولىب، ئىسكى ۋە يەڭگى شەھەردە بولغان كەمسەمول كروژوكلارىغە 16 نەفەر كەمسەمول ئەعزالارىنى بىرگىندى. ئۇلار كەمسەمول مەعارىف ئىشىدە رەھبەرلىك قىلدىلار. لېكىن

mərkəzi sьjasьj aqartu işcilәri qorsь

вu jьl вitiriв cьqqan azamat jigitlәrimiz

ئىشى، مەكتەبدەن تاشقارى تاشكېنتنىڭ ئېسكى ۋە يەڭگى شەھەرلەرىدە بولغان قۇلۇب، كىتابخانا، ساۋادسىزلار مەكتەبى، دېھقان ئۇيلەرى، قىزىل بۇرچەكلەرگە ھەفتەسىگە 2 كون 4 ساعاتدان تەجرىبە ئوچۇن يۇردىلەر.

ئۇندان كېيىن قىشقى ۋە يازغى تەعتىل ۋاقىتلارىدا تەلەبەلەرنى قىشلاق، ۋە شەھەرلەرگە تەجرىبە ئىشلەرىگە ئايرىم قوللانمالار بىلەن تەئمىن قىلىنغان حالدا يۇباردىلار. تەجرىبەدەن توپلاب كېلگەن ماتېرىياللارنى قورس قاشىداغى سىياسى مەعارىف كەبىنتىدە تەرتىبلى يوللار بىلەن ئېكشىرىلىب ۋە شۇل ماتىرىياللارغا ئاساسلانىب، سىياسى مەعارىف دەرسلەرىگە باغلانىب ئالىب بارىلدى. ھەم تەجرىبەدەن كېلگەن تەلەبەلەر بىرلىگىدە كەنفرىنسىيە قىلىب، قىشلاق ــ شەھەرلەردەگى سىياسى مەعارىف مۇئەسسەلەرىدە بولغان كەمچىلىكلەرنى يەكونلەشدىردى. قورس، مەسكەۋ، لېنىنگراد سىياسى مەعارىف ئىنستىتوتلارى بىلەن يېقىشى ئەلاقەدە بولىب، ھەر ۋاقت ئۇلاردان شۇ قادار ئىشلەرنى بەجەرگەن بولساھەم، قۇرسنىڭ بەعزى تامانلارىدان كەمچىلىكلەرى ھەم بار. مەسەلەن: ۋ يىلىگى، 48 بىترۇچىلەر ئىچىدە خاتىنقىزلار جۇدە كەم (2 نە) بۇنىڭ سەبەبى مەحەللى ئىدارالارنىڭ خاتىنقىزلارنى يۇبارىشدا ساۋۇق قان بىلەن قاراشىدىر. 2 ىنچى: ئۇزاق ئوكروكلەردەن تەلەبەلەر جۇدە ئاز (قاشقادەريە، سۇرخاندەريا، زەرەفشان) بۇلارنىڭ ھەم سەبەبلەرى ئوكروكلەرگە بولىنگەن رەزۋېرىسكەلەرى ئوستىدە تولا ئىشر كورمەگەنلەرىدەدىر. بۇ يىلغى تامام قىلغوچىلار ئوكروك، مىللەت، ئىجتىماعى ئەحۋاللارى بىلەن قويىداغىچادر:

ئوكروكلەرگە بولىنىشلەرى:

تاشكېنت ئوكروگىدەن	17
1 ــ سامارقاند «	8
2 ــ بۇخارا «	5
3 ــ ئەنجەن «	3
4 ــ فەرغانە «	5

5 ـ خوجاند »	3
6 ـ زەرەفشان »	2
7 ـ خارازىم »	3
8 ـ سۇرخاندەريە »	1
9 ـ تۈركىستاندار »	1
جەمعى :	48.

مىللى جەھەتىدەن :

1 ـ ئۆزبېك »	33
2 ـ قازاق »	3
3 ـ تاتار »	3
4 ـ تاجىك »	6
5 ـ باشقالار »	1
جەمعى :	48.

فىرقاۋى تامانىدان:

1 ـ فىرقالىلار »	6
2 ـ كەمسەمۇللەر »	39
2 ـ فىرقاسىزلار »	3
جەمعى :	48.

ئىجتىماعى ئەھۋاللارى:

1 ـ دېھقانلار »	21
2 ـ ئىشچىلەر »	9
3 ـ باتراقلار »	11
4 ـ كاسىبلار »	7
جەمعى :	48.

جىنسى تاماندان:

ئېرلەر »	46
خاتىنقىزلار »	2
جەمعى :	48.

مۇتەخەسسىسلىكى بويىنچا:

1 ـ كىتابخانا ئىشچىلەرى	11
2 ـ قۇلۇب »	14
3 ـ قىشلاق »	23
جەمعى :	48.

قۇرسنىڭ كېلگوسى ۋازىفالارى:

بو ۋافتقاچا 2 يىللىق بولىب ياشاب كېلگەن قورسنى 4 يىللىق ئېلىب ئىنىستىتوتكە ئەيلەنتىرىش ، خاتىنقىزلارنى كوبراق جەلب قىلىش. كېيىندە قالغان ئوكرو كلاردەن كوب مىقدارادا تەلەبەلەر ئالىش، بۇ ئىشلەرنى بەجەرىشدە قورسغىنا ئېمەس، بەلكم يۇقارغى ئىدارالارنىڭ سېر حەرەكەتلەرىگە باغلىقدىر. 30 ــ 1929 ىنچى ئوقۇش يىلىدا قورسغا 75 تەلەبە قابول قىلىنادى. رازۋېرستكەلەر ئوكروكلەرگە تارقاتىلدى

شۇنىڭدە ۋچۇن جايلاردانى تەشكىلاتلارغا بېرىلگەن ـ رازۋېرستكەلەرنى تولتىرىشدە زور تەشەببۇسدە بولىشلارى لازىم.

باگايىف.

◆◆◆◆◆◆◆◆

تۈرك مەيدە مىللەتلەر تەعلىم ـ تەربىيە تېخنىكومى تارىخىدان

ئوكتەبر ئوز گەرىشى، پىرولىتەرىيەت سىنىفىنىڭ شانلى يېڭىشى نەتىجەسىدە توغقان تۈرك مەيدە مىللەتلەر تەعلىم ـ تەربىيە تېخنىكومى ئوزىنىڭ بۇ يىل ئون يىللىق شانلى بايرامىنى ئوتكەزەدى. بىراق تۈركىستانداغى دەدەنى ـ مەعارف فرونتىنىڭ جۇدە كەتتە ۋە كېڭلىگى، بىلەم، مەعارف فرونتىدە ئىشلەي تۇرغان يېرلى خالقنىڭ كەملىگى، خۇسوسەن مەيدە مىللەتلەرنىڭ مەعارف ئىشچىلەرىگە بولغان كەتتە ئېحتىياجى مەعارف فرونتىدە يەڭى كۇچلەر، يەڭى ئىشچىلەر تاييارلاشنى تەلەب قىلدى.

ئوكتەبر يېمىشى بولىب ئاچىلغان حسابسىز كوب قورسلار، مەكتەبلەر، قۇلۇبلار، قىرائەتخانالار، علمى ئىشچىلەر تەلەب قىلادى. مانە شۇل سەبەبلەرنى ئېعتىبارغا ئالىب، 1917 ىنچى يىلدا تاشكەنتدە روسچا، تاتارچا مەكتەبدە VI سىنىفنى بىتىرىب، VII سىنىفكە كوچەلەر ئۇچۇن دېب كوستەر يولى بىلەن بىر سىنىفدارىلموعەللىمىن ئاچىلدى. بۇندا 25 لەب تاتار ـ باشقىرد مەيدە مىللەتلەرنىڭ بالالارى، دارىلموعەللىمىندە بىرىنچى مەرتەبە ئوقۇش باشلادىلار. بىراق بۇ حال ئۇزاق داۋام ئېتمەدى. 1918 ىنچى يىلدا تاشكەنت مەعارف ئىدارالارىنىڭ تەشەببۇسى بىلەن تۈرك، قازاق، روس بولىكلەرىدەن عىبارات «ئۆلكە تۈرك دارىلموعەللىمىنى» نامى بىلەن بىتتە دارىلموعەللىمىن ئاچىلدى. شۇنىڭ بىلەن بەرابەر ئولكە تۈرك دارىلموعەللىمىنى ھەم تەلەبەلەر ئويلاغانى كەبى بولىب چىقمادى. يېرلى خالقدان تەعلىم ـ تەربىيە ئىشلەرىنى ئالىب بارارلىق كۇچلەر بولمادى. تۈرك ئەسىرلەرى، يېرلى خالقنىڭ تىلىگە تۇشىنمەدىلەر

II

ئۇلكە تۈرك ـ تاتار دارىلمۇعەللىمىنى دەۋرى

مەعارف شۇعبەسى ئولكە تۈرك ــ تاتار دارىلمۇ-عەللىمىنى ئاچىشغا رۇخسات بەردى. 1919 نچى يىلدا، 8 نچى ئەپرىلدە رەسمى رەۋىشدە ئولكە تۈرك ــ تاتار دارىلمۇعەللىمىنى ئاچىلىب، 15 نچى ئەپرىلدە دەرسلەر باشلاندى. مەنە شۇنداي قىلىب، ئۈلكە تۈرك مەيدە مىللەتلەر بىلىم يۇرتىنىڭ بىرىنچى تاشى سالىندى.

ئۈلكە تۈرك ــ تاتار دارىلمۇعەللىمىنى ئىككى سىنىف بولىب، بىتتەسى بىرىنچى ئاساسى، ئىككىنچىسى II ئا-ساسى سىنىف بولىب ئاچىلدى. بۇندا 60 ــ 70 تەلەبە بار ئىدى. بىراق بۇ كۈنلەردە گىرەجدەنلەر ئۇرىشى قىزىب، شورا دۈشمەنلەرى ھەر تاماندان ھۇجۇم باشـ-لادىلار، بار كۈچ فرونتكە بېرىلدى؛ بالالار ئاراسىدا كەسەللەر كوپەيدى، تىف ھۇجۇم ئېتدى، ئوپكە كە-سەللەرى باشلاندى.

taskentdə tyrk məidə millə'lər вilim iurtь

вu jьl вitiriв сьqоlucь kyclər

III

ئۈلكە تۈرك ـ تاتار بىلىم يۇرتى دەۋرى

1920 نچى يىلدا مەعارف كەمىسسەرىيەتىنىڭ بۇيـ-رۇغى بىلەن دارىلمۇعەللىمىنلەر، ئۈلكە بىلىم يۇرتلەرى نامى بىلەن ئوزگەرىب، شۇ جۇملەدەن ئۈلكە تۈرك ــ تاتار دارىلمۇعەللىمىنى ھەم «ئۈلكە تۈرك ــ تاتار بىلىم يۇرتى نامى» بىلەن ئىسىملەندى.

بۇ دەۋردە عىلمى ۋە تەشكىلى تامانلارى ئوسدى، يۇكسەلدى. عىلمى تەشكىلات كوپەيدى، ھەر خىل توگەرەكلەر، ئويۇشمالار ئوزۇلدى: كەمسەمول يەچەيكەسى ئوزۇلىب، بىلىم يۇرتىنىڭ مەفكورەۋى تامانىغا رەھبەرلىك قىلىشغا كىرىشدى.

بۇ دەۋردە گەزىتە جورنال ئىشلەرى كۈچەيدى. ھەفتەلىك گەزىتە ــ ئايلىق جورنال تەرتىبلى سورەتدە چىقا باشلادى. گەزىتەنىڭ مەۋزوع ۋە مۇندەرىجە تا-مانىدان ياخشىلانغانى كەبى ئىدەئالوگىيە تاماندان ھەم

ئەنچە ياخشىلاندى. بۇ دەۋر 1924 ىنچى يىلغاچا داۋام ئېتىپ، تورت يىللىق بىر دەۋرنى ئىچىگە ئالادى.

بۇ دەۋردە ئوقۇۋچىلارنىڭ سانلارى قۇيىداغىچا:

1920/21	ىنچى يىلدا.	170	تەلەبە
1921/22	»	190	»
1922/23	»	210	»
1923/24	»	212	»

بولىپ، شۇلارنىڭ %30 ى خاتىنقىزلار بولدى.

1923/24 ىنچى يىلىدا 153 ئېركەك، 59 تە خاتىنقىز ئوقودى. شۇلاردان فىرقا ئەعزاسى 134 تە، فىرقاسىز 78 تەدىر.

مىللى تاماندان: 158 تە تاتار ــ باشقىرد، 43 تە ئويغور، 7 تە تۇنگەن، 2 تە ئوزبېك، 2 تە قازاق تەلەبەسى ئوقۇدى.

ئجتماعى تاماندان: ئىشچى ــ دېهقان 181 تە، خىزمەتچى 41 تە، باشقالار 31 تە بولدى.

جۇغرافى تاماندان: يېتى سۇۋدان 68 تە، سىر دەريەدەن 55 تە، ۋۇلغادان 31 تە، باشقىردستاندان 16 تە، فەرغانەدەن 12 تە، تۇرغايدان 10 تە، سەمەرقەنتدەن 7 تە، خېۋەدەن 5 تە، بۇخارادان 5 تە، ئامو دەريەدەن 4 تە.

بۇ دەۋردە ئوقۇتلغان فەنلەر:

1) حازىرلىق سىنفلەردە: ئانا تىلى، روس تىلى، رىيازىيات (حساب، هندەسە) تەبىعىيات، ئجتماعىيات، جۇغرافىيا، سىياسى بىلىم، رەسم، مۇزىكە، ئەشوللە، بەدەن تەربىيەسى.

2) ئاساسىلاردا: ئانا تىلى، ئەدەبىيات، روس تىلى، نېمىس تىلى، رىيازىيات (جەبىر، هەندەسە، تىرىگەنەمېترە عالى رىيازىياتنىڭ باشلانغىچى) فىزىكە، كوسموگرافىيە، تەبىيعىيات تارىخى، كىميا، جۇغرافىيا، ئجتماعىيات، سىياسى ئىقتىساد، سىياسى بىلىم، تەشرىح، فەلسەفە، مەنتىق، پسىخالوگىيە، پېدەگوگىيە، خالق مەعارىفى ئىشلەرى، ساغاقنى سانلاش، رەسم، مۇزىكە ئەشوللە، بەدەن تەربىيەسى.

بۇ دەرسلەرنىڭ روس تىلىدەن باشقالارى حازىرلىق سىنفلەردە ئانا تىلىدە، ئاساسى سىنفلەردە %50 روس تىلىدە كېتىدى. بۇ يىل، سىنفدەگى دەرسلەردەن باشقا هەر خىل تۈگەرەكلەر ئىشلەدى. مەسەلەن ئەدەبىيات تۈگەرەگى، تىياتىر، سەنايىع نەفىسە تۈگەرەگى، رەسم، ئىسپورت تۈگەرەكلەرى. بۇ دەۋردە بارلىغى 68 تە مۇعەللىم خىزمات قىلدى.

بىلىم يۇرتى بۇ دەۋردە ئىككى مەرتەبە مۇعەللىملەر تايىيارلاب چىقارىش مەعرەكەسىنى ياساب خالق ئاراسىغا 39 تە عەزەمەت قىزىل ئوقۇتقۇچىلار يوباردى؛ شۇلار ئىچىدە 6 تەسى خاتىن ــ قىزلار ئېدى. ئويغورلاردان بىرىنچى قالدىرغاچ رەسمى مۇعەللىم ئېتىلىب قاسىم ئورتاق بۇرهان چىقىب ئىشكە كىرشدى.

IV

تۈرك مەيدە مىللەتلەر بىلىم يۇرتى دەۋرى

ئورتا ئاسىيا، ملى جۇمهورىيەتلەرگە ئاجرالدى. شۇ جۇملەدەن ئوزبېكستان جۇمهورىيەتى تەشكىل قىلىندى. تۈرك ــ تاتار بىلىم يۇرتى ئوزبېكستان هۆكۈمەتى قاراماغىغا ئوتىب مەعارف كەمىسەرىيەتى ئىدارەسىگە بېرىلدى.

ئوزبېكستان جۇمهورىيەتى مەيدە مىللەتلەرنىڭ ئوزىدەگى حاللارىنى ئېتىبارغا ئالىب، ئۇلارنى ئوزبېكلەر بىلەن بىر قاتاردا بىلىملى قىلىش ۋەزىفەسىنى يۈكلەدى ۋە بۇ مەسئەلەنى بولغا قويىش ئۈچۈن تۈرك مەيدە مىللەتلەر بىلىم يۇرتىنى تەئمىن ئېتىشكە كىرشدى.

شۇنداي قىلىب 1924/25 ىنچى ئوقۇش يىلىدان باشلاب، ئوزبېكستان جۇمهورىيەتىدە ياشاي تۇرغان تۈرك مەيدە مىللەتلەر بىلىم يۇرتى تارىخى باشلاندى. بۇ يىلىدا بىلىم يۇرتىدە 4 ئاساسى، 2 تە حازىرلىق سىنفى بولىب، هەممەسى 236 تە تەلەبە بولدى. شۇلاردان 82 تەسى خاتىن ــ قىزلار، 158 تەسى ئېرلەر.

مىللى تاماندان: تاتارلار، باشقىردلار، تارانچىلار، ئويغورلار، تۇنگەنلەر، ئوزبېكلەر، قازاق، قىرغىزلاردان عىبارات بولىب، شۇلاردان كەمسەمول ئەعزالارى 111 تە، كەندىدەتلەر 94 تە، فىرقا كەندىدەتلەرى 11 تە، فىرقاسىزلار 23 تە بولىب، شۇلار ئىچىدەن 107 تە تەلەبە قوشچى سايوزى ئەعزاسى ئېدى.

ئجتماعى تاماندان: ئىشچى %25، دېهقان %67، خىزمەتچىلار %8 دىر. بۇ يىلى 22 تە تەلەبە بىلىم يۇرتىنى بىتىرىب مۇعەللىم بولىب خالق ئىچىگە ئىشلەشكە چىقىب كېتىدىلەر. ئىچلەرىدە 8 تە خاتىن ــ قىزلار هەم بار ئېدى. بۇ مۇعەللىملەرنىڭ 21 تەسى ياش كەممونىستلەر، بىتتەسى فىرقاسىزدىر.

مەيدە مىللەتلەر بىلىم يۇرتى 1925 ىنچى يىلدان بۇ كۈنگەچە داۋامىدا ئۇ هەر تاماندان تۈزەلىب، ئېرەك

عىلمى نامانلارى، كېرەك تەشكىلات نامانلارى يۇكسەلـ
ـدى. بۇ بەش يىللىق دەۋردە بىلىم يۇرتى 185 نە
قىزىل ئوقۇتۇچىلار چىقارىپ، شۇلار ئىچىدەن 16 نە
يېرلى مەيدە مىللەتلەردەن بولىپ، 7 نەسى خاتىن ـــ
قىزلاردىر.

ئوقۇتۇچىلارنىڭ 90% ى ئوزبېكلەر بولىپ، بۇلار
ھەر خىل تەشكىلاتلاردا، مەكتەپلەردە ئىشلەيدىلەر، بىلىم
يۇرتى بۇ دەۋردە يىل سايىن ئوزىنىڭ چىن مەعناسى
بىلەن مەيدە مىللەتلەر بىلىم يۇرتى بولىشىغا يېقىنلاشدى.
ئەۋۋەلگى دەۋرلەردە تاتار، باشقىرد خالقىغا كوبرەك جاي
بېرىلگەن بولسا، بۇ دەۋردە بۇنىڭ تېسكەرىسى، تاتار،
باشقىردلارغا جاي ئاز بېرىلىپ، ئېڭ كوپ جاي يېرلى
خالقا ياخۇد ئوزبېكستان تۇپراغىدا ياشايتۇرغان مەيدە
مىللەتلەرگە بېرىلدى. مەسەلەن 24 ىنچى يىلدا تاتارلار
158 نە بولسا، 28 ىنچى يىلدا تاتارلار فاقات 74 نە
قالدى. قالغانلارى ھەممەسى ئوزبېكستاندا ياشايتۇرغان
باشقا مەيدە مىللەت خالقلاردىر.

بۇ يىل بىلىم يۇرتىدە 187 نە تەلەبە بولىپ، مىللى
ناماندان: ئويغورلار 53 نە، تۇنگەنلەر 10 نە، قا-
زاقلار 28 نە، ئوزبېك 1 نە، قىپچاق 1 نە، قىرغىز
3 نە، قارا قالپاق 1 نە. ئازارى تۇرك 5 نە، فارسى 2 نە،
قالغانلارى ئورتا ئاسىيادا، ئاينىقسا ئوزبېكستان تۇپراغىدا
ياشايتۇرغان تاتار-باشقىرد مىحنەتكەش بالالارىدىر. بۇ-
لارنىڭ ئىجتىماعى حاللارىغا كېلسەك، ئىشچى 37 نە،
قارا خىزمەتچى 5 نە، باتىراق 34 نە، كەمبەغەل دېھقان
2 نە، ئورتا دېھقان 70 نە، كىرىستيان (ئورتا دېھقان
دەرەجەسىدە) 16 نە، قارا ئىشچى 14 نە، كوسىبەر 3 نە-
دىر. بۇ يىل چېت عونسۇرلەرنى تازالاش ۋاقتىدا ئون-
لەپ چېت عونسۇرلەر چىقارىلدى. حازرغى كۇندە كېرەك
ئىجتىماعى، كېرەك ئىدېيالوگىيە نامانداڭ مەيدە مىللەتلەر
بىلىم يۇرتى ئوزىنىڭ سىنفى ئىزىغە تۇشدى. حازر
كەمسەمول ئەعزالارى 126 نە، فىرقاسىزلار 52 نە. بۇ
ئورتاقلار ياتاقخانە بىلەن ئىنتىرنەتدەن فايدالانادىلار.

شەھەردەن يىراق ئوقۇيتۇرغان تەلەبەلەرنىڭ 2 نەسى
دېھقان بالاسى كەمسەمول، 2 نە كىرىستيان بالاسى
فىرقاسىزدىرلار.

ئەگەر بىلىم يۇرتى تارىخىنىڭ ئون يىللىق دەۋرىگە
دىققاتلاپ قاراساق، ئۇنىڭ قانداي ئاغىر حاللار كېچۈر-
گەنى، ئۇنىڭ يىل سارى ئوسىپ، يىل سارى ساغايىپ

taşkent məjdə millətlər вilim iurtьda dərs caqь

يىل سارى ئوزىنىڭ مەعناسىغا مۇۋافىق ئوز گەرىپ يېقىن-
لاشىپ كېلگەنىنى جۇدە ئاچىق كورەمىز.

ئوزبېكستان تۇپراغىدا مەعارف فرونتى جۇدە كېڭ،
مەعارف ئىشچىلەرى ھەم جۇدە ئاز. ئاينىقسا مەيدە مى-
لەتلەرگە فىرقامىزنىڭ كەتتە ئەھەممىيەت بېرىپ تۇرغان
كۇنلەردە ۋە مەيدە مىللەتلەرنىڭ مەدەنىيەت دەرەجە-
سىنى كوتەرىش شىعارى كوندەلەڭ قويلغان مۇھىم بىر
شىعار بولغانلىغىدان ئوزبېكستان تۇپراغىدا ياشاغۇچى
مەيدە مىللەتلەر بىلىم يۇرتىنىڭ كەتتە ئەھەممىيەتى بار.
مەعارف خادىملارىمىز بۇنى ئېعتىبارغا ئالارلار دېپ
ئويلايمىز.

مەنە شۇلارنىڭ ھەممەسىنى ئېعتىبارغا ئالىپ،
شانلى ئوكتەبرنىڭ شانلى غەلەبەسى نەتىجەسىدە تۇغقان
تۇرك مەيدە مىللەتلەر بىلىم يۇرتىنىڭ ئون يىللىق باي-
رامىنى، ئوكتەبىر بالاسىنىڭ 10 ياشىغا چىقىشى دېپ
بايرام قىلامىز.

ئ. ت.

ئوقۇچى ئورتاقلار!

جورنال كوبچىلىكنىڭ ئستەكىنى قاندىرسۇن دېسەڭز، ئوتكەن ساندا غى
ئەنكېتەنى تولغازىپ يوبارىڭز!

فەرغانە تەعلىم - تەربىيە تېخنىكومى

(5 نچى مەرتەبە ئوقۇتوچىلار چىقارش مۇناسەبەتى بىلەن)

جومھۇرىيەتىمىزنىڭ ئىقتىسادى، ئىجتىماعى، مەدەنى ئىحتىياجلارىنى ئوتەشدە فاعال ۋە مۇستەقىل رەۋىشدە ئىش كورە ئالالىغان ئورتا دەرەجە بىلىم گوگىيا تەخە-سسۇسىگە ئىگە عاماۋى ئىشچىلەر تاييارلاشنى ماقساد قىلىب ئالغان فەرغانە پېد تېخنىكومى، بۇ بىلەن بېشىنچى مەرتەبە چىقارش مەراسىمى ئوتكەزىب، ئىشچى ـ دېھقان عامماسىغا 119 عەدەد شورا ئوقوتوچىلارى تاييارلاب بېردى. حازىر بۇلارنىڭ ئېڭ كوب قىسمى قىشلاق ۋە باشلاغانى كىبى، تېۋەرەكنىڭ مەدەنى مەركەزى بولا ئالش لايافەتىنى ھەم سوڭغى يىللاردا حاسىل قىلدى: بىترو-چىلارنىڭ سىفەت ياغى يىلدان ـ يىلكوتەرىلە بارغانغا ئوخشاش، تېخنىكومنىڭ تېۋەرەككە ياردامى-دا كۈندەن كۈن ئوسمەكدەدر. فەرغانە تېخنىكومىدە، باشقالاردا تاز ئوچراغان بر خۇسۇسىيەت بولسا، ئۇل ھەم بىيندا ئېرلەر بىلەن قىزلارنىڭ بىرگەلەب ئوقۇشى، بۇ مەسئەلەنىڭ ھەر ياقدان فائىدالى بولشىنى عەمەلدە ئىسبات ئېتىشدىر.

farqana tə'lim—tərвijə texnikymini вitiriв cьqqan kyclər

شەھەردە ئوقۇتوچىلىق ۋە ئىزفەسىدە، بر مۇنچاسى يۇقارى بىلىم ئويلەرىدە ئوقۇشدا ۋە بەعزىلەرى شورا، فرقا ئىشىدە داۋام ئېتمەكدەدر.

فەرغانە پېد تېخنىكومىنىڭ 10 يىللىق تارىخى بولسا ھەم، بىراق ئۇنىڭ ساغلام ۋە مۇستەحكەم ئاساسغا قۇرۇلا باشلاشى بۇندان بېش يىل‌غىنا ئىلگەرىدەن باشلانادى. چندەندە، تېخنىكوم ئوزىگە يوكلەتىلگەن ۋەزىفەلەرىنى سوڭغى يىللەرداغىنا قاناعاتلەنۇرلىق دەرەجەدە بەجەرە

بىز، بۇ يەردە جورنال ئوقوچىلارىنى تېخنىكومنىڭ حازرغى علمى فويىلىشى، ئىشلەگەن ۋە ئىشلەشكە ئالغان بەعزى ئىشلەرى حاقىدا قىسقاچا تانشىدرىب ئوتەمز:

تېخنىكومدە ئوقۇتوچى ۋە ئوقۇچىلار ساستافى

ئا) تېخنىكومنىڭ تۈزۈلىشىدە، ئۇنىڭ ئوز ۋەزىفەلەرىنى تولا رەۋىشدە ئوتەب ئالىشىدا كەتتە رول ئوينايدىرغان ئوقۇچىلار بولاب، ئۇلارنىڭ عۇمۇمى كورىنشى قۇيىداغىچا:

مللى ئامنى					ئىجتىماعى چىقىشى				فرقا، سايۇزغا مۇناسەبەتى			بىلىم دەرەجەسى			ئوقۇتۇچىلىقداغى ئىستاژى		جىنسى	
روسلار	ئۆزبېكلەر	تاتارلار	ئوكرائىنلار	ئۇيغۇرلار	دېھقان	خىزمەتچى	كوستار	ئىشچى	حاقىقى	كاندىدات	سايۇزدالىغى	ئورتا	مەخسۇس ئورتا	ئالى	نىچە يىلدان نىچە يىلغىچە	سانى	ئېرلەر	خاتىنلار
13	7	1	1	1	10	7	4	2	7	5	23	4	7	12	21—12	6	20	3
															10— 5	8		
															5— 2	9		

ب) فەرغانە، ئەنجەن ئوكروگلەرىدەن بولىب ھەممەسى 187 عەدەد ئوقۇچى بار. بۇلاردان 178 تەسى يانىب، 9 تەسى قاتناب ئوقۇيدى. ئوقۇچىلارنىڭ عۇمۇمى كۆرۈنىشى تۆۋەندەغىچا:

مىللى ئاماتى							ئىجتىماعى ئەھۋالى							كەمسەمول فرقاغا مۇناسەبەتى			جىنسى		گۇرۇپپىلارغا بۆلۈنۈشى						
ئۆزبېكلەر	تاتارلار	تاجىكلار	ئۇيغۇرلار	قىرغىزلار	يەھۇدىيلەر	قىپچاقلار	كەمبەغەل دېھقان	باتراق	دېھقان	كاسىپ	ئىشچىلەر	خىزمەتچىلەر	باشقىلار	يالغۇز كەمسەمول	فرقا كاندىداتى	فرقاسىز	ئېرلەر	قىزلار	I جەزىرلىق	II جەزىرلىق B	II جەزىرلىق A	I ئاساسى	II ئاساسى	III ئاساسى	IV ئاساسى
160	13	7	2	2	2	1	60	28	19	38	23	19		140	3	17	149	38	26	34	25	27	21	20	24

يەنگى ئوقو يىلىدان باشلاب ئوقۇچىلار سانىنى بۇنىدان ھەم كېڭەيتىش، كۆچلەندىرىش ۋە ئوقوچىلار سەفىنى پرولېتەرلەشدىرىش برىنچى نەۋبەتكە قويىلۇر.

ئوقۇش ۋە تربىيە ئىشلەرىنىڭ قويىلىشى

تېخنىكومدە 3 حازىرلىق (برىمۇۋازى) 4 ئاساسى [1]) جەمعى 7 گۇرۇپپە بولىب، بۇلار ئۈچۈن 9 تە كەبىنېت باردر. كەبىنېتلەرنىڭ ئەكسەرى يېتەرلىك دەرەجەدە جىھازلانغان، قالغانلارى ھەم جىھازلانماقدا.

دەرسنى ئىشلەش، ئىزلەش، كورسەتىش مېتودلارى بىلەن ئوتكەنگە ئوخشاش، سوز مېتودىدەن فايدالانىشغا ھەم مەجبورىيەت كورلمەكدەدر. ئوقۇش، تەجرىبە ئاسبابىنىڭ يېتىشمەسلىگى، ئوز ۋاقتىدا بولماسلىغى، ئوقوچىلارنىڭ روس ئەدەبىياتىدان يېتەرلىك دەرەجەدە فايدالانىشدا ئاقساغانلىغى ۋە باشقالار دالتون پىلان سېستېمەسىنى تولا عەمەلگە ئاشرىشغا ئىمكانىيەت بېرمەي تۇرادر. لېكىن شۇنداي بولسادا، كېلگوسى يىلدا ئىككى گۇرۇپپەنى شۇل سېستېمەدە ئالىب بارىشقا حازىرلىق كورىلمەكدە. 4 نچى ئاساسى گۇرۇپپەدەگى زەربەلى ئىشلەردەن بىرى تەجرىبە ئىشلەرى بولىدى، كى برىنچى ئىرىدەمسترەدە ئېۋەرەكدەگى برىنچى باسقىچ مەكتەبلەرگە، س/ب قوسلارىغا قاتناي باشلاندى. ــ تېخنىكوم قاشىدا «تەجرىبە مەكتەبى» نىڭ بولماغانى ئىشنىڭ بارىشغا بىر مۇنچا ئوڭغايسىزلىق بېردى. بۇنىدان باشقا قشلاق خوجالىغى

دەرسىنىڭ تەجرىبەسى ئۈچۈن 2 تاناب يەرگە «نەمونەۋى قىلىب كەناپ، پاختا ئېكىلدى.

دەرسدەن تاشقارى لېنىنزم، خۇداسىزلار، درامە، موسىقا، جىسمانى، حەربى، شاخمات تۆگەرەكلەرى، مۇخبىرلار سەمنارىيەسى، مۇقاۋا چىلىق ۋە قىزلار ئۈچۈن قول ئىشلەرى ھۈنەر خانالارى داۋام ئېتىدى.

تۆگەرەك، ھۈنەر خانالار مەسئول رەھبەرلەر قاراماغىدا پىلانلى ئۈنۈملى رەۋىشدە ئىش ئالىب بارا ئالىدىلار. تۆگەرەكلەرنىڭ سانىنى كوپەيتىرشدەن كورە سىفەتىنى كوتەرىشكە كوبرەك دىققات ئېتىلدى.

دەرس ۋە قولوب ئىشلەرىنىڭ مۇۋاففاقىيەت بىلەن بارىشغا، پرەگرامە، ئىشلەب چىقارىش پلانلارىنىڭ تولا رەۋشدە ئىشلەنە ئالمىشغا ۋە مېتود ئىشلەرىنىڭ رانسىيانال بارىشغا تسىكل كەمىسيەلەرى ۋە ئوتۇبۇر اسىنىڭ قانداي كەتتەيار دامى تېككەن بولسا، ئوقوچىلارنىڭ عىلمى ئاماندان كوتەرىلەبارىشغا، دەرسلەرگە ئوز ۋاقتىدا قاتناب، ۋەزىفەلەرنى قاناعاتلانۇرلىق دەرەجەدە ئىشلەي بارىشغا ئەكەدىم كەمىسيەنىڭ ھەم شۇنداي كەتتە تەئسىرى بولدى.

ئىجتىماعى - سىياسى ئىشلەر

ئىجتىماعى ــ سىياسى ئىشلەرىنىڭ بىر قسمى تېخنىكومنىڭ ئوز ئېچىدە بولسا، ئېڭ كوب قسمى تېخنىكومنىڭ تاشقارىسىدا بولىدى. شۇل رايوننىڭ مەدەنى، ئىجتىماعى، ئىقتىسادى ئوسىشىگە ياردام بېرىش شىعارى ئاستىدا باشلانغان بۇ ئىش بىر مۇنچا مۇۋەففاقىيات بىلەن بارماقدا:

3 يىلدان بېرى مەرغىلان، فەرغانە شەھەر ۋە رايون ئوقوتوچىلارىنىڭ بىلىملەرىنى كوتەرىش ئۈچۈن «تۆگەرەك» لەر داۋام ئېتىدرىشدەن تاشقارى، بۇ يىل فەرغانە ماعارف نەزەرەتىنىڭ ئوقوتوچىغا ئېڭ چارقاغان بىر ۋاقتىدا، يېتەرلىك كۆچكە ئېگە، 40 كىشى بىلەن تەئمىنلەندى. بۇلار ئىشچى رايونلارىدا كېچكى ساۋادسىزلىق قورسلارىنى تېگىنلەي ئالىب باردىلار.

فەرغانە شەھەرىدەگى 7 يىللىق ۋە 3 نچى مەكتەبلەرنى تېخنىكومنىڭ ئوقوتوچى ۋە جىھازلارىدان فايدالانىشلارىغا ئىمكانىيەت بېرىلدى. مەرغىلان خاتىن ــ قىزلار تېخنىكومى بىلەن قاتتىق علاقە باغلاب، مەرغىلاندەغى ئاشفچ ئوقۇتۇچىلار تايىارلاش قورسىغا پرەگرەم ۋە ئوقو پلانى حازرلاب بېرىلدى. مۇندان تاشقارى تاق تېپە قشلاغىنى ئاتالىقا ئالىش بىلەن بىرگە، توقۇماچىلىق فەبرىكەسى، چىك قشلاغى، خاتىن ــ قىزلار قۇلوبى بەچكەلەرىنىڭ رەھبەرلىگىنى ئالىب بارىلدى؛ قىزىل عەسكەرلەر بىلەن بەيلەنىش ياسالدى؛ فەبرىك زاۋۇدلاردا، قشلاقلاردا ئىشچى ــ دېھقانلار ئاراسىدا ئېلاتر و، كەنسېرت-

[1]) 1928 نچى يىلغا قادەر تېخنىكوم 3 ئاساسى بىلەن داۋام قىلار ئېدى، 28/29 نچى ئوقوۋ يىلىدە 4 ئاساس قالدى. ع.

لەر قويىب بېرىلدى. بۇتۇن كامپانىيادا، ئاينقسا ئېكن كامپانىياسىدا فاعال رۇشدە قاتناشلدى. شۇل رايونداغى مەكتەب، ئوقوچىلار، ئىشچى، دىيقانلارنى تېخنىكومنىڭ 1928/9 نچى ئوقو يىلىداغى مەحسولاتنى بىلەن تانشـ-
درش تىلەگىدە (بۇ هەر يىلى ئىشلەنەدى) بر هەفتەلك «كور گەزمە» تىلىنماقدا. ئىشچى رايونلاردا تخنىكومنىڭ حسابى مەعروزەسىنى ئوتكەزىشكە حازرلانماقدا، باشقالار.

ئوقوچىلار كەللىكتىفى

علمى، ئىجتىماعى، تەربىيەۋى ئىشلەرنى تۇيۇ-
شدرشدە، ئۇلارنى ئالب بارشدا ئوقوچىلار تەشكىلاتى، ئاينقسا كەمسەمـوللەر يەچىكەسى جۇدە كەتتە كومەك كورسەتدى: ئەكەدەمىيە، سىياسى ئاقارتىش، خوجالىق، ساغلقنى ساقلاش، تۇرارجاي كەمسيەلەرىگە بولىب ئىشلەگەن ئوقوچىلار تەشكىلاتى ئوزىنىڭ ئىشىدە مۇستاقىل ۋە مەسئولىيەتلى رەۋىشدە ئىش ئالب باردى. تېخنىكومدە ئوزىگە دائر بۇتۇن ئىشكە ئىشتراك ئېتكەنگە ئوخشاش، تېخنىكوم تاشقارىسىدا هەم بىر مۇنچا ئىشلەرنى بەجەردى.

بىتروچىلەرنى ساغلام فكرلى، ئىجتىماعى ئىشلەرگە كونېككەن بولىب چىقشىغا كەفىل بولا ئالدى. يەنگىدەن ئوقۇچىلار قابول قىلش، ياڭلىشلق بىلەن كرىب قالغان چېت عۇنسۇرلەرنى تازالاش ئىشلەرىدە فاعال رەۋىشدە قاتناشدى. كەمسەموللەر يەچىكەسى، ئىستودكوم، كەششاف-
لار فىكرتار قانقوچىسى بولىب «ياش پېدەگوگى» جورنالى، «ياش بازغوچى» «بـول تاييار» گەزىتەلەرى دايىم چىقب تۇردى. دۇرۇست، بۇلارنىڭ ئىچىدە «ياش پېدەگوگ» جورنالى جۇدە ئاقساب چىقدى. لېكىن بۇنىڭ شۇنداي بوالىشىغا تېخنىچىسكى يېتشمەسلكلەر سەبەب بولدى.

فەرغانە پېد تېخنىكومىدە بر مۇنچا يۇتىقلار بولغانغا ئوخشاش، كەمچلكلەر هەم شۇبهەسز كوبىدر. كەتتە قادەملار بىلەن ئىلگەرىگە قاراب باسماقدا بولغان ئىشچى ـ دېهقان عامماسىنى قاناعات ئېتەدرەرلىك، ئۇنىڭ هەر بر ئىحتىياجىغا تولا رەۋىشدە جاۋاب بېرەرلىك حالغا هەلى تېخنىكوم كېلگەنى يوقدر. تېخنىكومنىڭ ئالدىدا مەسـ-
ئولىيەتلى، ئۇلۇغ ۋە ئاغر ۋەزىفەلەر هەلى قاتارلاشب تۇرادر. بۇلار چىققان كەتتە كۈچلەرنى تەلەب قىلادى. بىراق تېخنىكوم باشلىغىنى، ئۇنىڭ چىدەن ئاياقا باسا باشلاغانىغا ئېندى گىنە بىش بىل تولغانىنى ۋە تېخنىكومـ-
ىدەگى بەعزى بر ئابىيكتىۋ شەرتلەرنى ئېعتبارغا ئالغاندا، حازرغى كەمچلكنىڭ تەبىعىلىگى ئوزـ ئوزىدەن كورىنەدىر.

بېش يىل ئىچىدە ئىشچى ـ دېهقان عامماسىغا 119 لەب قىزىل ئوقۇتوچىلار تاپشرغان فەرغانە پېد. تېخنىـ-
كومى ـ كېلگوسىدە هەم مەملەكەتىمزنىڭ ئىحتىياجىغا تولا رەۋىشدە جاۋاب بېرەدىرگەن مڭلەرچە لېنىنىزم مەفـ-
كورەچىلەرى، ياش پېدەگوگلەر تاييارلاب بېرىشى ۋە كەچىلكلەرىنى يوقاتىشى تۇرغان گەپدر. ع. غائب.

◆◆◆◆◆◆◆

ənçənda tə'lim—tərʙijə qorsь

ortada qors mydiri **hamraqolъf**, ilmij mydir **fazьlьj** və myəllim **ilmiddinif**

تاشئوكروگ- تەعلىم-تەربىيە تېخنىكومى

ئوزىنىڭ كېڭ قۇچاغىغا ساپ ئىشچى ـ دېهقان بالالارىنى تارتىپ، ئارتىق قىينالىشلار ئاستىدا ياشاغان بىزنىڭ قىزىل بىلىمدانلار تىخنىكومى، بۈگۈن يەنە 29 ئەزىمەت كۈچنى تۈرمىش كۈرەشچىسى قىلىپ حازىرلادى. بۇ 29 لەر گۇرۇهى، قىزىل پىدەگوگلەرگە چانقاق بولىپ يانقان ئوزبېكستاننىڭ قارانغو قىشلاقلارىنى يارتماق ئارزوسىداغى قىگورەلەردىركم، بۇ ئورناقلارغا يۈكلەتىلگەن ئاغىر ۋە مەسئولىيەتلى ۋەزىفەنى بەجەرىشدە تنمەي ئىشلەيدىلەر، شۇ يولدا تېگىشلى فرقاء كەمسەمول تەشكىلاتلارى، مەعارىف مۇئەسسەسەلەرى يەكىنىدە، ئىش مەيدانىغا تاشلانغان يىگىتلەرىمىزگە ياردام ۋە يېتەكچىلىك قىلادىلار.

بۇ يىلغى تىخنىكومنىڭ 4 مەرتەبە ئىش مەيدانىغا ئاتلىغوچىلارى ئۈستىدە بىر ۋاقىعا بولىپ ئوتدى. ئۇ هەم بولسا ئوقوش يىلى تامام بولماسدان تاشئوكروگ- قەشلاقلارىدان بىزگە «پېدەگوگلەر بېرىڭز!» دېگەن حاقلى تەلەبلەر كوپەيە باشلادى. حاتتا تاشكېنتنىڭ كوب قىشلاقلارىدا ئوقوتوچى يوقلىغىدان دېكەبىرگە قادار مەكتەبلەر ئاچىلماغان، ئوقوشلار باشلانماغان، باشلانسا هەم سۇست كېتگەنلەرى بار ئېدى. قىشلاقنىڭ توغرى ۋە حاقلى قىچقىرشلارىغا جاۋاب بېرىلدى: تىخنىكومنىڭ يۇقارى سىنىفلەرى ئوز ۋاقتىدان ئىلگەرى مۇعەللىملىك ۋەزىفەسىگە يۇبارلدىلار، بۇلار هەم هېچ قانداي قارشىلىقسىز ئىش، كۈرەش مەيدانىدە ئوز ئىشلەرىنى ۋە ۋەزىفەلەرىنى بەجەرمەكدەلەر.

بۇكۈنگى كۈندە ئوزىنىڭ 4 ىنچى مەرتەبە مۇۋاففاقىياتى بىلەن 70 لەپ قىزىل پېدەگوكلەر تاييارلاپ بېرگەن تىخنىكومىمىزنىڭ ئىچكى كورىنىشى ۋە ئىچكى حەياتى قۇيىداغىچادر:

عۇمۇمى ئوقۇچىلار سانى 171 تە. بۇلاردان قىزلار 14 تە. فىرقالىلار 3، كەمسەموللەر 138، پيانىرلار 22، فىرقاسىزلار 9 تە. بۇلارنىڭ ئىجتماعى ئەحۋاللارى ئېسە قۇيىداغىچا:

دېهقان 101، كەمبەغەل باتراق 16، ئەشچىلەر 22، خزمەتچىلەر 17، كوستەرلەر 15 تە. مىللى ئايرىمالارى:

ئوزبېكلەر 159، قازاقلار 4، يەهودىلەر 3، تاتارلار 4، ئويغورلار 1 تە.

ئوقوچىلارنىڭ هەممەسى 6 سىنىفگە بولىنىپ 4 تەسى ئاساس، 2 تەسى تاييارلاۋ سىنىفىدىر. سىنىفلەر ئاراسىدان زىۋەنلەر تەشكىل ئېتىلىپ، ۋەزىفەلەر تاييارلاشدا ئاينىقسا تەجرىبە دەرسلەرىدە بىرلەشىپ ئىشلەيدىلەر. پىرەگرەممەنىڭ ئىجراسى ئوتكەن يىلغا قاراغاندا ئەنچە ياخشىلانغان. ئوقوچىلار ئاراسىدا تۈرلى توگەرەك ۋە ئىجتماعى تەشكىلاتلار بولىپ ئوقوچىلارنى عەمەلى ئىشكە ئورگەتەدى. توگەرەكلەردە ئوقوچىلارنى قاتناشىشى يامان ئېمەس. ئىجتماعى تەشكىلاتلاردان باشقا توگەرەكلەرنىڭ ئوزى ئوتگەن يىل 5 تە ئېدى. بۇ يىل 14 تەگە يېتدى.

لېنىنىزم توكەرەگىدە 90، حازىرغى زامان توگەرەگىدە 90، كەمسەمول مەكتەبىدە 50، موخبىرلار توگەرەگىدە 35، بەدەن تەربىيە توگەرەگىدە 40، دىرەم توگەرەگىدە 20، مىللى موزىكەدە توگەرەگىدە 12، فوتو توگەرەگىدە 11، رادىئو توگەرەگىدە 11، كىنا توگەرەگىدە 7، بىرىنچى ياردامدا 50، كۆك كوبلەكدە 14، شاخماتدا 25 ئوقوچى قاتناشادىلار. بۈتۈن توگەرەكلەرنىڭ سانى ئوتكەن يىلغا قاراغاندا 3 مەرتەبە ئاشدى. توگەرەكلەرنىڭ بەعزى رەهبەرلەرىنى ئوقوچىلارنىڭ ئوزلەرىدەن تەعيىنلەنگەن. تىخنىكومدە ياشلار يەچېيكەسى ۋە پىرەفكوم ئەعزالارىنىڭ فىكر تارقاتغۇچىسى بولىپ 15 كۈندە بىر «تاشقىن» ئىسملى دېۋارى گەزىتە چىقىپ تۇرادى. بۇندان باشقا پيانىرلارنىڭ فىكر تارقاتغوچىسى «تاشقىن» قاراماغىدا «قىزىل ئەلەنگە» گەزىتەسى چىقىپ تۇرادىر. شۇ كۈنلەردە «فوتو» گەزىتەسى هەم ئوزىنىڭ 2 ىنچى سانىنى كورسەتە باشلادى. مەكتەب حۇزۇرىدە قىرائەتخانا، لېنىن بۇرچەگى، خۇداسىزلار، شىف، موپىر، ئاسسا ـ ئاۋىياخم، قىزىل ئاي يەچېيكەلەرى ئىشلەپ تۇرماقدا. ئوقوچىلارنى ئىجتماعى ئىشلەرگە تارتىش ئىشلەرىدە مەحەللە مىحنەتكەشلەرى ۋە خاتىن ـ قىزلارى هەم قىشلاق بىلەن عەلاقە قىلدىرش ئىشلەرى بارغان سارى جانلانماقدا.

عۇمۇمەن ئالغاندا، بۈتۈن ئوقۇش يىلى بويىنچا 40 لەپ مەحەللە ۋە قىشلاقلار بىلەن ئوقوچىلار تۈرلى ئىش قىلدىلار. تىخنىكومنىڭ بىنا مەسئەلەسىگە كېلگەندە، يۇقارىداغى مۇۋاففاقىياتلارنىڭ عەكسى كورىلەدىر.

چۇنكى مەكتەبنىڭ كوب سىنفلەرى بايلاردان ئالىنغان
عىمارانلاردا تۇرادىر. بۇ يىلغى ئوقۇش باشلانىشىدا،
بىنالارنى بىر قادر رەمونت قىلدىرىلىب، ئوقۇشلار
ئالىب بارىلدى. ئەلبەتتە بۇتۇن تىخنىكومنىڭ تەجرىبە
كەبىنىتلەرى باينىڭ ئېسكى زەخ عىماراتلارى بولىشىغا
هېچكىم ئىشانمايدىر. مەنە شۇ يىلغى ئوقۇشنىڭ ئو-
زىدە بىر قانچا ئوقۇچىلار رىۋمەتىزم كەسەلىگە دۇچار
بولدىلار. بۇنىڭ سەبەبى شۇكىم، پېچكە ياققان بىلەن
ئىسىمەيدىرگەن بىنالار كوب تەجرىبە ئەسبابلارى كەبىن-
تەجرىبە ئەسبابلارى سىغماغان كەبىنىتلەرگە ئىدارەلەر،
تىخنىكوم ئۇچۇن، بىنا سالىشغا 30:000 سوم پۇل بې-
رىلگەن. عىماراتنىڭ پىلانلارى تەسدىقلەنىب ئىش
باشلاشغا كېلگەندە، بېرىلگەن پۇلدەن 15,000 سومنى
كېسەدىلەر (بېرمەيدىلەر). قالغان پۇل بىلەن تىخنىكوم-
نى تەئمىن ئېتەرلىك سىنفلەر سالىش مۇمكىن ئېمەس،
مەنە بۇ حال تىخنىكومنىڭ كېلگوسى ئۇچۇن توسقىلىق
بولدى. هەم كېلگوسىدە يېتىشوچىلەردەگى ئۇمىدلەرنى
پۇچكە ئۇچىرماندان باشقا نەرسە ئېمەس ئەگەر بۇ

taşkentdə tə'iim—tərвijə texnikymi

texnikymni вu jьl вitiriв сьqucьlar həjəti. (ortada (soldan 4—nci) mydir qarь rəhimij, ilmij mydir əhmedif)

نىتلەردە ئىشلەتىلمەسدەن تۇرادىر. ئەلبەتتە بۇنگە بىنا
يوقلىغى سەبەبدىر. مەنە شۇنىڭدىك تىخنىكومدەن
چىققوچى، قىزىل مۇتەخەسسىسلەرنىڭ هەم، تەجرىبەلى بو-
لىشلەرى ئۇچۇن، بوش ۋاقتلاردا تەجرىبە قىلاتۇرغان
كەبىنىتلەرى بولىشى لازم. حالبوكى تەجرىبەلە قىلىش
ئۇياقدا تۇرسىن، دەرس ۋاقتلارىدا تالەبەلەر سىنفكە
سىغمايدىلار. يەنە بۇنىڭ ئۇستىگە مەسكەۋگە 5000
سوملىق تەجرىبە ئەسبابلارى زەكەز قىلىنغان. حازرغى
يىل ئوقۇش مەۋسىمىگەچە سىنفلەر سالىنماسا، شۇل ئېس-
كى عىمارانلارنى تۇزەتىش هەم مۇمكىن ئېمەس. مەنە
شۇنىڭ ئۇچۇن تېگىشلى ئىدارالار، تىخنىكومنىڭ يازغى
مەۋسىمدە بىنا تەكلىگىدەن قوتقازىشلارى لازم بولادىر.
مەنە شۇنداغىنا تىخنىكومدەن ساغلام، تەربىيەلى قىزىل
مۇتەخەسسىسلەر چىقارىشقا يول ئاچىلغان بولادىر.

سابىر يونىس.

◆◆◆◆◆◆◆◆

تىببىي تېخنىكوم

تۈركىستان خالق مەئارىپ قومىسسارلىقى تامانىدىن 1920 ىنچى يىلىدا تاشكەنتتە بىرلىك خالقدان فىلدىشەرلەر تەييارلاش قۇرسى ئاچىلغان ئېدى. 1924- يىل مىللى چېگەرەلەرگە بۆلۈنگەندىن سوڭ بۇ مەكتەب ئوزبېكستان خالىق مەئارىپ قومىسسارلىقى قاراماغىغا قالدىرىلغان. مانە بۇ تېخنىكوم ئوزىنىڭ 9 يىللىق داۋامىدا ياخشىغىنا ئوسدى. مەملەكەت ئۈچۈن ئېھتىياجنى قاندىرادىرغان قىزىل مۇتەخەسسىسلەرنى بىر نېچچە مەرتەبە چىقاردى. بۇ يىل ھەم بىرقانچا مىلەكىلى ئورتا

taşkentda tьвв texnikym

farmatsьf вolimini вitiriв cьqqucьlar

مەئلۇماتلى تىببىي خادىملارنى خالق ئاراسىغا چىقارىش ئالدىدا تۇرادى.

تېخنىكومنىڭ خازىرغى كۆندە 5 بۆلۈمى بولىب، شۇلاردىر:

1 ــ دايەلىك بۆلۈمى، 2 - پىرەفىلەكتىك بۆلۈمى، 3 ــ فارماتسېفت (دارو تەييارلاۋچىلار) بۆلۈمى، 4 - ئىش تېخنىكە بۆلۈمى، 5 - شەفقەت ھەمشىرەلەر بۆلۈمى.

تېخنىكومنىڭ بۇ يىلغى تەلەبە چىقارىشى 9 يىل ئىچىدەگى چىقارغان تەلەبەلەردەن سان ۋە سىفەت ياغىدىن بىر دەرەجە يۇقارىدىر.

دايەلىك بۆلۈمىدەن 11 تە (6 ىنچى چىقارىش)، پىرەفىلەكتىكە بۆلۈمىدەن 20 تە (بىرىنچى چىقارىش)، دارو تەييارلاش بۆلۈمىدەن 35 تە (3 ىنچى چىقارىش) ھەممەسى بولىب 66 تە كىشى چىقارىلادى. (بۇلارنىڭ 19 تەسى خاتىن ــ قىزلاردىر)

مىللى جەھەتىدەن: ئوزبېكلەر 33، تاتارلار 7، قازاقلار 8، تاجىكلەر، 2، قىرغىزلار 5، تۈركمەن 1، ئويغورلار 2، يېرلى يەھودىلەر 7، قاراقالپاقلار 1 تەدىر.

تەربىيە ئىشلەرى

يۇقارىداغى مىللەتلەرنى ئوز ئىچىگە ئالغان تېخنىكومدە بۇ كۆنگە قادار مىللى نىزاعلارنىڭ يۇز بېرمەگەنلىگى مەكتەبدە بەينەلمىلەل تەربىيەنىڭ كۈچلى سۇرەتدە قويىلغانلىغىنى ئىسبات ئېتەدىر.

بـۇرنغى ۋاقتلاردا مەعارف قومىسارلىغىدا
ئوتىرغان كىشىلەرنىڭ «تىببى تىخنىكوم خۇسۇسى
دوقتۇرلار يېتىشدىرە تۇرغان جاي» دېب قاراغانلار،
تىخنىكوم تەلەبەلەرى ئېسە، حەقىقەتدە ئوز ئىختساسلارىدان
عامماۋى ئىشلەردە خالقنىڭ قـۇچاغىدا كىرىب ئىشلەش
بىلەن ئوزلەرىنى كورسەتدىلەر. دەعۋامىزنىڭ ئىسباتى
ئۇچۇن بۇ يىلغى شورا سايلاۋى، 8 نىچى مارت، ئېكىن
كامپانىياسى ۋە شۇنداي عامماۋى ئىشلەردە، تەلەبە ۋە
تالىبالارنىڭ مەفتەلەب قىشلاق ۋە مەحەللەردە تەشۋىقات
ئىشلەرىدە يۇرگەنلەرىنى ئېسلەب ئوتەمىز. شۇل يىل
بىلەن تىخنىكوم عامما ئورتاسىدا ئوزىنىڭ قانـداي
خانىن - قىزلار يولىدىنى نولا ئالىب بارش، يېرلى خانىن-
قىزلارنى مۇمكىن قادار كوبرەك جەلب ئېتىشدىر.
كېلگوسى ئوقوۋ يىلىدا تىخنىكوم ئون ياشغاتولادىر.
مەنە بۇ ئون يىل ئىچىدە قانـداي ئاغىر ئەھۋاللاردا
ياشاغانى ئۇچۇن ئىش شەرايىتى قايسى ئـە حۋالـدا
بولغانىنى كورسەتەدۇرگەن فەكتلەرنى كورسەتەمە كچىمىز.
تىخنىكوم مەعلوم بىر بىناغا ئېگە بولماي 4 — 5
جايدا ئايرم سورەتدە ياشاغانى، ياتاق بىلەن ئوقوجاي-
لارى بىربىرىدەن ئۇزاق مەسافەدە بولغانى، بىنالارنىڭ
مەكتەب ئۇچۇن ياراقسز بولغانى بۇنىڭ ئۇستىگە يۇقا-
رىدا ئەيتكەنىمىز، مەعارف قومىسارلىغىدا ئوتـورغان

taşkent tьввы texnikymi

prafьlaktьka вәlimini вitiriв сьqqucьlar

ئېكەننى ۋە كم ئۇچۇن خىزمات قىلماقدا ئېكەننى 2 -
نىچى مەرتەبە ئىسبات ئېتدى. بۇلارنىڭ نەتىجەسىدە
يېرلى خالقدان تىخنىكومگە كىرىشنى ئىستەگۇچىلەر
كوپەيە بارماقدا.
تىخنىكومدە خانىن — قىزلارغا مەخسۇس بىر قانچا
بولىم بولىب، بۇلارغا يالغىز خانىن — قىزلارغىنا قابۇل
قىلىنادىلار. دېمەك تىخنىكومنىڭ بۇنىدەن كېيىنگى ۋەزى-
فەسى يۇقارىداغى ئىشكە كوبرەك ئەھەمىيەت بېرىب
ئورناقلارنىڭ ئەھەمىيەت بېرمەگەنلىكلەرى، خۇسۇسەن
كەبىنت ۋە لابارانۇرىيالارنىڭ يېتەرلىك دەرەجەدە بولماغان-
لىقلارى، ئوقۇش ئىشىنىڭ تەرتىبلى ۋە نولا پىرەگىرمەدە
بارىشىغا كەتتە نۇسقۇنلىق كورسەتدى. شۇنداي بولسا
هــەم تىخنىكوم تەلەبەلەرى ۋە مـۇعەللىملەرى، ئىدارە
باشلىقلارى بىلەن بىرلىكدە تىنىمەي ئىشلەشلەرى سايا-
سىدا، بۇكۇن يۇقارىداغى كەمچىلىكلەرنىڭ يوقالابارايا تقان-
لىغى كورىنەدى.

مەعارىف قومىسارلىغى كېيىنگى ۋاقتلاردا تېخنىكومگە كەتتە ئەھەممىيەت بېرە باشلادى، يەڭى بىنا ئۆچۈن بىر مۈنچا پۇل چىقاردى ۋە شۇنگە توختاش باشقاكەمچىلىك- ئوقوۋ ئەسبابلارى، تۈرلى كەبىنېتلەر، لابارانۇرىيالارنى مۈمكىن قەدار تەكمىللەش چاراسىغا كىرىشىلسىن مەكتەبكە يېرلى خاتىن - قىزلارنى جەلب قىلىشدا مەحەللى مەعارىف

taşkentda tьввь texnikym

akuşerkalьq вəlimini вitiriв cьqoqucьlar

لەرنى يوق ئىلىش ئۆچۈن تېگىشلى ياردەملارنى بېرمەكدەدىر.

تىلەگىمىز: تېخنىكومنىڭ ئون يىلىغا تولغانىدا يەڭى بىنانىڭ توگەل بىتكەزىلىشىگە كەتتە ئەھەممىيەت بېرىلسىن. شۆعبەلەردە كېلگۈسى ئوقوۋ ۋاقتىغا قادار يول - يورۇق- لار كۆرسەتىلسىن، مەكتەبنىڭ مۇۋاففاقىيات ۋەكەمچىلىك- لەرىدەن ۋاقت - ۋاقتىدا خابار ئالىنىب تۇرىلسىن.

سىراجىددىن.

◆◆◆◆◆◆◆◆

ئۆزبېكستان خالق خوجالىغىنىڭ تەرەققىسى ۋە سەناعەت ھەم ئىقتىساد تېخنىكومى

شورالار ئىتتىفاقىنىڭ خوجالىغىنى سەناعەتلەنتىرىش، ھەم سانسىيالىزم ئەساسىدا تەرەققى قىلدىرىش رىجە- لەرىنى بەجەرىش ئۆچۈن فەن ۋە تېخنىكە تاماندان بولغان ئېڭ كېيىنگى ئۇسۇللەرنى بىزنىڭ خالق خوجالىغىنى تۈزىش ئىشىگە ئوتكەزە ئالارلىق عالى ھەم ئورتا دەرەجە مەعلوماتلى مۈتەخەسسىسلەرنىڭ كېرەكلى مىقداردە بولىشى لازىمدىر. لېكىن ھازىر بىزنىڭ خوجالىق ئىشىدا ئىشلەب كېلگەن مۈتەخەسسىسلەرنىڭ سانى جۈدە كەم بولىش بىلەن بەرابەر، ئۇلار تايىيارلىق جەھەتىدەن ھەم جۈدە كېيىندە قالغاندىرلار. مەسەلەن ھازىردا سەناعەتدە ئىشلەب كېلگەن ئورتا دەرەجە مەعلوماتلى مۈتەخەس- سىسلەرنىڭ 39 فائىزى*) تەرتىبلى مەكتەب كۆرمە- دەن ئۆزلەرىنىڭ مەعلوماتلارىنى تەجرىبە يولى بىلەن حاسىل قىلغاندىرلار. بۇ مۈتەخەسسىسلەر يەڭى فەننى ھەم تېخنىكەۋى ئۇسۇلارنى بىزنىڭ سەنعەتىمىزگە ئېرتكەزە ئالماسلىقلارى بىلەن بەرابەر ئۇلار كۆپىنچە مەفكورەۋى جىھەتدەن شورالارغا چېت كىشىلەردىر. شۇنىڭ ئۆچۈن ۋ. ك. پ. (ب) مەركەزقومىنىڭ ئوتكەن يىل

*) ۋ. ك. پ. (ب) مەركەزقومىنىڭ ئوتكەن يىل ئىيول پلېنومى قارارلارىدان

ئىبول ئايىداغى پىلانومى مۇتەخەسسىسلەر تاييارلاش
ئىشىگە ئايرىمچا ئەھەممىيەت بېرىپ ئوزىنىڭ قارارلارىدا
بۇ ئىشنى ئىلگەرىلەشدىرىش ئۈچۈن بىر مۇنچا چارالار
كورگەزىپ كېتكەن ئېدى. ئەگەر شورالار ئىتتىفاقىنىڭ
سەناعەت جەھەتدەن ئىلگەرى كېتكەن جۇمھورىيەت ۋە

ساۋداسى ئۈچۈن كېرەكلى خام ئەشيانى بېتكىزۈچى
ئېلىڭ مۇھىم نېگىز (بازا) لەرىنىڭ بىرىدىر. ئوزبېكستان،
نىڭ سەناعەتى ھەم كوپىنچە قىشلاق خوجالىغى ماھسو-
لاتى بولغان خام ئەشيالارنى ئىتتىفاق سەناعەتى ۋە خا-
رىجى ساۋداسى ئۈچۈن تاييارلاشدان عىبارەتدىر (پاختا

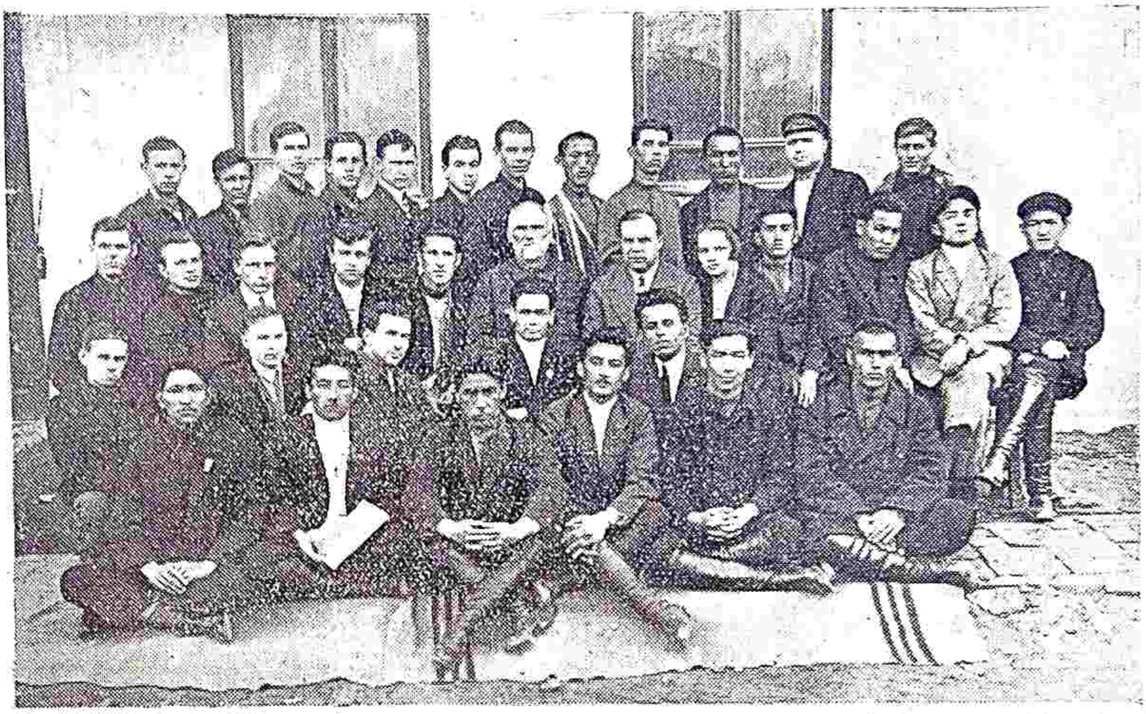

ьqtьsad – sanaat
texnikymi

mal ərgəniş şu'bəsini
ʙitiriʙ cьqucьlar

ьqtьsad—sanaat
texnikymi

kəpirətif ʙəlimini
ʙitiriʙ cьqucьlar

ئۆلكەلەرىدە يېتەرلىك مىقدارىدا مەفكورەۋى ھەم بىلىم
جەھەتدىن قاناعەتلانۇرلىق مۇتەخەسسىسلەر تاييارلاش
زەرۇر بىر ئىشلەردىن سانالسا، بىزنىڭ ئوزبېكستان
ۋە عۇمۇمەن ئورتا ئاسىيا جۇمھورىيەتلەرى ئۈچۈن ئۇل
ئاينىقسا مۇھىم بىر مەسئەلەدىر.

ئورتا ئاسىيا جۇمھورىيەتلەرى، شۇ جوملەدەن ئوز-
بېكستان ھەم، شورالار ئىتتىفاقىنىڭ سەناعەتى ۋە خارىجى

تازالاش، ئىچەك، جۈن يۇۋۇش، پىللەچىلىك ۋە شۇنىگە
ئوخشاش زاۋودلاردان). شۇنىڭ بىلەن بەرابەر ئوزبېك-
ستاننىڭ ئوزىدە چىققان خام ئەشيانى ئىشلەتىش سە-
ناعەتىدە (مەسەلەن كونچىلىك ئىشى) كۈندەن كۈن
تەرەققى قىلىپ بارادىر. يافىنداغى بىر نېچە يىللار ئىچىدە
ھەم ئوزبېكستاننىڭ خالق خوجالىغى شۇ يول بىلەن
تەرەققى قىلسا كېرەك.

شورالار ئىتتىفاقىنىڭ ئىقتىسادىدا ئوزبېكستاننىڭ
بۇقارىدا ئەيتىلىب ئوتكەن ئورنىغا مۇۋافىق ئۇنىڭ
خالق خوجالىغى ئالدىدا قىشلاق خوجالىغىنىڭ فەن ۋە
تېخنىكەنىڭ ئېڭ كېيىنگى ئۇسۇللەرى بىلەن كەللىكتىف-

ьqtьsadь sanaat texnikyminiŋ mydiri

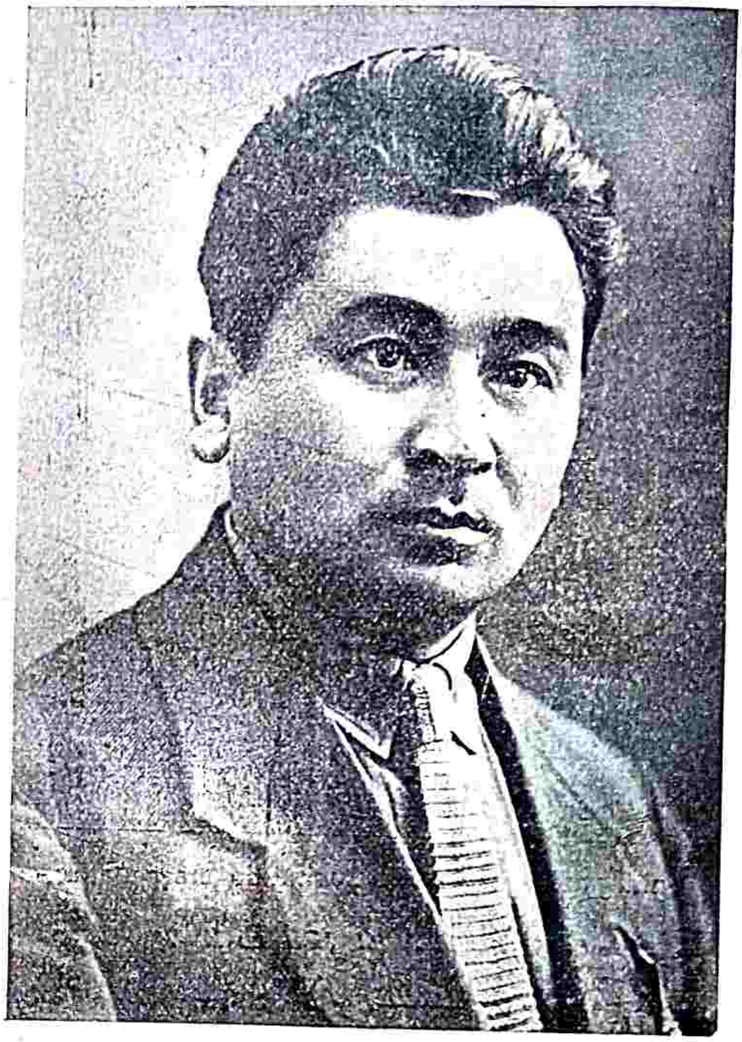

ortaq s. qasьmьf.

لەندىرىش ھەم كەتتە شورا خوجالىقلارى (سافخوزلار)
تۇزىش ۋە ئاساسىدا تەرەققى قىلدىرىش بىلەن قىشلاق
خوجالىغىدان چىققان خام ئەشيانى بىرىنچى دەرەجە ئىش-
لەش، سانائەتنى كوتەرىش ۋەزىفەسى تۇرادىر. بۇ ۋەزى-
فەنى بەجەرىش ئۈچۈن عالى ۋە ئورتا دەرەجە مەعلوماتلى
شورا مەفكورەسىدە تەربىيەلەنگەن يەرلى دېھقان ھەم
ئىشچى خالق ئاراسىدان چىققان مۇتەخەسسىسلەرنى
كېرەك مىقداردا تاييارلاش لازىمدىر.

سانائەت ۋە ئىقتىساد تېخنىكوملەرى ر. س. ف
س. ر. دە خالق مەعارىف كەمىسسەرىيەتى باش پىرافو-
بىرىنىڭ ئىدارالارى بىلەن 1926 ىنچى يىلدا تۇزگەن
ئوقۇش رېجەلەرىگە مۇۋافىق ئىكى ئەساسى ۋەزىفەنى
بەجەرىشكە تېگىشلەر: بىرى ساۋدا ۋە سانائەت ئىدارالا-
رىدا ئىشلەشكە يارارلىق ئورتا دەرەجە مەعلوماتلى
مۇتەخەسسىسلەرنى تاييارلاش، ئىككىنچىسى بىزنىڭ ساۋدا
ۋە سانائەتىمىز ئۈچۈن كېرەك بولغان مال شىناس
(تاۋاراۋېد) لارنى تاييارلاشدىر. مەنە بۇ ئەساسدا تۇ-
زىلگەن ئوزبېكستاندا بىردەن بىر بولغان تاشكەنت
سانائەت ۋە ئىقتىساد تېخنىكومى ئوزبېكستاننىڭ حا-
زرغى ئىقتىسادى تۇزىلىشىدە ئايرىمچا ئەھەممىيەتكە
مالىكدىر. شۇنىڭ ئۈچۈن بۇ تېخنىكوم ئوزبېكستان خالق
خوجالىغىنىڭ بارىشى جەھەتىدەن ئۇنىڭ ئالدىدا قويىلغان
ۋەزىفەلەرگە ۋ. ك. پ (ب) مەركەزقومىنىڭ قارارلارىغا
ھەم سانائەت ۋە ئىقتىساد تېخنىكوملەرى رېجەلەرىگە
مۇۋافىق قويىلغانمى، دېگەن ساۋال تۇغادىر.

ьqtьsadь sanaat texnikyminiŋ вaş myəssisi 1923—jьldan 29-ьlqaca mydir вolьв kelgən və texnikymniŋ saqajьşьqa kəttə kyc sarf qьlqan saвьq mydir ortaq n. t. vendiktof

تېخنىكومدە ئوقۇچىلارنى ئالساق حازرغى كۇندە
ئۇلارنىڭ 64 فائىزىنى (375 ئوقۇچىدان 240 نەفەسىنى)
يەرلى خالق تەشكىل قىلادىر. عىلمى جەھەتلەرى ئېسە
ئۇلارنىڭ كوبى عالى مەعلوماتلى، بىلىم ھەم تەجرىبە

جەمئىيەتنىڭ قاناعاتلانۇرلىق دەرەجەدە بولۇپ، كوپى ئوزلەرىنىڭ ئوقۇغان فەنلەرىگە لايىق سەناعەت ۋە ئىدارالارىدا ھەلىۋەم ئىشلەپ كېلەدىلەر.

Bitrycilər gyryhidən bir tədə

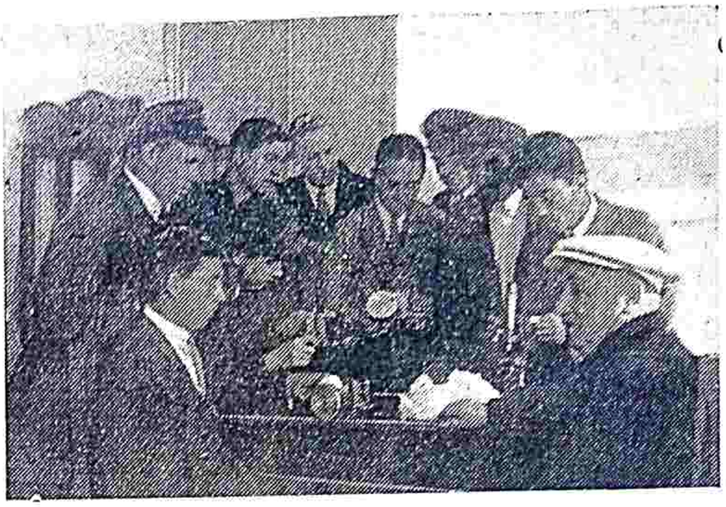

təçriвə вəlməsidə paxtanь tegşirədilər

تېخنىكومنىڭ ئوقۇتۇش رىجەلەرىگە كېلسەك، تېخنىكوم ئىكى ئەساسى بولۇمگە ئەجرەلىپ، بىرى كەپپەراتسىيە ۋە مالىيە بولۇمى، ئىككىنچىسى مال شىناسلىق (تاۋاراۋىدلار) بولۇمى. بۇ ئىكى ئەساسى بولۇمنىڭ

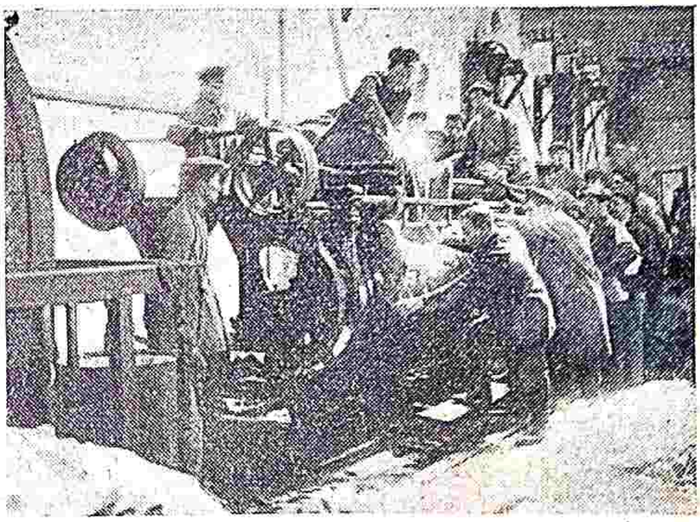

Bitirgycilər teri zavudьda əməli təçriвə qьlmaqdalar

ئىچىدە ئوزبېكستان ئۇچۇن ئېڭ زەرۇر ئىشچىلەرنى تاييارلاش ماقسادى بىلەن يەنە بىر نېچە بولۇمچە (سېكسىيە) گە ئەجرەلەدىر. مەسەلەن مال شىناسلىق بولۇمى تورتتە ئەساسى سېكسىيەگە ئەجرەلەدى: پاختاچىلىق، چارۋاچىلىق، ئىپەكچىلىك ۋە ياغ چىقارىش سېكسىيەلەرى. مەنە بۇ رىجەلەرنى بەجەرىش يولى ھەم مەكتەب دىۋارلارى ئىچىدە دەرس بېرىش يولى بىلەنگىنە بارماستىن، ئوقۇچىلار تېگىشلىك ئىشخانا ۋە ئىدارالاردا (مەنلوبات، پاختاچىلىق، قىشلاق خوجالىغى، ھۆنەرمەندلەر كەپپەراتسىيەلەرىنىڭ ئىدارالارىدە؛ كون، پاختا، ئىچەك زاۋۇدلارى، ئىپەكچىلىك ئىستەنسەسى ۋە ش. ك.) تەجرىبە كورەدىلەر. بۇ يىل تېخنىكومنى 70 شاگرد تامام قىلىپ، شۇل جۇملەدەن 33 تەسى يېرلىلەردەن ئىشكە ئورنەلەر كېرەك. بۇلار قىسقا مۇددەتدە تېخنىكومنىڭ ئوقوش رىجەلەرىگە مۇۋافىق تېگىشلىك مەعلوماتنى ئالىپ چىقادىلار. بۇ يىل تېخنىكومنى بىرىنچى بىتىرگەنلەر ئوشا بەعزى بىر يېتىشمەسلىكلەر ھەم بولغاندىر. لېكىن بۇ يېتىشمەسلىكلەر تېخنىكومدەن تاشقارى سەبەبلەردەن كېلەدىر. خۇسۇسان بۇ قارىدا ئەينىلىپ ئوتكەن فرقا مەركەزقومىنىڭ پىلىنۇمى تەرەفىدەن كورسەتىلىپ ئوتكەن چارالار ۋە خۇسوسەن

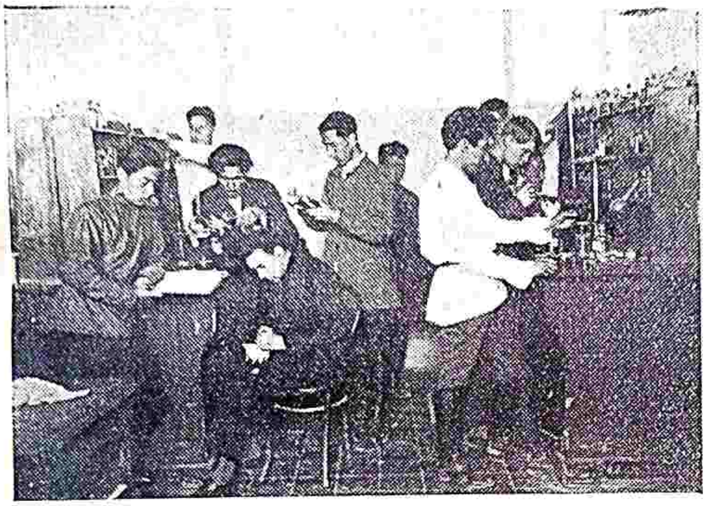

Bitirgycilərı:iŋ kimija kəвinitidə maşqulatlarь

تېخنىكومنىڭ ئىشلەپ چىقارىش ئىدارالارى ۋە كارخانالارى بىلەن عەلاقە باغلاش ئىشىدە كوپ كەمچىلىكلەر سېزىلەر.

ьqtьsad-sanaat texnikymi

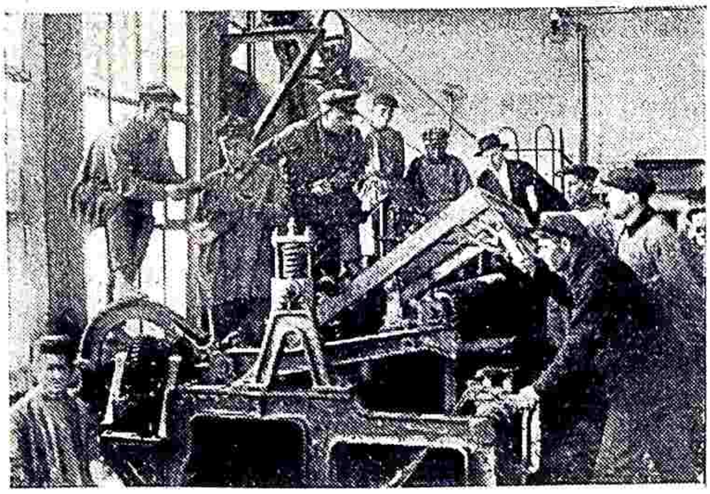

Bitirycilər teri zavudьda təçriвə qьladьlər

پىلىنوم، تېخنىكوملەر بىلەن، «ئىشلەپ چىقارىش» ئاراسىداغى عەلاقەنى كۇچەيتىش ئۇچۇن قويىداغى

بوللارنى ئورسەتەب كېتەدىر: «تەخنىكومەلەرنى ئايىرىم ئىرىست ۋە كەتتە سەناعەت ئۆيۈشمالارىغا ۋە كارخانا-لارىغا باغلاش؛ 10 ئايدان كەم بولماغان مۇددەتدە ـ تەلەبەلەرنىڭ كارخانالاردا ئۆزلەمەسدەن تەجرىبە ئو-تەشلەرى؛ «تەجرىبەچىلىك» ئۇسۇلى ئورنىغا تەخنىكوم بىتىرگەنلەرنى تېگىشلىك كارخانالارغا جايلاشتىرىشنى مەجبۇرى قىلىش؛ خوجالىق ئىدارالارى ۋە كەتتە سەناعەت ئۆيۈشمالارى تامانىدان تەخنىكوملەرگە ماددى ۋە مەع-نەۋى ياردام ۋە ھاكەزا...

ھەر قانچا قىيىنچىلىقلار بىلەن بولسا ھەم، بۇ يىل تاشكەنت سەناعەت ۋە ئىقتىساد تەخنىكومى خالىق خوجا-لىقىنى ئۆزىش ئىشىگە ئۆزىنىڭ ھەيسەسىنى بېرەدىر. بۇ ھەيسە ئۆزبېكىستان خالىق خوجالىقىنىڭ ئېرەنقىسى ۋە تەخنىكومنىڭ ئالدىدا تۇرغان ۋەزىفەلەرگە قاراغاندا جۇدە كەم. شۇنىڭ ئۈچۈن تەخنىكوم كېلگۈسىدە ئۆزىنىڭ ئالىپ بارغان ئىشىنى شورالار ھۆكۈمەتى ھەم كەمەو-نىستلەر فىرقاسى تامانىدان كۆرگۈزلگەن يوللار بىلەن ئىلگەرىلەشتىرىلىشە كېرەك. بۇنىڭ ئۈچۈن ئۆزىنىڭ

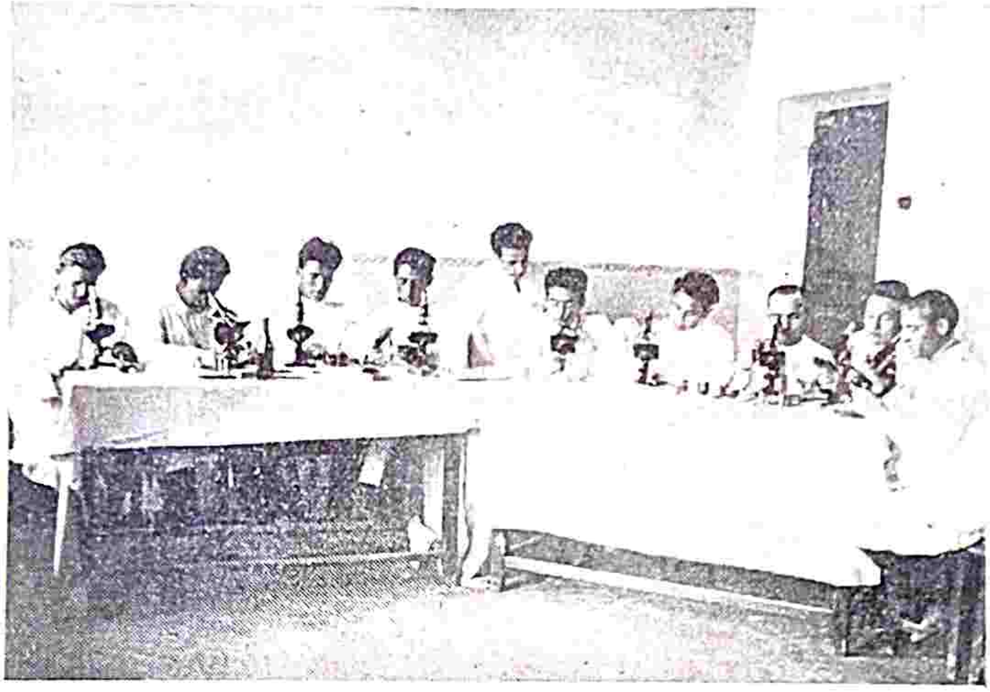

вitirgycilər laвuraturьjada (kəsəl epək qurtlarьnь mikrəskyв вilən tegşirədilər).

مەنە بۇ قارارلارنى يۈزەگە چىقارىش ئۈچۈن تەخنىكوم ئۆزبېكىستان عالى خالىق خوجالىقى شوراسى، كەپىرەتسىيە مەركەزى ۋە دەۋلەت ساۋدا سەناعەت ئۆ-يۈشمالارى (تىرىستلەرى) بىلەن ھەر قانچا عەلاقە باغ-لاشقا تىرىشىدە، بۇندان كېرەكلى نەتىجە چىقمادى.

ئۆتكەزگەن تەجرىبەسىدەن فايدالانىپ ۋە يۇقارىدا ئېي-تىلىپ ئۆتىلگەن فىرقا مەركەزقومىنىڭ ئىيول پىلەنومى تامانىدان كۆرگەزلگەن يوللار بىلەن ئۆزىنىڭ ئوقۇش ۋە ئوقۇتۇش ئىشلەرىنى ئۆزەتىشى تېگىشلىكدىر.

مۇعەللىم: يانبايېف.

۰۰۰۰۰۰۰۰۰۰

شورا مەتلوبات كەپېرەتسىيەسى

شەھەر ماللارىنىڭ قىشلاققا مۇمكىن قادەر ئار-زانراق كېلىشىگە مۇۋاففاق بولىشىمىز لازىم. شۇنىڭ بىلەن بەرابەر، قىشلاق خوجالىقى ماللارىنىڭ نارخىنى بىر تېكىسلىكدە ساقلاشىمىز ۋە ئىشنى شۇندايى قويىشى-مىز كېرەككى، دېھقاننى ئۆز مالىنى (حاسىلاتىنى) سا-تادۇرغان نارخى بىلەن ئىستېعمالچىلار (ئىشچى، فەبرىك، زاۋۇد، كاسىب) ئۇ مالنى ساتىپ ئالادۇرغان نارخ ئور-تاسىداغى فەرق مۇمكىن قەدەر كەم بولسىن.

بۇ ئىشدەگى قۇراللارنىڭ ئېڭ مۇھىملەرىدەن بىرى ـ مەتلوبات كەپېرەتسىيەسىدىر.

ماللارنى ئالىپ ـ ساتادۇرغان خۇسۇسى ساۋدا-گەرلەر، ئىشچى ياكى دېھقانلار مەنفەعەتى ئۈچۈن بۇ ئىش بىلەن مەشغول بولمايدىرلار، ئۇلار باشقا مافساد، باشقا ۋەزىفەنى مۇمكىن بولغانىچا كەتتە فايدا قىلىشنى كۆزدە تۇتادىلار. شۇندايى قىلىپ، ساۋدا قىسمان خۇ-سۇسى قوللاردا بولغان ۋاقىتدا بىزنىڭ نارخ، سىياسە-

ئىمىزنى مۇۋاففاقىيات بىلەن عەمەلگە ئوتكەزە ئالامىز دېب ئويلاشىمىز ھېچ مۇمكىن ئېمەس. خۇسۇسى ساۋداگەرلەر سەناعەت ماللارىنىڭ نارخىنى پەسەيتىرىشكە يارداملاشىش بىر ياقدا تۇرسىن، بەلكى ئېسكەرىسىنچە ئۇنى كوتەرىشكە ھەرەكەت قىلادىلار.

س. س. س. ر. ئىشچىلەر سىنفى ئوزىنىڭ نارخ سىياساتىنى، ئەگەر ساۋدا ئاپپاراتى بىتونلەي ئىشچى–دېھقان قولىدا بولغانداغىنا، يەعنى ئەگەر ساۋدا شورا دەۋلەتى تامانىدان، ياخود كەپېرەتسىيە تەرەفىدەن ئالىب بارىلغانداغىنا توغرى رەۋىشدە عەمەلگە ئاشىرا ئالادى.

خۇسۇسى ساۋدانى جەماعەت ساۋدەسى بىلەن ئالىشتىرىشنىڭ ئەساسى رولى بىزنىڭ شەرايىتىمىزدە فاقات كەپېرەتسىيەدىر. س. س. س. ر. ئىشچى ۋە دېھقانلارى ئالىش ھەم سانىش كەپېرەتىفلەرى ۋۇجودكە كېلتىرىشلەرى بىلەن ئوز دەۋلەتلەرىگە مەملەكەتنى ئىجتىماعى ئەساسدە قۇرۇش ئىشلەرىدە ياردام ئېتەدىلەر.

كەپېرەتسىيە ئوزىنىڭ بۇ ۋازىيفاسىنى قانداي بەجەرمەكدە؟

قۇيىداغى رەقەملەر بۇ سەۋالگە جاۋاب بېرەدى.

مەملەكەتنىڭ مال مۇعامەلەسىدە (ئاباروتىدا) كەپېرەتسىيەنىڭ رولى.

ئۇلگۇرجى ساۋدادا	1923—24	1926–27
كەپېرەتسىيە	26,1%	50,5%
دەۋلەت ساۋداسى	52,1%	45,5%
خۇسۇسى ساۋدا	21,8%	4%
چەكەنە ساۋدادا		
كەپېرەتسىيە	30,1%	54,3%
دەۋلەت ساۋداسى	11,3%	15,7%
خۇسۇسى ساۋدا	58,6%	30%

بۇ راقاملاردان شورا كەپېرەتسىيەسىنىڭ خۇسۇسى سەرمايانى ساۋدا مەيدانىدان سىقىب چىقارا بارغانىنى كورەمىز. كەپېرەتسىيەنىڭ ئەھالىنى مال بىلەن تەئمىن قىلىشداغى ھىسسەسى يىلدان – يىل كوپەيمەكدە. ھازىر، ئېندى، كەپېرەتىفلەر س. س. س. ر. دە ئىلىك كۇچلى ساۋدا تەشكىلاتى ھالىغا كېلدى. خۇسۇسى ساۋداگەرنىڭ شورا كەپېرەتسىيەسى تامانىدان بۇتۇنلەي يېڭىلىشىگە، كەپېرەتسىيەنىڭ ئېسە مەملەكەتدە سانسىيالىزم عامىلى بولىشىدان باشقا بىردەن – بىر ساۋدا ئاپپاراتى بولىب قالىشىغا كوب ۋاقت قالمادى.

ئىشچى سىنفىنىڭ ھەقىقى خىزمات ھاقى قىيماتىنى كوتەرىشدە مەتلوبات كەپېرەتسىيەنىڭ رولى

كەپېرەتسىيە، ئىشچى سىنفىنىڭ قىشلاق توغرىسىداغى سىياساتىنى عەمەلگە ئاشىرىشدا قانچا كەتتە ئەھەممىيەتكە ئېگە بولسا، ئۇل ئەنچە كوب مىقداردا سەناعەت ۋە قىشلاق خوجالىغى مالى ئىستېعمال قىلادۇرغان ئىشچىلەر ئۇچۇن ھەم شۇنچە ئاھەممىيەتكە مالىكدىر.

ساۋدا قىلاتۇرغان تەشكىلاتلەرنىڭ ياخشى ياكى يامان ئىشلەشى ئىشچىنىڭ ھاقىقى خىزمات ھاقى دەرەجەسىگە تەئسىر قىلادى. شۇنىڭ ئۇچۇن، ئەگەر ئىشچى، ساۋدا قىلادۇرغان تەشكىلاتلار تامانىدان ئۇنىڭ مەنفەعەتىگە ئىشلەنىشىنى ئىستەسە، ئۇل كەپېرەتىف ساۋداسىنى تەشكىل قىلىشدا دېھقانىنىك ئىشتىراك ئېتېشى ۋە ئۇنىڭ رېۋاجلانىشىغا ھەر تامانىدان ياردامدا بولىشى لازىم.

كەپېرەتسىيە ئىشچى عائىلەسىنىڭ ئىستېعمال ئىختىياجىغا شۇنداي خىزمات قىلىشى كېرەككى، ئىشچى عائىلەسى ئارزان نارخ بىلەن ياخشى نەۋع مال ئالىش ئىمكانىيەتىگە ئېگە بولسىن. شۇنداي قىلىب، ئىشچى كەپېرەتسىيەسى ئىشچىنىڭ ھاقىقى خىزمات ھاقى دەرەجەسىنى كوتەرەدى ۋە ئىشچى عائىلاسىنىڭ ئەكس ھالدە خۇسۇسى ساۋداگەرگە ئاشىق تولەگوسى پۇلنى ئوز يانىدا قالدىرىشىغا سەبەب بولادى.

ئىشچىلەر كەپېرەتىفى، ئەگەر ئۇل شەھەر ياكى فەبرىك-زاۋود ئىشچى خالقىنىڭ ئىستېعمال ئىختىياجلارىنىڭ ئەنچە قىسمىنى تەئمىن ئېتسەگىنە، ئىشچى عائىلەسىنىڭ ھاقىقى خىزمات ھاقىغا چىنەكەم تەئسىر قىلا ئالادى.

ئەگەر ئىشچىلەر كەپېرەتىفى گوشت، سەبزاۋات بىلەن ساۋدا قىلماسا، ئەگەر ئىشچى خالقىنىڭ ئانىغا بولغان ئىختىياجىنى فاقات ئازغىنا تەئمىن ئېتسە، بۇنداي كەپېرەتىف بۇ خالقىنىڭ ئىستېعمال ئىختىياجلارىغا تېگىشلىك رەۋىشدە خىزمات قىلا ئالمايدى ۋە ئىشچى عائىلاسىنى ئۇنىڭ خۇسۇسى ساۋداگەر تامانىدان ئېكسپلاتاتسىيە قىلىنىشىدان سالاي ئالمايدى.

يەكّى كاممونىست تۈرمۇشى ئۈچۈن كۈرەشتە مەتلوبات كەپپەرەتسىيەسىنىڭ رولى

شورا مەتلوبات كەپپەرەتسىيەسىنىڭ مۇھىم ۋەزىپەلەرى، يەنە تۈرمۇش ئىشلەرىنى رىۋاجلانتىرىش: ئېسكى تۈرمۇش ۋە خۇرافاتلار بىلەن كۈرەشىش ھەمدە يەكّى كاممونىست تۈرمۇشى تۈزۈش يولىدا ئىش ئالىپ بارىشدىر. شۇ ۋەزىپە جۈدە قىيىن ۋە بەجەرىلىشى ئۈچۈن كوپ ۋاقىتلار تەلەپ قىلادى، چۈنكى بىزنىڭ تۈرمۇشىمىز خالق خوجالىغى مۇستەھكەملەنگەن ۋە ئۇنىدا ئىجتىماعى باشلانغىچلار رىۋاجلانغان سەرىگىنە يەكّى ئەساسلەرگە — يەكّى يولغا ئوتەدى.

كەپپەرەتسىيە ساۋادنى عۇموملەشتىرگەنى ۋە دىھقان خوجالىغىنى توغرىدان — توغرى سەناعەت بىلەن باغلاغانى ھەمدە بۇ خوجالىقلارغا كەللىكتىۋ عۇنسۇرلەرىنى كىرگىزگەنى سەبەبلى يەكّى تۈرمۇشىنىڭ رىۋاجلانىشىغا ئومەكلەشەدى. شۇنىڭ بىلەن بىرگە، مەتلوبات كەپپەرەتسىيەسىنىڭ تۈرمۇش ئىشلەرى، ئاشخانالار، نانۋايخانالار، كىربۇيۇش جايلارى، باللار باقچالارى، يەسلەلەر، ياماق ئۇستاخانالارى ۋە باشقالار ئاچىش يولى بىلەن مېھنەتكەشلەر ئېلىك باشلاپ ئوز ئەعزالارىنىڭ تۈپ خوجالىق ئىختىياجلارىغا خىزمات قىلىشىدان عىبارات بولىشى لازىم.

ئۇشانداي مۇئەسسەسەلەر ئاچىش ئېلىك ئالىدىن ئىشچى ۋە دىھقان خاتىن — قىزلارى ئۈچۈن مۇھىم، خاتىن — قىزلارنى ئاغىر ئۆي قۇللىغىدان ئازاد ئېتەدى ۋە ئۇلارنى فاقات قانون بويىنچاغىنا ئېمەس، بەلكى ھاقىقاتان ھەم ئېركەكلەر بىلەن بەرەۋەر قىلادى.

ئاھالىنىڭ ئوز سارماياسىنى جەلب قىلىش

يۇقارىدا كورسەتىلگەن ۋەزىپەلەرنىڭ ھەممەسىنى مۇۋاففاقىيات بىلەن بەجەرىش ئۈچۈن كەپپەرەتسىيەگە كوپ سەرمايەكېرەك بولادى. كەپپەرەتىپلەر فاقات يېتەرلىك مىقداردا سەرمايەگە ئېگە بولغانىداغىنا ئاۋقات نەرسەلەرى ساۋداسىنى يولغا قويا ۋە تۈرمۇش ئىشلەرىنى كۆچەيترە ئالادى.

كەپپەرەتسىيە بۇ سەرمايەلەرنى بىرىنچى نەۋبەتدە خالقنىڭ ئوزىدەن توپلاشى لازىم. ھازىر كەپپەرەتسىيەنىڭ ۋەزىپەسى ئىشچى ۋە دىھقانلاردان پەي پۇللارى توپلاشنى كۆچەيتىرىش، ھەمدە ئامانەتلار قابول قىلىش يولى بىلەن خالقنىڭ بوش ياتقان سەرمايەلەرىنى جەلب ئېتىشنى يولغا قويىشدىر.

خالقنىڭ ئىختىيات قىلىپ قويغان سەرمايەلەرنىڭ كەپپەرەتسىيە تامانىدان جەلب ئېتىلىشى عۇمۇم دەۋلەت ئەھەممىيەتىگە ھەم ئېگە. كەپپەرەتسىيەدە بۇنىداي سەرمايەلەر قانچا كوپەيسە، ئۇل (كەپپەرەتسىيە) دەۋلەتنىڭ پۇل ياردامىغا ئوشەنچە كەم مۇختاج بولادى. بۇ ئېسە دەۋلەت ئىلگەرى جەماعەت ساۋداسىنى مۇستەھكەملەش ۋە رىۋاجلانتىرىش ئۈچۈن سەرف قىلغان سەرمايەلەرىنى مەملەكەتنى سەناعەتلەش ئىشىگە مەۋجود فەبرىك ۋە زاۋودلارنى قايتادان ئۇسكۈنەلەشتىرىش ھەم يەكّى زاۋود — فەبرىكلەر سالىش، تېمىر يوللار ئوتكەزىش، ئېلېكتىر ئىستەنسەلەرى تەشكىل ئېتىش ۋە شۇنىڭ سىنىگەرىلەرگە خەرج قىلىش ئىمكانىگە ئېگە بولادى دېمەكدىر.

خالقنى كەپپەرەتىفلەشتىرىش ۋە كەپپەرەتىف جەماعەتچىلىگىنى رىۋاجلانتىرىش.

ۋىلادېمىر ئېلىيا ئوغلى لېنىن ئوزىنىڭ بىر ئەسەرىدە — : «بۇتۈنلەي كەپپەرەتىفلەشتىرىلىش شەرايىتىدە، بىز ئېندى ئېكى ئاياغىمىز بىلەن ئىجتىماعى زەمىندە تۈرغان بولار ئېدىك» دېپ يازادى.

مېھنەتكەشلەرنىڭ يەكّىدەن — يەكّى مايالارىنى ئوز قاتارىغا جەلب قىلىش — كەپپەرەتسىيەنىڭ تۈپ تەشكىلى ۋەزىپەسىدىر.

مەتلوبات كەپپەرەتسىيەسى ئەعزالارىنىڭ سانى يىلىدان — يىل ئوسمەكدە ۋە 25 مىليون كىشىگە يېتەدى. بىراق، كەپپەرەتسىيە ئەعزالارىنىڭ سانى قانچا كەتتە بولسا ھەم، ھەلى ئۇل، ئايىنىقسا بىزدە — ئورتا ئاسىيادا، يېتەرلىك ئېمەس. مەتلوبات كەپپەرەتسىيەسىدە ھازىرغاچا دىھقان ئۆي خوجالارىنىڭ فاقات 35 پىرەسەنتىگە ۋە كەسەبە سايوزى ئەعزالارىنىڭ 60 پىرەسەنتىگە ياقىنىغىنا ئىشتىراك قىلادى.

شورا كەپپەرەتسىيەسى كەپپەرەتىفلەشتىرىش ئىشىنى دەۋام ئېتتىرىشى ۋە كۆچەيتىرىشى لازىم.

قىشلاق كەپىرەتسىيەسىنىڭ ياقىن ئورتاداغى
ۋەزىپەسى — بۈتۈن دېھقان خوجالىقلارىنى كەپىرەتىف-
لەشتىرىشتىر؛ ئىشچى كەپىرەتسىيەسىنىڭ ۋەزىپەسى
ھەم — كەسەبە سايوزى ئەعزالارىنىڭ بۈتۈن 100
پىرەسەنتىنى كەپىرەتىفلەشتىرىشتەن عىبارەتتىر.

ۋ. ئى. لېنىن بۈتۈنلەي كەپىرەتىفلەشتىرىش توغ-
رىسىدا گەپىرگەندە عاددى رەۋىشتە كەپىرەتىف ئاع-
زالىقىغا يازىش ۋە رەسمىيكىنە ئاعزالىقنى ئېمەس، بەلكى
ئۆزى ئەيتكەندېك — «ھاقىقى خالق عامماسىنىڭ
ھاقىقى رەۋىشتە ئىشتىراك ئېتىشى»نى كوزدە توتتى.

مەتلوبات كەپىرەتسىيەسى پەيچىلەرىنىڭ بۈتۈن
ئاھالىغا نىسبەتەن $^0|_0{}^0|_0$

	1926 نچى يىلدا	1927 نچى يىلدا
ئىشچى-شەھەر خالقى	$46^1/_2$	51%
يۇك يۈرتوچىلەر	75,5%	86%
قىشلاق خالقى	30%	39%

كېڭ مېھنەتكەش عامماسى ھاقىقاتان كەپىرەتىف
تەشكىلاتلەرىنىڭ ئىشلەرىگە يول كورسەتىب ۋە سايلاب
قويلغان ئىدارالارىنىڭ ئىشلەرىنى تانقىد قىلىب، ھەم
كەپىرەتسىيەنىڭ كۈندەلىك ئىشلەرى ئارقاسىدان كۈزە-
تىب تۇرسالار ھەمدە ئۇل ئىشلەردە ئۆزلەرى ھەم
ئىشتىراك ئېتسەلەر، ئەنە ئوشاندىغىنا ھاقىقاتان كەپىرە-
تىفلەشتىرىش بولادى.

مەتلوبات كەپىرەتسىيەسىنىڭ ۋەزىپەسى، قەيچىنى
ھاقىقاتان ئوز كەپىرەتىفىنىڭ خوجايىنى قىلىشتىر.
كەپىرەتسىيە عۇمۇملەشتىب خوجالىق قىلىش ئىشىدە
كېڭ مېھنەتكەش عامماسىغا مەكتەب بولىشى لازىم.
سانسىيالىزىمغا ئالىب بارانۇرغان كەپىرەتسىيەنىڭ
ئېڭ كەتتە ئەھەممىيەتى مەنە شۇندا.

كەپىرەتسىيە ۋە مەدەنى ئىنقىلاب

كەپىرەتسىيەنىڭ فاعال ئەعزا — پەيچىلەرى فا-
قات ئۇلار شورا كەپىرەتسىيەسىنىڭ ۋەزىپەلەرىنى تۈ-
شۈنگەنلەرى ۋە كەپىرەتسىيەنىڭ ئىشىنى قانداي ئالىب
بارغانىنى ھەم قانداي ئالىب بارىشى لازىملىغىنى
بىلگەنلەرىدەگىنە مۇۋاففاقىيەتلى ۋە كەتتە نەتىجەلى
ئىش قىلا ئالادىلار. فەعال ئەعزا — پەيچىلەر كەپىرە-
تىف ساۋادىغا ئېگە بولىشلارى لازىم،

«ھەممە ساۋادلىق بولماغاندا، ھەممە يېتەرلىك دە-
رەجەدە تۈشۈنمەگەندە، خالقنى كىتابدان فايدالانىشقا
يېتەرلىك دەرەجەدە ئۆرگەتىلمەگەندە . . . . ، —دېدى
ۋ. ئى. لېنىن، — بىز ئوز مەقسەدىمىزگە ئېرىشە ئالمايمىز».

كەپىرەتسىيە ئوزىنىڭ ئاقارتىش ئىشلەرىنى كېڭەي-
تىرىشى لازىم. كەپىرەتىفنىڭ خالق ئورتاسىدا كەپىرە-
تىف كىتابلارى، گەزېت ۋە جورناللارى تارقاتىشقا كوپ-
رەك ئەھەممىيەت بېرىشى، كوبرەك لېكسىيە، مۇساھەبە
ۋە ئەدەبى كېچەلەر ئوتكەزىشى، توگەرەك، بۇرچەك،
كىنا ۋە رادىيو بۇرچەكلەرى شاخابچالارىنى ھەم شۇ-
نىڭ سىنگەرىلەرنى كېڭەيتىرىشى لازىم.

كەپىرەتسىيە، باشقا شورا ۋە جەماعەت تەشكىلاتلەرى
بىلەن بىر قاتاردا «مەدەنى ئىنقىلاب» ئۈچۈن كۈرەشدە
فەعال ئىشتىراك ئېتىشى لازىم.

ئا. پىرمىنىف.

بۇخارا مىللى موسىقاسى توغرىسىدا

بۇخارا مىللى مۇسىقاسىنىڭ تۈزىلگەنىگە بۇ يىل
8 يىل بولادى. ئاساسان شۇ دەۋر ئىچىدە بۇ مىللى
مۇسىقا مەكتەبى ۋە ئۇنىڭ سەنعەت قۇراللارى، ئوز
باشىدان عۇمومەن ئالغاندا ئۈچ دەۋرنى كېچىرگەنلەر.
بىرىنچى دەۋرى- بۇخارا خالق شورالار جۇمھورىيەتىدەن
ئارتىب مىللى ۋە مۇلكى چېكەرەلەنىش كۈنىگەچە بولغان
دەۋردىر، كىم بۇندا مىللى مۇسىقا كوپىنچە بۇخارا ھوكو-
مەت ئەربابلارىنىڭ كەيف-سافاسى ئۈچۈن ئىشلەب
كېلدى، كىم بۇ دەۋر تاراققى تاماندان ئۇنچا ئەھەممىيەتكە
مالىك ئېمەستىر.

بۇخارادا مىللى مۇسىقانىڭ ئىككىنچى دەۋرى-مىللى
ۋە مۇلكى چېكەرەلەنىش كۈنىدەن ئارتىب 26/24 ىنچى
يىللارغاچا بولغان دەۋردىر. بۇ دەۋردە بۇ مەكتەبكە كىر-
گۈچىلەرنىڭ ئەكسەرى شۇ مەكتەبدە ئوقوب كېلەسىدە
چايخانالاردا «پۇل ئىشلەيمەن» دېگەن ئاساسنى ئوزىنىڭ
ئاساسى مەسلەگى ھىسابلار ۋە مىھنەت ئاھالىسىنى مو-
سىقى ۋە سەنعەتتەن فايدالانىرشنى قاتعىيان ئويلا-
ماس ئېدى.

ئۈچىنچى دەۋرى ھازىرغى دەۋردىر. بۇ دەۋردە
بۇخارا مىللى مۇسىقاسى قىسمانغىنا بولسادا سىنفى

ۋە عىلمى ئوزگەرىشكە مالىكدىر. بۇ دەۋر دەسلەپ ئونىپىش نەفەر يات عۇنسۇرلەرنى ئوز ئىچىدەن چىقاردى. عىلمى مۇۋاففاقىيەتلەردان «شەشماقام» نىڭ نوتاغا ئالىنىشى ۋە قىسمان مەكتەبدە ئاسمانى نوتا ئاساسىدان ۋاز كېچىب، ھاقىقى نوتا ئۇسۇلىگە كوچىشنى كورسەتسەك بولادىر.

بۇ يىل مەكتەب 15 كىشىنى مۇعەللىم قىلىب چىقارادىر. سوز ئاراسىدا بۇنى ھەم ئەيتىب كېتىش كېرەككى، مەكتەب بىر گىنە موسىقى تامانىدان ئېمەس، بەلكى ئىجتىماعى تەربىيە ئىشلەرى بىر قانچا ئالدىن كېتكەندىر. لېكىن بۇ بىلەن گىنە قاناعەتلانىب ھەممە نەرسەمىز جايىدا ئېكەن دېب ئولتورىش مۇمكىن ئېمەس. چۈنكى بۇنداي كىچىك ئوزگەرىشلەر بىلەن ئۇزاققا بارىب بولمايدى.

بۇ مەكتەبنىڭ مىللى مۇسىقىسى دەۋرى ئىھتىياجىنى ۋە تىلەگىنى قانىقتىرا ئالماغانلىغى ياشىرىن سىر ئېمەس.

تاشكەنت مۇسىقا مەكتەبىدە پىرەگىرەم ۋە ماقاملاردا بىر مۇنچا مىھنەتكەش خەلقنى تەلەب ۋە ئىھتىياجىغا مۇۋافىق ئوزگەرىشلەر بولغان بولسادا، بۇخارا مۇسىقىسىدا بۇلاردان ھېچ بىر ئەسەر يوقدىر. شۇنىڭ ئۈچۈن كېلگۈسى ئوقۇش مەۋسىمىدە بۇ مەكتەبنىڭ پىرەگىرەممەسىگە قىسمان ئوزگەرىش كىرگىزىش لازىم بولادىر.

بۇلاردان باشقا بۇ مەكتەبنى فاقات مۇسىقاۋور گەنىش ئەساسىدا ئىگىنا قالدىرماي، ئۇنى عىلمى ۋە فەننى ئاساسغا قۇرىش ئۈچۈن ھەم ئەھەممىيەت بېرىش كېرەكدىر، كى بۇ ئۈچۈن بىردەن بىر چارا مەكتەبنىڭ كېلگۈسى ئوقۇش مەۋسىمىدە - بودجەنى ھازىرغىدىك 14 مىڭ سوم گىنە قىلماي ئارتتىرىش، سىياسى، ئىجتىماعى، فەننى دەرسلەر كىرگىزىش؛ ياۋروپا قۇراللارىنىڭ كوبلەرىدەن قىسمان فايدالانىش، قالىلى چالغۇچىلار بولىمى ئاچىش ۋە باشقا بىر دۇرۇستىراق بىناغا كوچىش يوللارىنى بەلگىلەش مەتلوبدىر. بۇ جايدا شۇنى ھەم قوشىش لازىمدىر، كى بۇخارادا مىللى موسىقا ھازىرغى كۈنگە قادار قىشلاقتا ياناشالغان ئېمەس، بۇ كەمچىلىككە ھەم ناھايات بېرىش زەرۇر. شۇنىڭ سىڭەرى ھازىردا بۇ مەكتەبدە خاتىن - قىز ھەۋەسكەرلەرى جۇدە كەمدىر (فاقات ئالتى كىشى). كېلگۈسى ئوقۇش مەۋسىمىدەن باشلاب خاتىن - قىزلار ئۈچۈن ھەم ھەۋەسكەرلەر بولىمى لازىمدىر.

بۇ يىل تامام قىلانۇرغان تەلەبەلەرنى سەياھەت تەرىقەسىدە تاشكەنت ۋە باشقا مىللى مۇسىقا مەكتەبلەرىگە يۇبارىب ئۇ يېردەگى ئۇسۇل ۋە ئوزگەرىشلەر بىلەن ئۇلارنى تانىشتىرىش ۋە شۇ ئۇسۇلنى كېلگۈسى ئوقۇش يىلىدا ئوز يېرىمىزدە ھەم تاتبىق ئېتىش زەرۇردىر. ماقالامىزنىڭ خۇلاسەسىدا ئوكروگماعارىف ئىدارەسىنىڭ رەھبەرسىزلىگى، مىللى مۇسىقا مەسئەلەسىگە بارماق ئاراسىدان قاراشىنى ئەيتمەسدەن ئوتىش مۇمكىن ئېمەسدىر. بۇ كەمچىلىككە ھەم خەتم بېرىش ئۈچۈن ۋاقت يېتدى دېب ئويلايمىز.

ماۋلان شاكىرف

بۇخارا

عالى ئىنستىتۇت قۇچاغىغا!

بىزدە عالى ئوقۇش يۇرتلەرىگە ئوقوچىلار مايەسى تايارلاش، ئوزبېكستاندا عالى تەعلىم - تەربىيە ئىنستىتۇتى تەئسىس قىلىنغاندان كېيىنگە باشلاندى.

خوجالىق ۋە ساناعات قۇرىلىشىمىزدا يىلدان - يىل كەتتە ئادەملار بىلەن ئىلگەرىلەش، ئورتا ۋە عالى ئىختىساسغا ئېگە بولغان كۈچلەرنى يىل سايىن تەلەب قىلىب تورادىر. مەنە شۇنداي زور تەلەبنى ئېعتىبارغا ئالىب، مەعارىف قومىسسارلىغى ئوزبېكستاننىڭ كەتتە - كەتتە شەھەرلەرىدە ئېكسترنەت يولى بىلەن عالى مەكتەبلەرگە ئوقوچىلار يېتكىزىش ئىشىنى ئالغا سۈردى. ئوتكەن يىلدان باشلاب بۇ ئىش عەمەلگە ئاشىرىلدى؛ تاشكەنت، بۇخارا ۋە سەمەرقەنت شەھەرلەرىدە داۋام ئېتىب، 7 - 8 ئاي بەدەلىدە ئىنستىتۇتقە ئەنچە كىشىلەر تايارلاب بېردىلەر.

بۇ يىل ھەم يۇقارىداغى ئېكسترنەتلەر ئوز نەھەسىللەرىنى تۈگىتىب، ئىنستىتۇت قۇچاغىغا ئوزلەرىنىڭ مېۋەلەرىنى ئۇزاتىب تورادىرلار. شۇلاردان سەمەرقەنت ئېكسترنەتى بۇ يىل 20 تە كۈچ تايارلاب چىقارادىر. بىر داۋاندان ئاشقان بۇ ئەزەمەتلەرنىڭ 5 تەسى فىرقە ئەعزاسى بولىب، 9 تەسى كەمسەمولدىر. بۇلاردان ئوزبېكلەر 12 تە، تاجىكلار 7 تە، ئازارى تۈرك بىتتەدىر.

سەمەرقەنت ئېكسترنەتى ئاساسان 3 گورۇپپە (I، II، III) بولىب، بۇندان I ۋە II ىنچى گورۇپپەلەرى بىر يىللىق، III ىنچى گورۇپپەسى 2 يىللىق، بۇلاردا ھەممەسى بولىب، 60 ئوقوچى داۋام قىلدى.

ئېكستېرنەت ئوتكەن يىلداغى مەنفى تەجرىبەلەردەن ساباق ئالىب بۇ يىل كوب كىنە ياخشى نەتىجەلەر چىقارا بىلدى ئەۋۋەلگى ئوقوچىلار ئاراسىدا دەرسكە داۋامسىزلىق، ئوقۇۋ ئىشلەرىگە يىنگىل قاراش كەبى كوب كەمچىلىكلەر، شونىڭدىك ئوقوتوچىلار ئاراسىدا هەم پرەگىرەممەنى ۋاقت بىلەن موۋازى رەۋىشدە ئالىب كېتەلمەسلىكلەر كورىلگەن ئېدى. بۇ يىل ئېسە ئەنە شۇنداي نۇقسانلارغا بەرهەم بېرىلدى. مەنە شۇنىڭ نەتىجەسىدە ئېكستېرنەت ئوزىنىڭ ئالدىغا قويغان ۋەزىيفەسىنى (پىرەگرەممەنى) تۈگەل سۈۋرەتدە بەجەردى.

ئاراسىدا بولغان كەمسەمول ئەعزالارىنى شۇ بېردەگى تەعلىم ـ تەربىيە ئىخىنىكومىنىڭ يەچېكەسىگە باغلاندى. پىرەفكوم ۋە ئوقۇۋچىلارىنىڭ ناشر ئەفكارى ئېتىلىب هەر ئايدا بىر «قىزىل پېدەكوگ» ئىسمىدە سىياسى، ئىجتىماعى، ئەدەبى ۋە ئەنقىدى دېۋارى گەزىتەسى چىقارىب تۇرىلدى.

عۇمۇمەن ئەيتكەندە، بۇ يىل ئوقۇۋچىلار ئىجتىماعى ئىشلەردەن ئارقادا قالمادى. ئېكستېرنەتنىڭ ئوزى ئېسە، ۋەزىيفەسىنى بېجىرىم بەجەرىب تەحسىلىنى تۈگەتدى ۋە عالى تەعلىم ـ تەربىيە ئىنىستىتۇتى قۇچاغىغا 20 نە ياش عەزەمەتنى هەر ياقدان يېتىشدىرىب بېرە ئالدى. بىراق

samarqand ekistirnətni вitiriв, вu jьl alьi məktəвlərgə yzətilgyci,ikyclər.
(ortada myəllimlər: 1-tarasьf 2-əhmedif, 3-əzizif, 4-вatьr).

ئوقۇۋچىلار ئاراسىدا ئوتكەن يىلداغى كەمچىلىكلەردەن بىتەسى ئېكستېرنەت ئىچىدە ئىجتىماعى تەشكىلاتلارىنىڭ يوقلىغى ۋە ئوقۇۋچىلارنىڭ ئىجتىماعى ئىشلەردەن ئارقادا قالىشى ئېدى. بۇ يىل بۇنداي كەمچىلىكلەرگە هەم يول قويىلمادى. ئېكستېرنەت قاشىدا عەلاحىدە پىرەفكوم تەشكىل ئېتىلدى، هەر ئون بېش كۈندە بىر دېگۈندەي، ئوقۇۋچىلارنىڭ عۇمۇمى مەجلىسلەرى ئوتكەزىلىب، ئۇندا ئوقۇش ۋە ئوقۇتىش ئىشلەرىدە ئۇچرەلگەن كەمچىلىكلەر مۇحاكەمە قىلىنىب تۇرىلدى. بۇندان باشقا ئوقۇۋچىلار

بۇ، عۇمۇمى ئىحتىياجىمىزنىڭ جۇزئى قىسمىنى قاپلاي ئالادى. ئوزبېكىستان دايىراسىدا ئاچىلغان بۇنداي ئاشىغىچ قۇرس ـ ئېكستېرنەتلەر 100 ــ 60 لەب ئوقوچى بېرگەن حالدا عۇمۇمى ئوسىش ۋە يۇكسەلىشىمىزگە نىسبەتەن جۇدە ئازدر. بىراق ئىشچى ـ دېهقان بالالارىدان عالى بىلىم يۇرتلەرىگە ئىستۇدېنتلەر تايىيارلاب چىقارىش ۋە بۇ يول بىلەن پىرەلتەرىيەت مەدەنىيەتىگە ئاساس ۋە پايدېۋار سالىش، سانسىيالىزم قۇرىش ئۇچۇن كەتتە گەرەۋدر.

ئېكستېرنەت: رەحىم تۇرغىن.

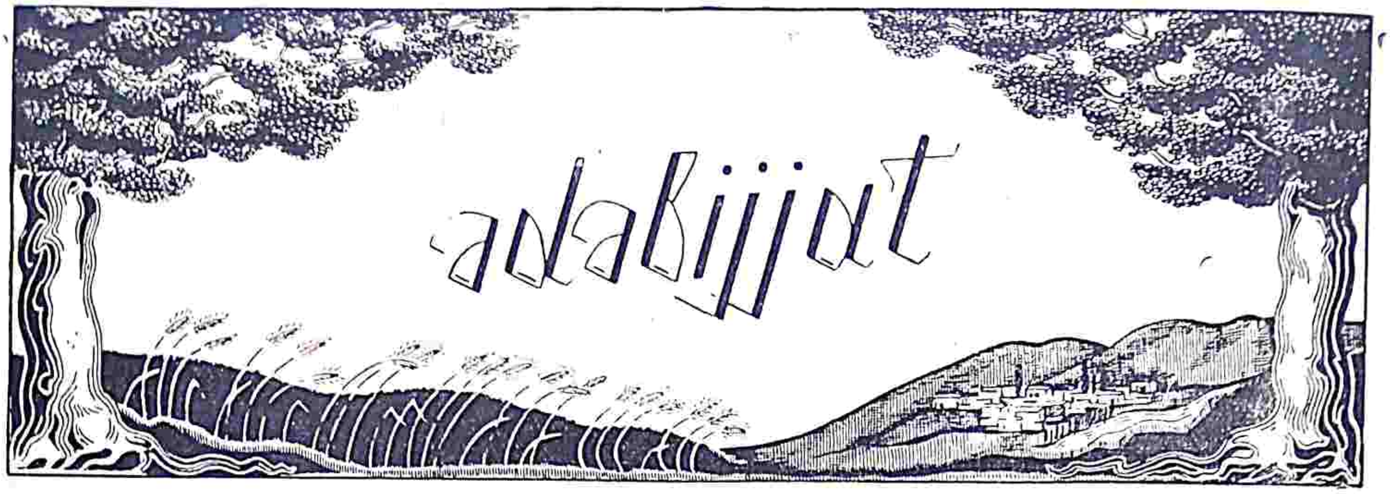

sacma

tolqun

(10 jьlƣa)

өktəвir alavlarь—
ьnqьlaв deꞑizi—
vulqanlar qajnaƣan caqlarda...
tolqunlar...
tarьxdan jəꞑi varaqlar acar.
hər janda nyrli şy'lələr—
xandan etiв ojnajdьr.
deꞑizdə kөpyrgən,
ojnaşqan вu ojnaqь
vьqar—
вilim cəşməsidən aqar...
hər anda ymid ucqunlarь!
вaxt jaƣdularь—
inçyli şy'lələr
tarьxnьꞑ вu altьn varaqlarьda
qьzьl nyrlər ojnaşьв
tolqunlar acar.

—

вu təntənə erk ucqunlarь
taşqьnlar atьв
— uzaq ymid вaƣlarьƣa
jalqьnlar sacadь...
kyrəş minвəridə
zəfər nьdalarь
əвədij şe'rlər toqujdь.
вarlьq ьnqьlaв julduzi ceksiz ilgəri
parlajdь.
uzaq kəmmynizim ylkələrigə
segnəllər вergən
ordular вilən
qьzьl qumandan вergən
qьzьq qanlь... jaş
вatьr jolcьlarnь
mehnət qahramanlarь qьlьв canqaƣan
uzaq jyrtlərgə şadlьq nyrilə
uzatar.

jəꞑi həjat вaƣrьda kəmmynizim qucaƣьda
kycli
kyrəş marşь вilən
өtkir ilm qomandalarь tinməsdən taşar.

—

ьrfan gylləri
mədənijət qucaƣьda
kelgysi jaş xadьmlarь
jaƣdulь вu jyrtdə jənə вir tə'lim
aladь...

—

10 jьl!...
jəşni cecəklər вaƣrьda
вu вilim mənвə'i
ьnqьlaв вalalarь
— cyn
вyjyk tiləklər...
uluƣ vəzifələr;
вilən
alƣa
alƣa
вaradь!...
jənə вyjyk tiləkgə!
jənə
kyrəş
topanigə
tinməsdən,
saf—
toƣan—
— вilim qahramanlarь
jetgizişdə...
ymid ucqunlarь
təвrikləjdi...

s. rəçəв.
taşkent вilim jyrti,

◆◆◆◆◆◆◆◆

„10“ jьlnь qutlaв...

I.

esimdədir,
eksiz-ceksiz talanьn
вizgə suvsьz, qajnaq, vahşь qucaqьnь acqanь...
səadətlər xajalьda qalьdan ucqan nalanьn
qьrlar вojlaв, həsrət kyjləв qacqanь
esimdədir!

kim edin sen?
kim edim men, kim-di u?
ojla, dostьm! turmuş edi вarcamьzqa вir aqu...
erk, jolь—ah!—aqьr вoldь, taqlar turdь—səd turdь
atalar-da dərveş вoldь...
şarqьsь—dərd: hy, jahy!

II.

вaxt əlləsi...
вaxt ucaqda—xajallardaj tatlьdьr,
xajal ezi ucar quşdьr...
tert qanatlьdьr!
u qoşuqlar, əfsanələr—joqdьr, вir tyşdir.
eşəl tyşlər, əfsanələr вizgə jaqmьdьr?

ьsjan etdim, taşlaв ketdim əfsanə qaldь.
taqdaj eskən qajqu qaldь...
ezgə jol aldь!
tezim вitsə ajrьladьr tuqьlqan qьrda
vafa kerməj...
mənə şundaj, qum talasь arqada qaldь.

III.

qьrdan kelgən ьsjancьlar qojnьnda senin
e, ataqlь ьrfan jyrti, ьrfan ocaqь,
ьsjan etkən вatьrlarnьn mynəvvər вaqь!
eşit senə, şərəfingə mədihimni menin,
əj, sə'adət toluв taşqan ana qucaqь!...

alqьş.
alqьş...
alqьş вolsun 10 jьlьn qutluq!
sac, sacьв qal jarьqlьqlar ketsin sacьlьв!..
qajqu вatьв, jarьq jollar, вaxtlar acьlьв,
kylsyn.
kylsyn!
dajьm kylsyn şahqanda tuq!

mir temir

◆◆◆◆◆◆◆◆

jaruq julduz

(ezвek erlər вilim jurtь „10“ jьllьq tojьqa вaqьşlaв).

qaranqь məskənni nyr вilən juvьв,
hər janqa jalqьnlь, zьjalar sacdьn,-
çəhalət yjigə ələngə qojьв,
satsьjalizimgə toqrь jol acdьn,

---

qьpqьzьl jolьn nyrlə tolmьşdьr,
məzlym elləri adaşmaj ketər.
jənə keksində, nəçat kylmişdir,
ymidlər вaqьqa, əlвəttə jetər.

---

keв zamanlar, keв əsrlər qullьqda,
erksiz ellər, zylim astьda inrədi.
mənə вu kyn senin erkin вaqrьnda,
şadlьq вilən „zəfər kyjin“ tьnladь...

вytyn cin qəlвlərdən alqьşlar sengə,
„10“ jaşqa tolьвsьn ej, jaruq julduz!.
mə'jys dillərgə вəxiş etdin ymid,
tumanlь kecəni, əjlədin kyndyz.

ьвrahьm usmanьj.
taşkent 10/IV—29.

ьrfan kyclərigə

(ьqtьsadьj sanaat texnikymini вitiriв cьqqan tunqьc ьrfan jigitlərigə)

şu, gezəl вaqcanьn mədhini sorqan,
əj, ьrfan kycləri, alqьşlar sizgə!
qьpqьzьl majdanda gerdəjiв turqan,
jənə-də ceki joq maxtaşlar sizgə!..

вir kərrə tolqunьв etdilər jyrəklər,
вir dəf'ə cəşmənin suvlarь taşdь.
kel! işkə cьnьqqan carcamas вiləklər,
jyr!.. dildə eliskə myhəввət aşdь...

---

qajrьlmas qanatьn ymidgə вatьвdьr,
syr'ətlə ketə вer tiləknin jolьda.
çoşqьnьв qajratьn nəqişmi atьвdьr,
cecəklər jəjrəsin etəksiz celdə.

---

kelgysi ycyn jol acьв вarasьz,
alьj əməlgə nyr sacьв вarasьz.

nadь mьrza.

qorqьnьc dalasь

muhərriri: ʙeltenijjif. tərçiməci: çɵrəʙajьf.

ʙu hikəjə rusca „vəkryg svitə“ çornalьnьꞑ uşʙu jьlƣь əpril ajьda cьqqan nymirləridən ʙirsidə ʙasьlƣan edi. çornal ьdarasь ʙu hikəjəni qasdan „xajalьj“ deʙ atamadь, cynki uzaq eməs, ɵtkən jьlda mədaƣasqar ormanlarьnьꞑ ʙirsidə adam jijgyci jaƣacnьꞑ tapьlƣanlьƣь gəzitələrdə jazьlьʙ ɵtilgən edi. hikəjəniꞑ məvzyi həm şu ɵsimlikniꞑ haqьjqьj turmuşьdan alьnьʙ jazьlƣan.

əkədimik klinniꞑ fənnij həj'əti suv ʙojьda qurьldь: cadьrlar ʙɵlindilər, məş'əllər jandьrьldь. adam ajaqlarь ʙilən ɵlcəngənlər (jol) arqada altьn kəʙi sarьƣ irə—şirə qaranƣь icidə jatqan və kɵz aldьda kyjin-jyn taƣlarьnьꞑ etəgi cozьlьʙ ketkən edi. ьstьrahatƣa ʙoşatьlьʙ juʙarьlƣan tyjələr şirəlik cɵplərni cəjnəʙ və ularnьꞑ çydə kɵʙ tolƣan qarьnlarьdan qujьlƣan tavuşlar kelər edi. əkədimik tevərəgigə fənnij həj'ət iştirakcilərі: həşərat alьmь və kəpələkniꞑ dərdli avcьsь və çirkəngic is ʙilən hessələngən pireşvin həmdə frьʙurƣlьq pirəfesər vijsmənniꞑ şakirdi ystiɵləg[1]) kadinlər jьƣьlьşьʙ, əkədimik kilinni dьqqat ʙilən tьꞑladьlar. sɵz kəttə syjəklik ʙir hajvannьꞑ ʙilək syjəgi tevərəgidə əjləndi. ilmij təgərəklərdə daꞑƣь cьqqan məşhyr kadin həm, adam ʙilən hajvan ortasьda ʙolƣan şu ʙoƣumnьꞑ arqasьdan qavlaşdьrьş maqsadьda fənnij həj'ətkə qoşьldь.

— əçəʙ kecə!—dedi əkədimik,—70 dərəçəlik ьssьqlьq keskin rəvişdə salqьnlьq ʙilən ɵzgərədi. çənuʙ ʙilən şьmal ʙu jerdə ʙir kyn uzunlьƣьda kelişədirlər. kejingi jyrişdən soꞑ menim ьştьham artьq dərəçədə taraqqьj qьlьʙ ketdi. mengə oşa kənservəlik qutьcanь ʙeriꞑci, fedər vəsiljivic!—deʙ ul prişvingə myrəçəət qьldь.

— haqьqatan həm, —prişvin tasdьq qьldь,—ʙu kyn ʙizniꞑ həməmizdə vəhşilərniꞑ fe'li ʙar, qarьnlarьmьz iki mərtəʙə aşьq şirə ʙergən siꞑəri. ʙundaj halda ʙiz ɵzimizdəgi ʙytyn avqat zaxьjrlarьnь jijiʙ qojamьz şekillik. prişvin əkədimikdən, jarmьƣaca ʙoşatьlƣan kənsirvə qutьsьnь keri qajtarьʙ alьʙ sɵzgə qoşьldь.

— ʙəla kəttə eməs! ʙu jerdə gɵş zaxьjramьznь şirin və semiz kijiklər jakij semiz hajvanlar ʙilən toldьrьş jeꞑil. atrafьmьzda hьsaʙь joq ʙajlьqlar jaşьrьnƣandьr. faqat ƣьna ənə oşa ormanƣa qarasaq ʙoladь.

— haqьqatan həm, nimə yçyn ʙiz ʙilən siz ɵzimizniꞑ karvandan açralmajmьz?—kadin prişvinniꞑ sɵzini kesdi.—ɵzimiz ʙilən ʙir çyf jol kɵrsətgycilər alamьz həmdə uşʙu gɵzəl gyllər icigə comamьz. ʙəlki ʙizgə, ɵzimizniꞑ məçmyəmizni qьzьqlь nusxalar ʙilən toldьrьşƣa ʙaxt ucrar. pirəfesər ʙizgə ɵziniꞑ razьlьƣьnь ʙerər. şundajmь, asqar pavluvьc?—deʙ əkədimikdən soradь.

u avqat jijşdən yzylməsdən ʙaşьnь qozƣatьş ʙilen kadinniꞑ sɵzini tasdьq qьldь. pirişvin orman tamanьƣa qaradь. orman—səpsər rəꞑ tytyn ʙilən nьqaʙlanƣan sirli və çazьʙalь rəvişdə jьraqlьqda jatqan edi. həşərət alьmь ornьdan turьʙ ormanƣa jyzini qaratьşƣa, mə'lym eməs ʙir quvvat məçʙyr qьldь.

kelgysi ertəsi pirişvin ʙilən kadin ormanƣa qaraʙ ьşanclьq qadam qojƣanlarьda, taꞑ aldьdaƣь irə-şirə qaranƣьlьqlar tarqala ʙaşlaƣan edilər. arqadan, məçmyələr jьƣьş yçyn maxsus ʙolƣan jəşiklərni sydrəʙ jol kɵrsətgyci ikitə manƣollar zorƣa jetiʙ ʙardьlar. taƣnьꞑ sьnьq cetləri arqasьdan qujaş kɵtərildi. jolcьlar vaqtьda ormannьꞑ salqьn çajьƣa jetiʙ ʙarmaq yçyn qadamlarьnь kəttə-kəttə qojdьlar. toqajnьꞑ ʙaşьƣa jetiʙ ʙarƣanda hər iki naturalьst[1]) həm tola həjrətdə qaldьlar. ularnьꞑ jolьnь trəpiciskij[2]) xurma jaƣaclarь, jajьlƣan və ьlanƣa oxşaƣan ɵsimliklər həmdə əçajiʙ avьstьralьja jaƣaclarь (ɵvkalipti)[3]) tosdь. ɵrьlƣan həmdə qandajdьr sarьƣ ʙaxmal kəʙi çynlər ʙilən oralƣan jaƣaclarnьꞑ kəttə ʙutaqlarь jolda otalmajturƣan devar kəʙi edi. ʙytyn jer həşəratlərniꞑ cirilləgən tavuşlarь ʙlən tolƣan edi.

kadin kɵzləri ʙilən ɵsimliklərgə tikiliʙ qaraʙ həmdə kytilməgən halda qьcqьrьʙ juʙardь. jaƣaclar janьƣa jygiriʙ ʙarьʙ qandajdьr kɵzəgə oxşaş sarьƣ gyllərni uzmaqqa ʙaşladь.

— ʙu nəpəntəsi[4])—ky, fedər vəsiljivic, ʙular qandaj jirikdirlər! men ʙularnь ʙernee çəzijrəsidə kɵrgən edim. mənə ʙu həşərat jegyci ɵsimlikkə qaraꞑ,—u qolьƣa ɵsimlikniꞑ jafraqlarьnь jьƣьʙ alьʙ şɵzini davam qьldь:—ɵsimlikniꞑ ceti mənə ʙu jerdə. ajnadan tekis, hec qandaj həşərat ʙunьꞑ ystidə saqlanьʙ turalmajdьr. u dərrəv tajьʙ mənə ʙu gylniꞑ astьƣa

[1]) ystiɵləg hajvan və ьnsanlarnьꞑ syjəklərini tekşirgyci alьm.

[1]) naturalьst—tənijətni ɵrgəngyci və tekşirgyci kişi.
[2]) tirapiciskij—ьssьq çajlarda və mədarь—mədar ətraflarьda ɵsəturƣan ɵsimliklərgə maxsus.
[3]) ɵvkalipti—rusca və ɵzʙekcə namь joq. avьstralьja çəzijrələridə ɵsəturƣan jaƣac. çənyʙij javropada həm ɵsədir. kəmfara jaƣьƣa oxşaş jaƣь ʙar. ʙu jaƣdan ʙezgək kəsəligə darь qьladьrlar. t. ç.

[4]) nəpəntəsi—rusca və ɵzʙekcə namь joq, qandajdьr ɵsimlik

tyşədir. qajtьʙ cьqьşqa mənə ʙu egnəgə oxşaƣan və ɵsimliknin̡ icigə kirgən tikənlər qojmajdьrlar. ɵsimlik devarьnьꞑ qavьqlarь cin pipsin [1]) əçrətədirlər. qurʙan ʙytynləj erijdir və ɵsimliknin̡ qavuqlarь tamanьdan syviriledir.

prişvin jeꞑil ginə qorqьnc ʙilən hajvanat jijdirgən ɵsimliknin̡ nusxalarьnь qaraʙ cьqdь. unьꞑ ortaƣь ʙu ɵsimliklərni naʙatat məçmyələri qutьcasьƣa məhkəmlik ʙilən jaşьrdь. nəpəntəsilərni jьƣьʙ ular ormannьꞑ ickərisigə qaraʙ qat'ьj rəvişdə qadam qojdьlar. jyz jьllьq jaƣaclarnьꞑ çimçitligini hec nərsə ʙuza almadь. quşlarnьꞑ və şundaj hajvanatlarnьꞑ tavuşlarь eştilməs edi. ormannьꞑ ici tavuşsьz sahraƣa oxşar edi. ʙiznin̡ tekşirycilərimiz lьan [2]) jaƣaclarьnь yziʙ, jьqьlƣan jaƣaclarnьꞑ ystigə miniʙ ɵtiʙ, ularnьꞑ jajьlƣan tənələriga qaqьnьʙ zor mehnətlər ʙilən ʙu ormanƣa ɵtiʙ aldьlar. hykym syrgən tьnclьq ʙir dənigə taƣdan qujьlьʙ aqqan suvnьꞑ tavuşь ʙilən kesildi. jənədə ʙir necə keləmetir jyrədilər, lekin jyriʙ ɵtilgən jollardaƣь kəʙi haman tьnclьq və ymidsizlik edi.

prişvin jol kɵrsətgycigə muraçaat qьldь:

— taulь, nimə ycyn ʙu jerdə ʙundaj tьnclьq? ʙu jerdə təʙijət ɵlgən şekillik, ʙiz hec qandaj quşlar və hajvanlarnь ʙu jerdə ucratmadьq. hattaki dərjələrdə suvnьꞑ aqqan izi joq. nimə ʙu?

jol kɵrsətgyci manƣol ɵzinin̡ syhʙətdaşьgə sekinlik ʙilən kɵzlərini toqtatdь. unьꞑ maş rəꞑ jyzinin̡ terisidən hec nərsə ɵtməs edi. faqat unьꞑ kɵz təklərida xurafat ʙilən tolƣan qorqьncьnьꞑ jьƣьlƣanlьƣь həşərat alьmьnьꞑ kɵzigə əçəʙləniʙ kɵrindi.

— ʙu vьlajat. rɵhlərnin̡ əçəli qorьnьꞑ padьşahlьƣьdьr. ʙu jerdə hajat joq: xudanьꞑ tojmas qarnь ʙytyn nərsələrni jijdir...

kadin irçəjdi, lekin manƣolnь rənçitməslik ycyn əjtdi:

— ənə ʙizlər ʙu jerdən ʙytyn rɵhlərin quvlajmьz. siznin̡ xudaꞑьz ɵzinin̡ pajtaxtь qьlьʙ jaxşь çajnь sajlaʙ alƣan ekən, toƣrь eməsmi tualь?—kadin ɵzinin̡ sɵzini davam qьldь: əgərdə ʙu jajlaqda senin̡ padalərin̡ ʙaqьlsa, cadьrlarьꞑ tikilsə, itlərin̡ hyriʙ tursalar, sen qandaj ʙaxtlь ʙolar edin̡?

— joq!—manƣol təşvişlənməsdən çavaʙ ʙerdi.—mengə faqat qajƣu ʙolar edi. qorь həməsini jeʙ qojadь.

əçajiʙ ətraf ʙilən qьzьqsьnƣan prişvin ɵzinin̡ rafьqlarьnь dərjə ʙojьƣa ʙirər ƣanьjmat hasьl qьlьş ycyn jolnь davam qьldьrьşƣa yndədi. esənkirəş və tьnlьqnьꞑ jeꞑil qorqьncь kytilməs ymidlər ʙilən ɵzgərdi həmələri sykɵt ʙilən ətrafnь qarmalaʙ jyrədilər. prişvin ʙirdən toqtaşqa qolь ʙilən ьşarat qьldь. u mьltьqnь ʙojnьdan cьqarьʙ alьʙ şaƣьllaʙ turƣan qamьşlar icigə qaraʙ caƣlanьʙ oturdь. mьltьq atьldь. atьşdan kejin şikajətli rəvişdə ɵlim qьcqьrьşь eştildi. tɵrt kişi həmələri alƣa qaraʙ jygyrdilər. ɵsimliklər arasьda kickinə javajь cocqa gəvdəsi ʙilən seskəndi. unьꞑ sarьƣca jol-jol terisi qan ʙilən japьldь. az fyrsətlik ɵlim talvasasьdan kejin u təppəkgə əjləniʙ ʙaxtsьz rəvişdə jumaladь. ac qaʙьrƣa syjəkləri yriʙ turar edilər. privşin ɵzidən cьqьʙ ketdi. ul kadingə, ɵzini aqlaƣan kəʙi kɵrsətiʙ əjtdi:

— jɵrij əleksəndrɵvic! ʙu jerdə hajvan ʙar deʙ, men sizgə əjtkən edim—ky!

kadin ɵlik cocqa ʙalasьƣa qaraʙ hec ʙir çavaʙ ʙermədi.

taulьn ƣanьjmatnь alьʙ şu tərtiʙdə adamnьꞑ kickinə arqanь alƣa qaraʙ cozьldь. kecki irə-şirə qaranƣьlьq aldьdan, kecki salqьnlьqda, jolcьlarda, qajjerdəndir ucuʙ kelgən sin̡əri avqat jijişkə ьştьha pajda ʙoldь. aclьq sezgisi joq jerdən çərəjanlanьʙ jişilməjdirgən və havanьꞑ ɵzi ʙələnd ьştьhanь kɵtəriʙ məjnəni jeꞑil ginə devana halatьƣa keltirgən sin̡əri ʙoldь. ɵtkyr aclьq fənnij həj'ətni toqtatьşƣa məçʙyr etdi. jandьrьlƣan alav cocqa gɵşini aclьq ʙilən jələdi. manƣolnьꞑ caqqan qollarь ʙilən gɵş məş'əl (alav) ystigə asьlƣan edi.

hьsaʙsьz ʙolƣan aclьqnь ʙastьrƣandan kejin, fənnij səjahətnin̡ hər ʙir iştirakcisi ɵzinin̡ qoşnьsьnьꞑ ьştьhasьƣa ɵz icidən hajran qalƣan edi. eꞑ axьrь həmələri uxlaş ycyn jatdьlar. saqcьlьq qьlьş ycyn prişvin qaldь. unьꞑ çanь rahatsьzlьqda edi. u əçajiʙ ətraflarnь ɵzigə idrak qьlьşqa hərəkət qьldь. ɵsimliklər ʙilən şundaj ʙaj ʙolƣan ʙir orunda hajvanlarnьꞑ joqlьƣьnьꞑ səʙəʙi nimədən ekən? vaqt-vaqt suvnьꞑ cajqalƣan tavuşь rɵpərədəgi suv ʙojьda kimnin̡dir comьlьşьnь unьꞑ fikrigə keltirər edi. ənə orman qaranƣьlьƣь icidən tez-tez capьş tavьşlarь keliʙ jetdi. qandajdьr ʙir hajvan majdanda ьrƣьşladь. məş'əl jarьƣьda sajasьnь jaltьratьʙ ɵtiʙ ɵzini suvƣa taşladь və suvlarnь sacratьʙ nəfəs aldь. ʙunьꞑ ketidən şitirləş tavuşlarь təkrarlənə ʙaşladь.

— nimə ʙu?—prişvin ojladь—xuddь jarьm kecki sihrli jьƣьlьş kəʙi. çanьvarlar həməsi ʙir tamanƣa qaraʙ jygirədilər, aşьqadьlar. u taulьnnь ojƣatdь. taulьn tek turьʙ unьꞑ hikəjəsini tьꞑladь və ətrafƣa qorquʙraq qaraʙ əjtiʙ taşladь:

— ʙu hajvanlar həməsi qorь rɵhigə jygirədilər. (taulьn ʙu haqda qarrь kişilərdən eşitkən edi). ʙajaƣь cocqanьꞑ anasь həm ɵzinin̡ tuqqan ʙalasьnь taşlaʙ şunda ketkən. sen unь atьʙ ɵldirdin̡...

[1]) pipsin—me'dədə ʙolaturƣan və aş—hyrəklərni eritədirgən madda.

[2]) lьan—ьssьq çajlardaƣь ormanlarda, ɵrgəmcik yjəsigə oxşaʙ oralьʙ ɵsədirgən jaƣac. xususan amrьqada kɵʙ ʙoladьr.

məş'əl tevərəgidə jatqan kadin ʙirdən ujqusьda syrkəliʙ və uxlamaqqa ʙaşladь. orпьdan səkrəʙ turdь.

— jərij əleksəndrəvic, siz qajaqqa?—deʙ, prişvin tьnesьzlandь. kədin qalƣan kənsirvələrni izləʙ, acьʙ və unь ac kөzlik ʙilən jeməkkə ʙaşladь. goş kesəkləri ʙir aƣьzdan jutьla ʙaşladьlar. prişvin jygyriʙ keliʙ unьꞑ qolьdan kənservə qutьsьnь tartьʙ aldь.

— sizgə nimə ʙoldь?

— vəhşilərcə jegim kelədir! aclьqdan ʙaşьm əjlənədir!—kadin ʙu sөzlərni qandajdьr ujqusьraqan halda sөzlədi.

prişvin sөkindi. qutьcanь ʙeriʙ qolьnь ymidsiz rəvişdə siltədi. unьꞑ өzi həm qarnь aclьqdan eꞑəşməkdə və sorьşmaqda edi. ertə ʙilən çydə kөʙ avqat jelgəndən kejin həmələriniꞑ ahvallarь aƣьrlaşdь. artьqca jijişdən kejingi hərəkətsizlik və farqsьzlьq fikrni qьsdьlar. fikr өtməs və ujqusьraƣanraq ʙolьʙ qaldь. jьqьlьşqa qadar artьqca turьş ularnьꞑ aƣьzlarьda çirkəngic ʙir kyjdirgi ʙerdi. prişvin kadinni ʙoşatьlƣan və jijilgən zaxьjralar janьƣa alьʙ ʙardь. ul ʙu işniꞑ qandaj ʙolьşƣa tyşynməsdən kənrəgən halda qaradь.

kecki hadьsa prişvin ycyn kytilməgəndək ʙolьʙ kөrindi. өzini tekşiriʙ kөriş ycyn ul saja jaltьraƣan çajƣa ʙardь. ʙu jerdə hajvannьꞑ izləri anьq kөriliʙ turьlmaqda edi. ilgəri qozƣadьlar. kyndyzniꞑ çimligi və tavьşsьz tyn sihrli ʙolьʙ kөrindi. mə'dəniꞑ savqь təʙi'ijsi ƣanьjmat qavlaş ymididə ularnь hajvanlar izidən гarьşqa məçʙyr etdi. prişvin qьʙlanama (kampəs) ƣa qaradь. unьꞑ milləri, əgərcə klinniꞑ ekispiditsijəsi çənyʙij-şarqda ʙolsa həm hajvannьꞑ izləri şьmalьj-çənyʙkə taman ketkənini kөrsətdilər. qandajdьr ʙir kyc ularnь joldan urƣan və jegyci oƣrьlar ahvalьƣa tyşirgən kəʙi ʙoldь. çydə kөꞑilsiz ʙoldь. u qьʙlanamanь oƣrьlarca kisəsigə jaşьrdь və hec kimgə hec nimə demədi. faqat ƣьna taulь nimədir oꞑƣajsьzlьq ʙolƣanlьƣьnь sezdi və tyşindi. kecəsi jənədə zəhərli havalar ʙilən nəfəs alƣanda prişvin jeꞑil ginə ʙaş əjləniş və өziniꞑ mijəsidə çьsmanьj ʙir aƣrьqnь sezdi. aclьqnьꞑ ʙytyn tujƣularь şul jerdə toplanƣan şekillik ʙolьʙ kөrindi. ul өziniꞑ seziş quvasь ʙilən rafьqlarьnьꞑ həm şundaj ahval kөcirməkdə ekənliklərini ʙildi. avqat qajƣusьda şundaj aqьlsьz ʙir kec jənədə өtdi. tyn qaranƣьsь hər iki alьm, өzləriniꞑ jol kөrsətgyciləriniꞑ joqalƣanlьqlarьnь və ormanƣa taman qajtьʙ ketiʙ jaşьrьnƣanlьqlarьnь ʙildilər. endi hər ekələsi həm ʙundaj, sehrləngən və dajьma өsiʙ turьʙ ьnsannьꞑ mijəsini cidəməslik dərəçədə aƣrьtaturƣan ʙir orьnnьꞑ taqdьrьƣa taşlanƣan edilər. kadin jaƣacnьꞑ ʙutaƣьnь qollarь ʙilən qucaq'aʙ alьʙ çydə qьzьq rəvişdə гaşь ʙilən urar edi. prişvin esini ornьƣa keltiriʙ qьcqьrdь:

— jərij əleksandrəvic!?

ʙunьꞑ çavaʙьƣa faqat ƣьna çaƣ syjəkləriniꞑ şьqьllaƣanlьƣь eştildi.

prişvin janma-jan гarьʙ qaranƣьlьqda өziniꞑ ortaƣьnьꞑ, dunjada ʙytyn nərsəni esdən cьqarьʙ toqtavsьz rəvişdə jaƣac qavьqlarьnь cajnaʙ jatqanьnь kөrə aldь. prişvin өziniꞑ ʙurьn teşiklərini keꞑ rəvişdə acьʙ өziniꞑ icigə zəhər jutdь həm çьsmanьj rəvişdə azaʙlandь. faqat ƣьna fən ycyn fьda ʙolьşqa tajjar və ьntьzamlь ʙolƣan unьꞑ mijəsi ʙu ьmtьhanlarnь tutmaqqa cidədi. şundaj ʙolsa həm unьꞑ qollarь jertqьc quşlarnьꞑ pəncəsidek qьsьldьlar.

ertə ʙilən qujaş cьqьʙ həmdə orman majdanlarьda gyllərniꞑ əsəl kəʙi şirin nəfəsləri tartьlƣan caqda, tyn ʙojь ac qalƣan və azaʙlanƣan tekşirgycilər өzlərigə keldilər. өtkən kyngidek ʙu kyn ular aclьq sezmədilər. ujqu ularnь syngən, ʙasьlƣan və hərəkətsiz məş'əlgə taşladь.

— ʙizlərgə nimə ʙoldь?—kadin ortaƣьdan soradь.

— ʙunda qandaj sir ʙarlьƣьnь men өzim həm tyşynməjmən. azaʙlь və cycinicli aclьqnь caqraturƣan hid. hajvanlarnьꞑ joqlьƣь, kynniꞑ çimligi və kecəniꞑ ʙom-ʙoşlьƣь. eꞑ axьrьsьda ʙiz həm siz ʙilən өz ystimizdən ʙolƣan hakimligimizni joqatdьq. өzim həm hər xьl xajallar icidə joqalaman. qacьʙ ketkən taulь haqьqatan toƣrьmь? şu şajtanьj ʙyrcəkkə kirgəndən ʙerli qandajdьr iʙlis ʙir qudratlь kyc ʙizniꞑ ьhtьjarьmьzнь өzigə ьtaat qьldьrьʙ aldь. lekin şu sehrli tarьxnьꞑ kəlidini tapьş maqsadь ʙizni məhkəmrək tartadьr.

— əhə!—kadin tasdьq qьldь.—mal'yn ʙir hid aclьqnь quvatlandьrьʙ meni jertqьc hajvanƣa oxşatdь. men өzim esimni joqatajatqanьmnь ʙiləmən. men şundaj ʙir maxluqqa əjləndim, ki menim ystimdən me'dəniꞑ hakimligi padьşahlьq qьladьr. çinniləşməkdəmən, adamnьꞑ ʙoƣazьnь cajnaşqa tajjarman. çydə xavьflь. qandaj men pəs ʙoldьm!

— jərij əleksəndrəvic!—pirişvin unьꞑ sөzini kesdi—ʙiz və siz təʙijətcilər və hattaki vьtalьzьm[1]) nəzərijəsigə ьşanmaj turƣanlardanmьz. dunjada əntьqa nərsə joqlьƣьnь ʙiləmiz. sehrcilər zamanь joqaldь. ezah tapamьz və tapьşmьz kerək!...

— fijədər vəsiljivic, hattaki ʙizniꞑ fikrimiz acьq ʙolsa həm ʙiz izləʙ tapa almajmьz.—өstiələgniꞑ qaltьraƣan tavuşьda ymidsizlik sadalarь eştilər edi.—ʙizniꞑ ʙytyn hadьsalarьmьzda tyşnilməgən nərsə şulki, ul həm ʙolsa

---

[1]) vьtalьzьm — hajatnьꞑ hərəkətiniꞑ asasь tirik çisimniꞑ xasьƣь ʙilən ʙelgilənədir j'ani: ьnsan ьnsandan pajda ʙoladьr deʙ ʙəhs qьlaturƣan eski fən.

menim kecələri kişilik qьjafatьmnь joqatьşьmdьr. zaxьjralarnь hec вir maqsadsьz tygətəmən, jaƣaclarnь cəjnəjmən. əgərdə „вu“ şu kecəsi həm təkrarlənsə u vaqt, fijədər vəsiljivic, meni atьŋ, əldiriŋ—jəki... qacьŋ, mendən jaşьrьnьŋ, men əzimgə kəfil вola almajman...

tavuş aƣьrlьq və uzaq tənəfislər вilən eştilər edi. unьŋ вytyn səzləri qorqqanlьqdan ekənligi sezilməkdə edi. pirişvin əziniŋ ortaƣьnьŋ səzlərini qulaƣь janьdan ətkəziв juвarьв əjtdi:

— cəmənzar əzgərə вaşladь, вizlərgə accьq əsimliklər ucramaqda. ənə!—u вykyliв jafraqlьq вir əsimlikni yzdi.—вu cortan вalьq gyli (işcəckə)[2]), вiznikilərgə oxşajdьju lekin вu вir az egrirək və tysi acьqraqdьr. вizniŋ məçmyələrimiz qajjerdə?

jəş:kniŋ məş'əl janьda qalƣanlьƣьnь ekəvləri həm faqat şu jerdə вiliв qaldьlar. puşajmanlь ƣaflat! qajtьв ketişkə hec вir qandaj mə'nə joq edi. qьjmatlь joqalƣan nərsəni aƣьrlьq вilən xajaldan ycyrişkə toƣrь keldi.

— əsimliklərniŋ əzgərişi və вaşqa naqьşƣa kirişigə qaraв hykim qьlƣanda kərinив turadьr, ki, вizlər qandajdьr təgi вatqaq вilən tolƣan kəprykcəgə tyşiв вarajapmьz! — deв prişvin əziniŋ tekşirişini davam qьldь.

haqьqatan həm вirər saat jol jyrilgəndən kejin təвijətcilər ormannьŋ acьq majdanьƣa cьqdьlar.

— tamaman tyşinilməjdirgən mənzərə! jərij əleksəndrəvic, jərij əleksəndrəvic! aldьmьzdaƣь nimə?

prişvin jygirə jazdь, həmdə вirdən qazьq kəвi sarasьmalьqda toqtaв qaldь. jertqьc hajvannьŋ ajaqlarь вilən jəncilgən вir kətərəm qara jerdə, jer вilən вəraвər вolьв şu vaqtqa qadar kərilməgən keŋ jafraqlь əçajiв əsimliklər gyryhləri əskən edilər. вular jerdən вeş jafraqlь və gylləgən rəvişdə kerilgən edilər. jafraqnьŋ keŋligi $2^1/_2$ metirgəcə və uzьnlьƣь 6—7 metirgə jetər edi. jafraqnьŋ ysti tytinləj quvatlь kirpik (tikən) lər вilən tolƣan və kirpiklərniŋ tyвləridə və rytyвətli sujьq maddalar jaltьrar edi. вularnьŋ ortasьda uzunlьƣь $^1/_4$ metirdən kem вolmaƣan, qajralƣan, ahəkli ətkir tikənlər joqarь kətərilgənlər edi. uzun və quvatlь вutaqnьŋ mərkəzidən kətərilgən gyl, aq rəŋli və unьŋ arqasь tavan temridək tikənlər вilən tolƣan вolьв xuddь joƣan ətykkə oxşar edi. hər вir şunьŋdek kəttə əsimlikdə вir danadan gyl вar edi. pijalədək jəşil jafraqlarь məhkəm qьsьlƣan вu gyl, faqat kecqurun вaşlanьşь вilən acьlaturƣan gyllərgə oxşar edi. hajran qalьş vaqtь əldi. prişvinniŋ qurajƣan tamaƣьdan faqat ƣьna yziliв cьqaturƣan səz: „ə—hə!“ dən ьвarat вolьв qaldь. kadin əçajiв və qandajdьr qorqьnclь jaman sehir вilən вaƣlanьşqan əsimliknin kərinişidən jeŋilgən вolь prişvinniŋ qolьƣa məhkəm japьşьв haman turar edi.

— вu nimə!—axьrda u вu səzni aƣьrra qьlьв sьqьв cьqardь.

вiliş arzusь qorqьşdan ystin cьqdь. əzini aldьda kərgən nərsəsini вilişkə xalьş qьlƣucı jyrəkli təвijətni ərgəniş, ulardaƣь xorafat və qorqaqlьqnь jeŋdi. hər iki təвijətci savqьj rəvişdə вir-вirləriniŋ qollarьnь məhkəm uşlaşьв tyşinilməjdirgən əçiв əsimlikkə qaraв qozƣaldьlar. jaqьn вardьlar. uzaqdan əsimlik tevərəgidə aqarьв kəringən nərsələrniŋ hər xьl hajvanlar syjəgi ekənligi вilindi. kadin əsimlikkə janma-jan вarьşqa qorqьв ətrafdan qaraв əzigə aŋlata вaşladь. u əziniŋ aldьda acьlƣan kərtinə вilən qandaj qaltьranƣan вolsa həm lekin tahqьjqatcьlarca hərəkət qьldь. вu hynyk, jəjilgən və semirgən əsimliklərdə jьraqdan qandajdьr tanьş вir nərsə jaltьradь.

— jafraqlarda вolƣan вu kirpiklərniŋ tyzilişi,—u əz icidən səzlədi.—mengə tanьş вolƣan şьmalьj zirjənkə[1]) və şəвnəm вatqaqlьƣьnьŋ ahalьlarьnь eskə tyşirdi. xarьqul'adda kəttə və qorqьnc вu əsimlik kəttə həşəratlərni jegyci eməs, вəlki hajvanlarnь jegycigə oxşajdьr. вu qacandьr вizniŋ sajjara (jer) mьznь toldьrƣan mьgalazavьr[2]), pliziazaur[3]) larnьŋ nəslidən eməsmikin? ul səzini yziв prişvingə hajrətdə qalьв qaradь.

— fijədər vəsiljivic! men jənədə, вizlərni şunca kyn azaвlaƣan hidni iskəməkkə вaşladьm, вu hid qajjerdədir jaqьn. вu əçiв zəhərniŋ cьqaduruƣan mənвəi mənə şu əsimlik. şu jerdən joqalajlьq? ketəmiz! menim вaşьm əjlənə вaşladь...

— joq!—prişvin qat'ьj rəvişdə вildirdi.—вiz вu jerdən ketməjmiz. sehir şu jerdə. menim вekərgə jol вilgiləgənim joq. вiz вytyn fənnij həj'ət aldьda əzimizniŋ kəşifimiz вilən namajьş jasajmьz.

— şundaƣu!—kadin razь вoldь.—lekin men əzimgə əzim kəfil вola almajman.

— joq, joq! faqat qacьlmasьn!—prişvin qьzƣьnlьq вilən əjtdi. — вiz вu jerdə turьşьmьz kerək. axьrьsь şul əçiв əsimliknin sirlərini acьşqa вiz вytyn dunja fəni aldьda qarьzdarmьz.

— xajьr, fijədər vəsiljivic! toƣrьlьqnь izləş ycyn hərəkət kerək. men razьman. lekin əgərdə men, alьmnьŋ qarzь tələв qьlƣan nərsədən zəif вolsam, ul vaqt meni hykim qьlmaŋ. men əz ystimdən kycliklik qьlьşƣa əvvəldən sizgə ьça-

[2]) işcəckə — cortan вalьƣь. вundaj namlьq əsimlik joq. щитка degən əsimlik вolsa kerək. t. ç.

[1]) zirjənkə—qandajdьr əsimlik. əzвekcə namь joq.

[2]) migalazavьr—jer tyzilişiniŋ orta dəvrləridə (mizəzoj dəvri) jaşaƣan və 50 fyt uzunlьƣьda вolƣan kəttə gəvdəli kəltə ьlan.

[3]) pliziazaur—вojnь uzun və вaşь kickinə, suvda həm jyzə вilədirgən və eski zamanlarƣa jaşaƣan вir xьl hajvan zahьqa.

zat ʙerəmən. xah ʙaƣlaꞑ, xah şu өsimlikkə ʙeriꞑ.

kyn kecəsi ʙilən almaşьndь. majdan ystidə yzilməjdirgən şymli sarasiməlik jajьldь. mə'də jənədə qajƣulь rəvişdə kyjiʙ ta'am tələʙ qьldь. cəjnəş, kemriş, tişləş, yziş, tişlərni qadaş ьhtьjaçlarь өsdilər.

— jərij ələksəndrəvic! өziꞑizgə və gyllərgə nəzarət qьlьꞑ. alaqanь tutьʙ turьꞑ. ənə u acьlajaptь. ʙizni aclьq hissi ʙilən sьndьraturƣan zəhər qujьldь. u gyl acьldь. ƣьzьqtьradьr, caqьradьr. çəziʙ qьladьr. өziniꞑ hidi ʙilən jyzlərcə kelәmetir cajƣa qьcqьradьr və qurʙan kytədir. qurʙan həm ʙu sadaƣa, өzənlər, taƣlar və majdanlar arqalь jygirədir. ʙu qarьnnьꞑ dadьnь ʙasьşƣa hərəkət qьladьr və ʙu mərhəmətsiz jafraqnьꞑ qucaƣьƣa atьladьr. tunniꞑ siri tapьldь. ənə ʙu, həməni caqradurƣan və həməni jijdirgəngə qaraꞑ. ʙaşsьz tojmas qursaq və ajaq qolsьz qarьn. hec ʙir tyʙi joq məl'yn qarьn.—sekin! prişvin toqtaldь və qulaq salmaqqa ʙaşladь...

— mengə jiraqdan jaƣac tarsьllaʙ sьnƣan tavьşь eşitildi şekillik. majdannьꞑ cetigə jaƣaclarƣa jaqьn keliꞑ. u jerdən jaqьnraq.

majdanƣa, tez capьşdan arƣa qaʙьrƣalarь tartьşqanƣa oxşaş hərəkətkə kelgən jaş kijik jygiriʙ ketdi. unьꞑ acьlƣan aƣzьdan qujьlƣan kөpiklər asьlьnьʙ turar edi. keꞑ sөrətdə acьlƣan tьnьq ʙurun teşikləri hidni xərislik ʙilən icigə tartdьlar. hajvan ьhtьjarsьz rəvişdə şum өsimlikkə qaraʙ qozƣaldь. carcaƣan ajaqlar qaltьradьlar. qurьq tamьrlar ystidən ter və kirçərjanlarь aqa ʙaşladьlar. gylniꞑ jafraqlarьƣa taʙa qadam qojьʙ kijik өziniꞑ qaldьq kyclərini jьƣdь. өziniꞑ oxşavsьz sәkrәşi ʙilən gylni tutьşnь sinəʙ kөrdi. lekin tikənlərgə ьxtьjatsьz ʙir ginə tegiʙ ketiş jetərlik edi. ʙirdən tikənlər tiqildilər, qozƣaldьlar və qurʙanƣa qaraʙ ьlanƣa oxşaʙ өrmələʙ ketdilər, oraʙ japьşьʙ alьş və sorьş ʙilən mustaqьl hərəkət qьlьş imkanijətidən məhrym qьldьlar. ьdara qьlƣucь mərkəzniꞑ tavьşsьz ʙergən farmanь şekillik tikənlər ʙojlarьnь qьsqarta ʙaşladьlar. jiꞑilməs kyc hajvannь jafraqqa aƣdarьʙ ʙermәkkә ʙaşladь. kijik qьjşajdь və jьqьldь. kөz acьʙ-jumƣunca kijikniꞑ ʙədənigə jyzləʙ tikənlər tьqьldьlar. çarahatlardan qanlar cacradь və jafraq ystlərini səʙrli qьzьl madda qapladь. gyl tavьşsьz ickə qaraʙ ʙykləndi. qьjnalƣan qurʙan tьꞑlamas və mərhəmətsiz qapqan icidə kөrildi. qьsьlƣan ʙədən hərəkətlik tikənlər ʙilən qьsьmlarƣa ʙөlindilər. xьrьllaƣan və ah tavьşlarь eşitildi və dəhşətli jafraq ʙykləngən halьda qatdь. kijik tezlikʙilən jijldi. naturalьstlar qorqьşdan qaltьradьlar. qorqьş salqьnь qaltьraƣan ʙədənni əsəʙ ƣalajanь ʙilən qapladьlar. şu ahvalda ʙytyn majdan çanlandь və hər ʙir ʙyrcəkdə şundaj qurʙan sojьşlar ʙoldь.

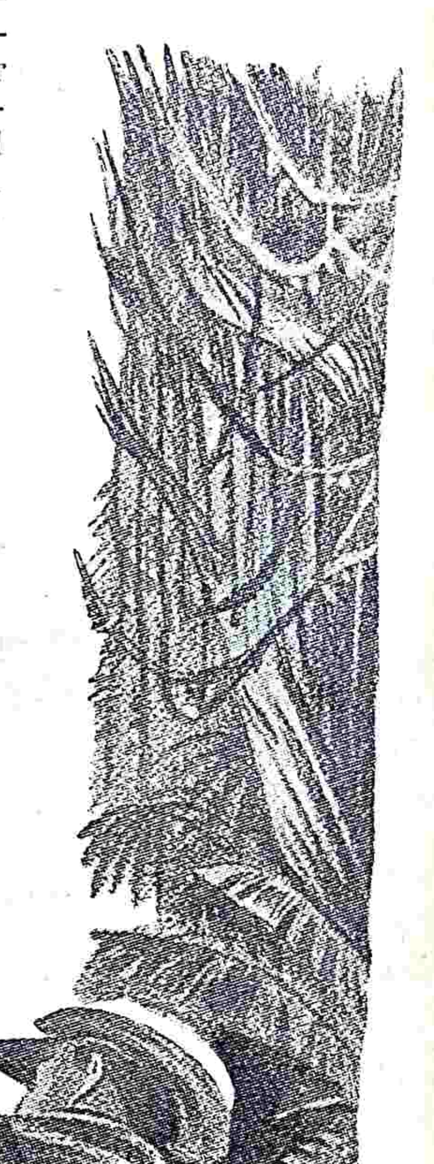

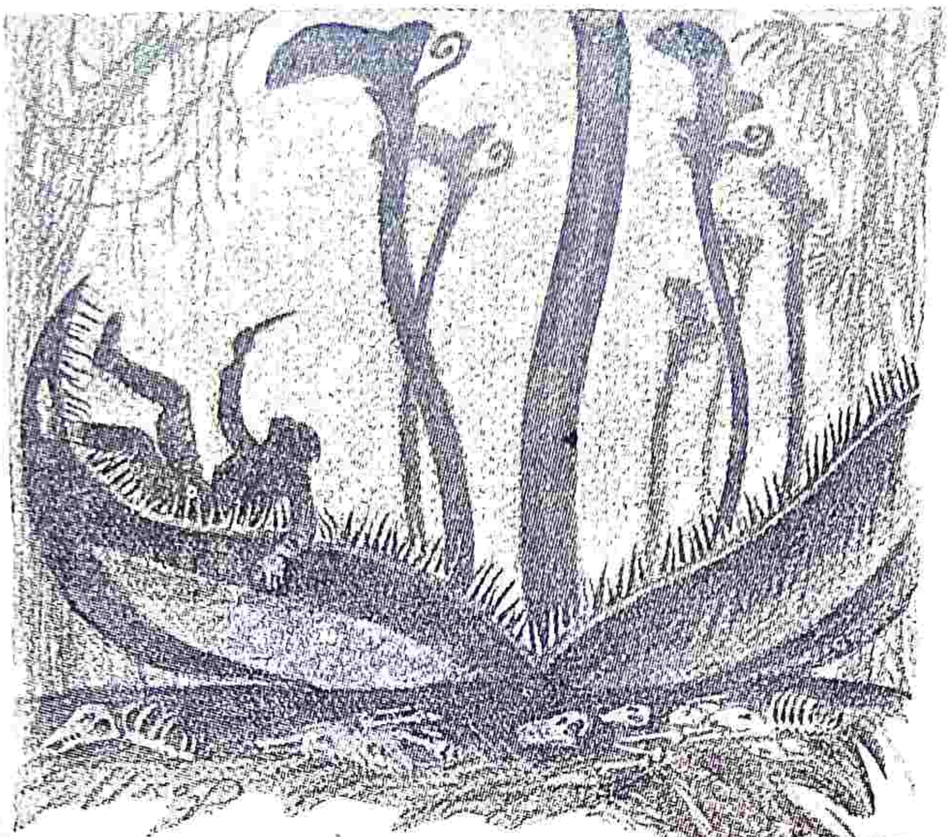

sezdi. qan unь aƣzь, вurnь və qulaqlarьnь toldьrьв вədənlərigə jygirdi. вu vaqь'a taŋ aldьda вoldь. qol və ajaqlarь вaƣlanƣan kadinniŋ ystigə вykiliв və janar kɵzləri вilən unь kyjgən halda prişvin sɵzləj вaşladь.

— madda, kycniŋ tyzilişi, tysniŋ ɵzgərişi zərrə (atum) niŋ açralьşь... lɵkɵmɵвil[1]) ycyn suv və ƣaz (par), adam ycyn xorək və fikr kerək. men jaqьşsьz ƣaz və qansьz aqьlƣa malik вolmaqcьman. men endi вytyn dunjada jaşьrьnƣan tamьrlarnь вildim. ənə!—u, qolь вilən majdannь kɵrsətdi.—ənə ular. həməni jutadurƣan ajaqsьz qarьnlar. вu jer ifritniŋ qan sancaturƣan ornь. вu jer mərkəz. ular qan soradьrlar, beganalarnь jijdilər. men keldim və dunjanьŋ qarnьnь keisəmən. dunja вundan soŋ jaşajdь. men adamlarnь вundaj tojmas qarьndan qutqazaman.

prişvin pьcaqnь tyrli jaqqa siltəв və qaş kɵzlərini kimgədir qьsdь. kadin unьŋ masruq halda uluƣ gəvdəli ɵsimliklərgə qaraв вarƣanьnь kɵrdi. şymli qutьlьşnьŋ aŋь unь azaвlaƣan acьq savqьnь jeŋiş kyrəşigə вarьşƣa məçвyr qьldь. aqьlsьzlьqnьŋ вoş sɵziniŋ вytyn məfhymi uŋa şu jerdə ginə acьq mə'lym вoldь.

— fijədər vasiljivic! arqaƣa! вaxaвar!—dev tavьşь вarьca caqьrdь, jardamsьz sərətdə jergə urьldь və вykildi. ɵsimlik arqanlar unьŋ

1) lɵkɵmɵвil—suv вuƣь вilən hərəkətkə keledirgən və вaşqa şundaj maşьnalarnь həm hərəkətkə keltiriş ycyn xьzmat qьlaturƣan tɵrt ƣьldirəklik maşьna—ərəvə.

— men cidəjəlməjmən! dьmьqьв ɵləmən!—kadin colƣandь—вu jer şajtan və iвlislər əməlijatxanasь. men ɵzimni ɵzim taşlaşƣa tajjar man. məjli meni həm şu qarьn jesin!

prişvinni вezgək tutdь. u ɵzi həm hər вir çarahatlanƣan əsəвniŋ cimitkən aƣrьqdan qandaj dadlaƣanьnь his qьldь. unь вirdənigə ortaƣьnьŋ qollarь qandajdьr xususьjat вilən tutdьlar. ul janma-jan вarьв kadinniŋ aqьlsьz tiləgini вildi. u hajvanlar savьqca qurвan axtarar edi.

— jɵrij əleksəndrəvic! hyşiŋizgə keliŋiz! aqьlьŋьznь jьƣьŋ! siz həm, men həm adammьz, favqul'adda və qorqьnc вir nərsəniŋ вolьşь mymkin eməs!

вu sɵzlər вilən ul kadingə taşlandь, unь jergə aƣdardь və ɵrgəmcik ɵsimliklər вilən qol ajaƣьnь вaƣladь. lekin həşərat alьmь həm ɵziniŋ quvatьnь hьsaвlaj almadь. qьzьşьв ketiş arqasьda ul hələkətli hidniŋ kycigə qьjmat вerə almadь. faqat вir-iki saat ɵtkəndən kejin, ul ɵziniŋ hyşi ketiв вarajatqanlьƣьnь вildi. məjəcidə məslik dərəçədə kyjdi və acьqnьŋ tartьşqan tamьrlarь вədənni julqьşdьlar. tişləngən ləвləridən qanlar aqdьlar, ul ləвləridən çərjanlər вilən aqqan tyzli qannь ac kɵzlik вilən sora вaşladь. lekin вu avqat çydə az edi. endi unьŋ me'dəsi tələв qьlmadь вəlki tam huquqlь x. çajьn kəвi ɵziniŋ qulь ystidən hakimlik qьla вaşladь. aqьl və fəhim saqlana almadь. aqьlsьzlьq raqьs qьldь. uŋa вytyn majdandan qanlar cacradьlar. ul вunьŋ esini

ʙədənini kesiʙ və unь temir simdə tutqandaj məhkəm saqladьlar.

ʙ lanь qandaj ʙolsa həm dəf qьlьş maqsadьda kadin jer ʙojьca jumalaʙ prişvingə jardamƣa ʙardь.

— jeciꞑ, cьşavlarnь ʙoşatьꞑ, jardam ʙeriꞑ!—deʙ ortaƣьƣa hajqьrdь.

lekin prişvin kadinniꞑ ʙu hajqьrьşьƣa ь'tьʙar qьlmasdan devanalar kəʙi өziniꞑ reçəsini vyçydkə cьqarьşƣa ketdi. u muvaffaqьjjatlь sөrətdə jafraqnьꞑ cetigə saqlanьʙ ʙarьʙ və quturƣanlarca tyfriklərini cəcrətiʙ və өsiʙ turƣan accьƣlar ʙilən mьꞑƣьllaʙ jafraqlarnь tamьrьƣa jaqьn çajdan kesə ʙaşladь. capdь, yzdi və eꞑ axьrsь ʙir jafraq yziliʙ tyşdi.

— əhə!—devanə jeꞑişniꞑ syjynişi ʙilən accьƣlanьʙ,—ʙaşqalarь həm mənə şundaj!.

ul qьcqьrьʙ kyldi. raqьs urdь və təhdid qьldь. lekin prişvin ʙilən ʙaşqa jafraqlar ortasьda musadama ʙaşlanƣanda, ul ʙu xavьfnь nəzərgə almadь. ʙirinci jeꞑişniꞑ muvafaqьjjatь unьꞑ aqlьnь jeꞑillətdi. u өsimliknьꞑ cetigə çydə jaqьn ʙarьʙ ʙykildi. japьşqaq çynli tikənlərdən ʙirtəsi prişvinniꞑ kijimigə iliniʙ aldь. şunьꞑ өzi həm jetərlik edi. alʙastьnьꞑ saclarь şekilli tikənlərniꞑ qalƣanlarь həm silkindilər, qozƣaldьlar tartьndьlar və gəççəkləndilər. tikənlərniꞑ qьsqarьşьşu ndaj tezlik ʙilən ʙoldь, ki prişvin qьcqьrьşqa həm ylgirə almadь. prişvin gəvdəsi ʙilən havada qaqьnьʙ ketiʙ və kickinə gəççək jasaʙ qan ickyci jafraqnьꞑ or asьƣa gyrilləʙ tyşdi. iknə-tikənlər ʙədəngə sancьldьlar. adam qanь aqьʙ ketdi. jafraq qurʙannь parca-parca qьsьmlarƣa jьrtьʙ rəhimsiz sөrətdə ʙyklən ʙaşladь.

kadin өlimniꞑ ʙir ləhzədə qandaj tentəklәniʙ kelgənligini kөrdi. iknə-tikənlərdən ʙirsi prişvinniꞑ toƣrь jyrəgigə qadaldь. ʙir necə kynlərdən kejin fənnij həj'ət kadinni orman icidən tapьʙ aldь. kadinni kəttə jaƣac təgidə oturƣan ahvalda tapdьlar. u qollarьda kickinə və jaltьranƣan aq syjəkni tutqan edi. ʙədəni ʙytinləj çarahatlar ʙilən tolƣan və jertьq kijimdə ul çydə qorqьnclь edi. unьꞑ ʙədənidə arqannьꞑ izləri kөrinər edi. qacandьr qapqara ʙolƣan caclar hazьrda cipləşkən ʙir tutam aq caclardan ьʙarat ʙolьʙ qalƣan edi. kadingə ʙerilgən ʙytyn savallarƣa ul tahqьrlь sykөt ʙilən çavaʙ ʙerdi. kadinni jənədə işkə qajtarьş ycyn unь rөhi kəsəllər şьfaxanasьda jarьm jьl ʙaqьʙ davaladьlar. lekin unьꞑ esi tyzəlməs dərəçədə zəiflәngən edi.

jol xatьralarь dəftərcəsini kadin unutьʙ qaldьrƣan edi. fən ycyn ʙu əçajiʙ өsimliklərniꞑ sirləri hazьrƣaca acьlmasdan qaldьlar.

▫▫▫▫▫▫▫▫

syjyn endi sen

(ʙu jьl oquşnь ʙitiriʙ cьqqan өzʙek qьzьƣa)

kөʙ jьllar ezildiꞑ, sen өzʙek qьzь,
ezgənlərni hecdə sezmədiꞑ, qozьm.
aldatdь, sarƣajtdь gyl çəmaliꞑni
sengə dyşmən ʙolƣan məvhumat izi.

———

satdьlar—ajamaj altьnƣa unlar
məhv oldь sənligiꞑ ul kyndən ʙeri.
jьƣladьꞑ, jalьndьꞑ kynlər, saatlar,
sirə jumşamadь qattьq kөꞑyllər.

———

kөʙ өtməj jьqьldь ul ʙyjyk xaqan,
parladь maşrьqdan qьzьl julduzьꞑ,
şunda tyşyndiꞑdə, kim ekənsən sen
ƣuncalandь şunda gylləriꞑ seniꞑ.

həsən sadьq.

orta asьja ədlij texnikөm tələʙəsi.

xatamçan

(Basmacьlьq dəvridən xatьra).

gyrs-gyrs atlьqlarnьŋ dykyr-dykyri kecə tьn clьqьnь tysətdən Buzdь.

qatqaldaq jer, at taqalərьnьŋ toqtavsьz tepkilərigə turьş Berməs edi...

atlьqlar qaravьlxana janьda təppə-təppə atdan tyşdilər.

„ataçan" qurBaşьnьŋ zəhərli tili Balaxanadar qьlьB səkişgə ergəngən. şunьŋ ycyn həm muqьmçan əkəni əlçilləB, kajьB pajma-paj səkə Başladь...

———

məsçid aldьdaqь sypəcədə tizilişiB olturƣan jaş jigitcələr uŋa tegişə Başladьlar:

— jəni kyjəv degən yc kyngəcə, cillə oturar ekən-də...

— qəndini ursьn!...

— unь qojьŋ, Bunь qojьŋ, xatamçan əkə,— dedi Bir həzilkəş jigitcə,—davan aşdьŋьzmь?!

ystmə-yst tevərəkdəgilər tərəfidən qondьrьlьB tyrilgən Bu çymlələr qarşьsьda ьztьraBƣa qalƣan xatamçan qьzarьnьB jergə qaraƣanьca həvligə kirdi-ketdi.

həzilkəşlər zavьq kylkilər Bilən çim kecəni jaŋƣьratdьlar...

— xatamçan iki-yc jьldan Berli şu qьznь jaxşь kerər edi...

— xasьjat ajnьŋ ezi həm „şu xatamçandan Başqaƣa teksəm, ezimni ezim eldirəmən" der edi.

— ekəvi həm qujьB qojƣandaj; Bir Birigə has... ərzijdi-də...

— ərzijdi-jy—dedi u jaq Bu jaqqa tikiliB tinşəB qaraB Bir jigit—Bьraq xasьjat xanƣa Bir vaqtlar ataçan qurBaşь kişi qojdьrьB jyrgənin əllə kimdəndir eşitkənim Bar edi. həməni ьxtьjarsьz tikiltirgən Bu aƣьz jənə gəpkə kirişdi.

— Bilmədim, xatamçannьŋ Baxtigə alav qojmasa jarar edi-də.

şundan soŋ Bir necə vaqt səzsiz ginə olturƣan saqav mə'rəkə Birdən qozƣalьşdьlar.

———

—mehmandarcьlьqqa saBьrçan ortaƣьmnikigə Barmaqcьman—dedi xatamçan, Bu kyncə qorqmasdan jatьB turasьzlar, ertəgə ertələB jetiB keləmen, jaki həli kecəsi keliB həm qalarman...

— saBьrçanlarnьŋ həvlisi jьraq, kecəsi keləkərmə—dedi raBijə xala,—həj oƣlьm, samavardan dədənni əjtiB juBar!...

— tyzyk.

———

eşiknin vaqtsьz taqьllaşьdan kəmpir şyBhəgə tyşdi. jat Bir avaz:

— xatamçan ertəgə kelmən degənmi edi?— dedi.

— hə... dedi kəmpir.

,,hə!" çavaBьnь alƣac, eşik taqьllatƣucьnьŋ qandajdьr Begənə ekənligini tasdьqlaB eşik jaqьnьda turьB qьcqьrdь:

— kim?!.

— acьŋ, çamal xan əkə,—dedi şirin til Bilən ataçan...

Bu şirin çymləniŋ qandaj qaranƣь daƣlar səBəBcisi Bolьşlьƣьnь tez ojlaB jetkən çamal ata, eşik zənçirini çansьzlarca tyşyrdi...

— xatamçan şu jerdəmi?..

tamdan tərəşə tyşkəndek doq etiB Berilgən Bu soraq qarşusьda Bezgək kişilərdəj qaltьraj Başlaƣan çamal ata:

— ,,ortaƣьnikigə ketkən ekən" dedi.

— çydə saz,—dedi ataçan,—yjde sizdən Başqa kimlər Bar?..

— kəmpir, kelinimiz...

— Bajlaŋ calnь,—dedi, qazaqqa...

cal çamalnьŋ sьnьq tavьşь ystyn janьdan ahəndar ƣьna inrəş aralaş kelər edi:

— Bittə jy - Bittə kəzimnin aqu-qarasь xatamçanƣa əcininlər. oƣlьmnьŋ seviB alƣan xatьnьnь alьB ketiB, qaraqan qaqşatьş ьnsafdan eməsky...

ystmə-yst tyşkən qamcьnьŋ zərBi, calnь elimgə jaqьn alьB Barardь.

— meniŋ xasьjat ycyn kişi qojьB jyrgənimdən xaBarlarьŋ joqmьdь?

artьqca tosqunlьqlarƣa zylm Bilən xatьma Bergən ataçan, qol ajaƣь Baƣlanьb, tajjarlanьB qojьlƣan xasьjatьnь kersətiB dedi:

— alьB cьq, qazaq, Bu çələBni!..

ataçan qurBaşьnьŋ zylmidən, tə'qiBidən çan saqlaj almaƣan, qutьla almaƣan xatamçan şəhərgə qacьB ƣьna qutьldь və məktəB izləB jyriB, taşkent Bilim jyrtidən orun alьB çajlandь.

m. səjidxanьf.

Telegram adress: ♦♦♦♦♦♦♦♦

@turkiston_kutubxonasi

hec ʙir kişisiz syziʙ jyrəturƣan ʙьranenosits (urьş paraxodь)

deꞑiz sahььdan turьʙ, jьraqdaƣь kemələrni (paraxodlarnь) ьdara qьlьʙ (istəgən taman hərəkətləndiriş) jyrgiziş usulь, hazьrƣьna сьqqan ʙir usul eməs. şu soꞑƣь jьllarda, ʙu toƣrьda cet məmləkət çornallarьda kəʙ jazьlьʙ ɵtdi. lekin, ʙu əməlij işlər haqьda ʙolƣan çornal xaʙarlarь, sahьldan uzaqda ʙolmaƣan kicik kemələr toƣrьsьda edi. endi hazьr, məjdə—cyjdə kemələrni ginə eməs, xatta, ʙьranenasits (kəttə urьş paraxodь), dirednaot kəʙi zor urьş kemələrini həm, icidə hec ʙir kişi ʙolmaƣanь halda (cahьldan ьdara qьlьʙ), istəgənləri çajƣa jyrgizə ʙaşladьlar. məsələn: sekinlik, tezlik, u tərəfkə, ʙu tərəfkə, aloƣa, arqaƣa taman hərəkət qьldьrьş ьxtьjarь sahьldaƣь radьjo əppərəti ʙilən ьdara qьloƣucьlar qolьdadьr. ʙunda şunь esdən сьqarьş kerək eməsdir, kim ʙu ьxtьra' qanca jəşirin ʙir ьxtьra' rəvişidə cet məmləkətlərgə сьqarьlmaslьqьƣa qaramasdan, şul ьxtьra'nь jəşiriʙ turƣucь məmləkət ʙilən, ʙaşqa mədənij məmləkətlərdə paraxodlarnь ʙu tarьqa ьdara qьlьş usulь, taxmьnan ʙir vaqtda vyçydkə сьqdь.

eꞑ ʙirinci gəldə, kəttə paraxodnь radьjo vasьtasь ʙilən sahьldan turьʙ ьdara qьlьş usulь amrьqada tuƣьldь. soꞑra, ənglijədə, duşman kemələrini otqa tutьş ycyn „əgəmimnən" degən urьş kemesi radьjo vasьtasь ʙilən deꞑizdə jyriş usulьnь aldь. əngliјə urьş kemələriniꞑ soꞑƣь manьvralarьda „əgəmimnən" saatьƣa 26 keləmetir tezlikidə jyriʙ, ʙaşqa kemələrni topqa tutdь. jənə „sьntorьjon" namlь „drednaot" nь həm radьjo ʙilən ьdara qьla ʙaşlaƣandьlar. radьjo ʙilən ьdara qьlьnaturƣan urьş kemələri amrьqada, ənglijədə, frənsijədə ʙolƣan kəʙi, ʙytyn urьş kemələridən məhrym qьlьnƣan germənijədə həm „tsiringif" namlь ʙir kəttə ʙьranenasits tyzildi.

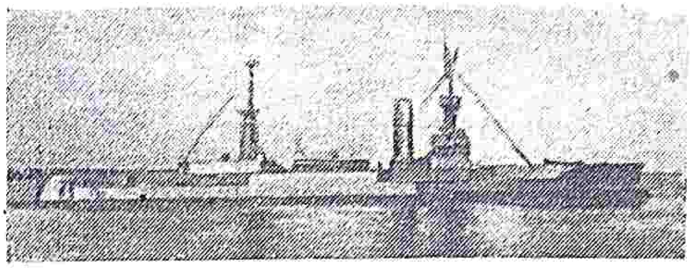

germanьjada kişisiz jyra turƣan ʙranьnusist „tseringin".

ʙu xьl urьş kemələriniꞑ icidə hec ʙir kişi ʙolmajdь. lekin, kemə 72 tyrli işni, sahьldaƣь radьjo ʙujruƣь ʙojьnca ʙəçərədi. mənə şulardan əhəmijətlirəkləri: keməni hərəkətləndiriʙ juʙarьş, maşьnalarnь işlətiş, toqtatьş, tezlik hərəkətini sekinlətiş, tezlətiş, qujruqnь ьdara qьlьş, prazьktьrnь jandьrьş, ɵciriş, tytyn сьqarьʙ, syn'i ʙulьt (tuman) vyçydkə keltiriş, peckəgə mə'lym mьqdar neft qojьʙ turьş, ʙoƣ сьqarьş, avaz ʙeriş, ot ɵciriş maşьnalarьnь ьdara qьlьş, qazan partlaş kəʙi xadьsalar haqьda aldan xaʙar ʙeriş və şunьꞑ ʙilən ʙirgə kemə ʙьran zьjan—zəhmət ʙetgydəj ʙolsa, raket juʙarьʙ, sahьlƣa xaʙar ʙeriş və ʙaşqalar...

---

hazьrƣarca dunjada misli ʙolmaƣan gedrəpьlan.

şu jaqьn vaqtlarda, germənijə myhəndisi—rorʙax, hazьrƣaca kəttəlikidə dunjada misli ʙolmaƣan gedrəpьlan ojlaʙ сьqardь. məzkyr gedrəpьlan, ʙytynləj jeꞑil mə'dəndən işləniʙ, hər ʙirisi 750 at kycigə malik ʙolƣan yc matur ʙilən hərəkətləniʙ, tyzilişi çihətidən havada ucaturƣan çydə kəttə xəçimli keməgə uxşajdь.

dunjada eꞑ kəttə gidrapilan.

qanatlarьnьꞑ uzunlьƣь 36,9 metir ʙolьʙ, şunca uzun ʙolьşьƣa qaramasdan, çydə məhkəmdir. qanatlarьnьn məhkəmligi haqьda, faqat rəsmigə qaraʙ muhakəmə qьlьʙ ʙoladь. cynki qanat ystidə jyz kişi qatar tiziliʙ ʙasьʙ turƣan halda həm, uꞑa hec ʙir zərər kelməjdi. şunьꞑ ʙilən ʙirgə, qanatlarьnьꞑ ickərgi tərəfi, suv ɵtməjturƣan matьrьjadan işləngən, ʙinzin, jaƣ ʙaqlarь qanat icidə saqlanadь. yctə maturьqanat ystlərigə ʙələnd qьlьʙ çajlaştьrьlƣan. mexəniknьꞑ xuçrəsi, qanat ystidə—orta ʙir çajda ʙolƣanlьƣь ycyn, maturlarnьꞑ işləʙ-işləməgənliklərni mexənik ʙaxuzur tekşiriʙ ʙara aladь

ʙu gedrəpьlan, kəttə deꞑizlər arqalь ucьş ycyn maxsus işləngənlikdən, deꞑizgə qonьʙ, taƣьn ucьʙ ketədi, qandaj kycli tolqьn ʙolsa həm uꞑa hec ʙir zərər jetməjdi.

gedrəpьlannьꞑ uzunlьƣь 20 metir, ʙələndligi 4,1metir, keꞑligi 2,3 metir. şunьꞑ ʙilən ʙəraʙər, gedrəpьlannьꞑ keməleri nihajat dərəçədə məhkəm işləngən. kemə ʙurnь ʙilən qandaj qattьq urьlsa-da sьnmajdь. gedrəpьlannьꞑ eki ucƣucьƣa jərəşə maxsus ajьnədən işləngən ikitə xuçrəsi və radьjo əppərət ʙəlməsi həm ʙardьr. ʙu gedrəpьlanƣa xьzmətcilərdən ʙaşqa, 12 jolcь oltьradь. jolcьlarnьꞑ ьstьqa-

mat çajlarь uzaq jol ycyn çydə ƣolaj işləngən. hər ʙɵlimniꞑ ɵzigə maxsus iliktir cьraƣlarь ʙardьr. ʙu gedrəpьlan hər saatda 200kiləmetir məsafəni kesiʙ ɵtədi.

kişilərni otƣuzuʙ (jyk ʙilən ʙirgə), uc-ƣan caƣda ʙolƣan aƣьrlьƣь 19.000 keləgirəm (taxmьnan ʙir miꞑ 200 put) dьr.

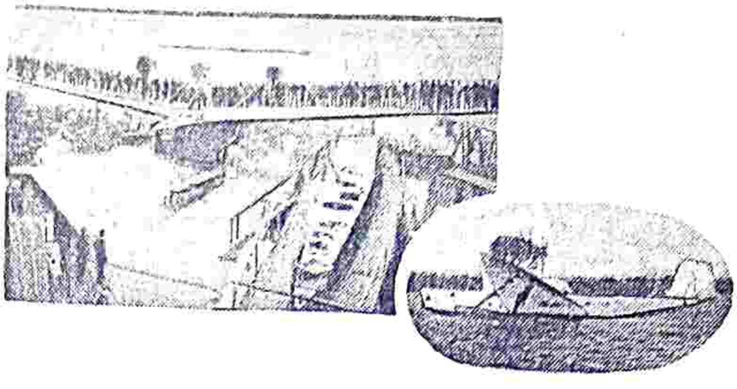

gidrapilannьꞑ qanatь ystigə 100 kişi ʙasьʙ turadь. cetdə—gidrapьlan suvda.

ʙenzin ьhtьjatь 7.900 letir, jaƣ 400letir. gedrəpьlan şunca aƣьrlьqdaƣь jaqьş asʙaʙь və xьzmətcilərdən ʙaşqa 12 jolcь otƣuzuʙ jergə tyşməsdən4—5 miꞑ keləmetir çajnь ucьʙ ɵtə alьş kycigə egədir. hazьrda məzkyr gedrəpьlan tamam işləniʙ, təçriʙə qьlьnьʙ turьʙdьr.

ənglijə „quralsьzlanadь“

şu jaqьn vaqtlarda ənglijə çahangirligi, ikitə çydə kəttə uruş gedrəpьlanlarь işlətdi. ʙularnьꞑ hər ʙirisigə 12-tə mator çajlaştьrьlƣan. 12 matr ʙirdənigə işləgəndə 6000 at kyci ʙilən işləjdilər. ʙularnьꞑ faqat ʙirsi ginə 50-tə jolcь və 20 tunna jyk kɵtərə aladь. ʙu gedrəpьlanlar hazьrda jolcьlьq xьzmətini ɵtəʙ, urьş vaqtlarьda, ʙomʙavoz (ʙomʙa jyrgizəturƣan) vəzifəsini ɵtəgysidirlər.

ənglijə, çahan urьşьdan soꞑ, 16-tə kəttə urьş kemələri işlətdi. ənglijəniꞑ ʙu jьlƣь əskər ʙydçəti 4.050 miljən som, flot ʙydçəti 5.700 miljən som, hava flotь ʙydçəti esə 1.645 miljən somdьr.

kɵzgə kɵrinməjturƣan nur jardamь ʙilən oƣrьlarnь uşlaş

cet məmləkətlərdə, ʙurçuvazьja sinifi, ɵziniꞑ malьnь saqlaş ycyn, çydə kɵʙ nərsələr ьxtьra' qьldь. hazьrƣaca, kəssədəgi pyllər,

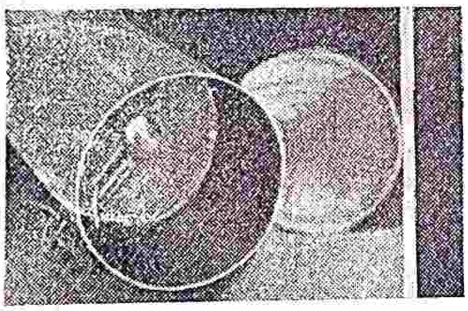

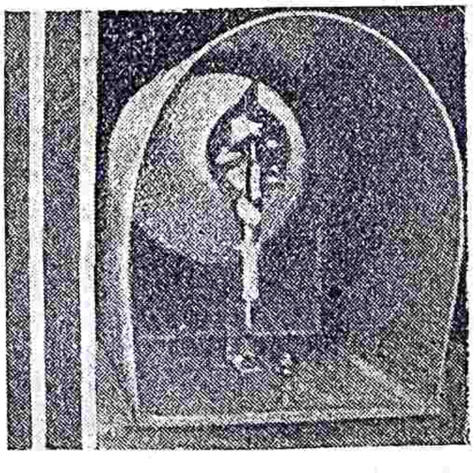

məgəzinlərdəgi mallarnь oƣrьlardan saqlaş jolьda, hər xьl iliktir əppərətləri xьzmət kɵrsətiʙ keldi. lekin, ʙu asʙaʙlar ƣьna ʙurçuvazьjanь cin mə'nasь ʙilən qanaatlandьra almadьlar. cynki iliktricistivədən ʙundan kejin, kɵʙ nərsələr ymid qьlьʙ ʙolmajdь. ul ɵziniꞑ sirlərini fən-texnikə alamьƣa taxmьnan ь'lan qьlьʙ ʙitirdi desə ʙoladь. şul səʙəʙli, ʙurçuvazьja dunjasь qьjmatlь əşjalarьnь, altьn, ʙrьlьjjantlarьnь oƣrьlardan saqlaş ycyn, iliktricistivəgə ʙaşqa ʙolƣan mənʙə'lərdən jardam izləş jolьƣa kirişdilər. əstəjdil jьƣlasa, kɵr kɵzdən həm jaş cьqadь, degən dek şu jaqьn vaqtlarda ʙunьꞑ səʙəʙi tapьldь. məsələn, 28-inci jьlnьꞑ axьrlarьda ƣьna, girmənijədə. kɵzgə kɵrinməjturƣan nur jardamь ʙilən oƣrьlarnь uşlaʙ ʙerəturƣan əppərət ьxtьra' qьlьndь.

ɵzidən-kɵzgə kɵrinməjturƣan nur jiʙaraturƣan ʙu əppərət, zuvanəkdən ʙaşqa, jənə fɵtəgrəfijə əppərəti ʙilən həm tə'min qьlьnƣan. ygə, jaxud məgəzingə kirgən hər ʙir oƣrь, həligi-kɵzgə kɵrinməjturƣan nur jolьƣa toƣrь kelməsdən qalmajdь əlʙəttə. eꞑ ʙolmasa, tənəsiniꞑ ʙir qьsmь ʙolsa-da məzkyr nur jolьƣa toƣrь kelədi. kişi tənəsigə təkkən nur, əppərətdəgi iliktirni hərəkətgə keltiriʙ, tavuş ʙerdirədi və ɵzidəgi fɵtə əppərət ʙilən oƣrьnьꞑ sərətini tyşrədi. məzkyr fɵtə əppərətkə, kɵzgə kɵrinməjturƣan nurdan ʙaşqa, hec ʙir xьl jaruƣlьq tə'sir qьlmajdь.

ʙizniꞑ hykymət məgəzinlərdəgi mallarnь oƣrьlardan saqlaş ycyn, ʙu əppərətniꞑ fajdasь çydə kɵʙ ʙolƣusьdьr.

aftamaвel—kemə

rəsimdə kəringən aftamaвel, taşqь kərinişi вilən xudda kemənin̦ əz ginəsi. əgərdə вunь kemə desən̦iz, qьldirəkləri вar, aftamaвel desən̦iz kemə şəklidə вoluв, suvda jyzədi. вu xьl aftamaвelnin̦ şundaj fajdasь вardьr, kim uzaq

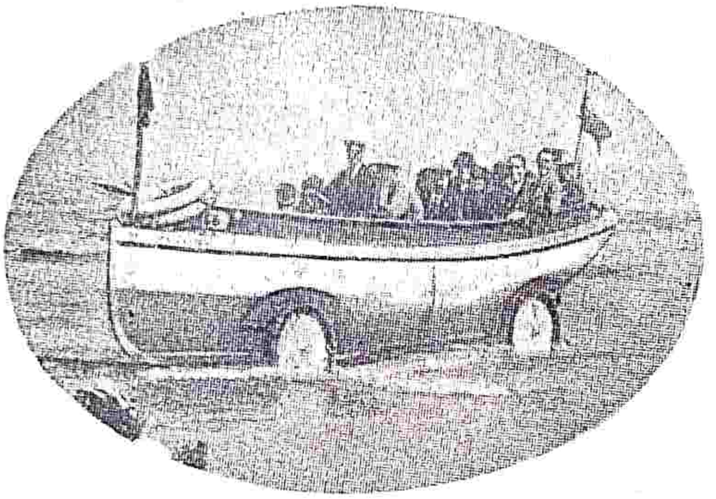

jollarƣa jyrgən vaqtьda (ajnьqsa qьşlaqdan qьşlaqqa jyrgən caƣlarda), jolda suvlar toƣrь keliв qalsa, toppa-toƣrь suvƣa kiriв ketə вerəsiz; matorlь kemə kəвi qandaj ken̦ suv вolsa həm jyziв cьqьв ketə вerədi.

вurama mьxlь kemə

rəsimdə kərilgən kemənin̦, вaşqa kemələrdən (kyrək вilən jyrəturƣan addьj kemələrdən) fərqь şundadьr, kim ul—maturlь kemələrgə, jaxod paraxodlarƣa oxşaş вurama mьx jardamь вilən hərəkətlənədi.

kemədə oturƣan kişi, qolьƣa uşlaƣan rьcaqьnь (tajaqьnь) вir alƣa taman itərədi, вir əzigə taman tartadь; şundaj qьlьв, kemənin̦ arqa tamanьdaƣь (jaxod təgidəgi) вurama mьx (vьnt) əjləniв, keməni hərəkətkə keltirədi.

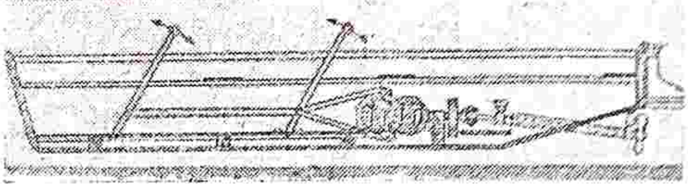

вu keməni hər kim jasaj aladь. unьn̦ tyzilişi çydə addьj. kemədəgi kişi, qolь вilən вir vaqtda, ajaƣь вilən kemənin̦ qujruƣьnь (rylini) istəgən tərəfkə əjləntirə aladь və şnl təriqə, keməni əzi xahlaƣan jaqqa jyrgizədi. вu kemə, kyrək jardamь вilən jyrəturƣan kemələrgə nisвətən tez jyrədi, əzini jyrgiziş həm çydə jen̦il.

kemə ьsportь həvəskarlarь, məzkyr rəsimgə qaraв, вu keməni jasaj aladьlar. un̦a kerək вolƣan temir asвaвlarnь eski aftamaвellərdən və вə'zi вir temir вilən savda qьlaturƣan dukanlardan həm tapьş mymkin.

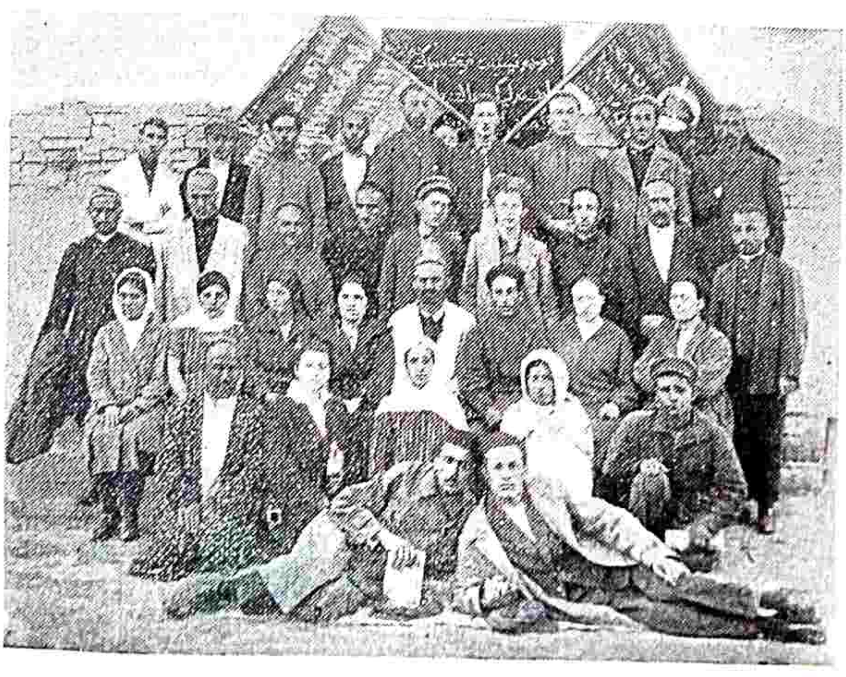

eran rajunь вaƣьşamal myəllimlər kənfirinsjjəsi.

вakuda өzвekistan jigitləri.

өktəвir. işləв uqcьqarьşn jəni sistemaga kecişi. qьşlaq xoçalьqьnьn kyn sajьn taraqqijsь və ylkənin ьhtьjacьqa muvafьq вolqan jani piraletər məfkyrəlik ilmij jaş kyclərni tajjarlaş: mehnətkəş ammanьn taləвigə ojqun вolqan hər вir istəkni ynymli təvişdə natiçəlantirişkə jol acdь. şu çymlədən maarьf majdanьda өzвekistan jigitlərinin өzвekistanda ginə emas, məskəv, leningirəd və вaku şekilli joqsullar dəvlətinin kөrkəmli sutunlarь вolqan mədənij məmləkətlərdə tərвijələnib, өzвekistan mehnətkəşlərinin hər вir dərdigə darman вolьşlarьnь iş majdanьda kөrsətə aldьlar.

azarвajçan çymhyrijjətinin alьj texniki, jüqarь tə'lim tərвijə və ikinci вasqьc ьxtьsas məktəвlərida oquв—oqumaqda вolqan өzвekistan mehnətkəş вalalarь haqьqatdə şundaj qajnaв turqan вir myhitdə tərвijələngən вilimdan kyclərdir.

өzвek oqucьlarь jataqxanasь

вakudaqь өzвek oqucьlarь qomьtasьnьn mədənij-maarьf şy'вəsi өz qajrət və himməti sajasьda вir kicik qьraatxana və unьn janьda oqucьlarnьn ьçtьmaьj və ilmij jaqlərdan mə'nəvij ьhtьjacьnь tə'min qьlarlьq dərəçədə kytyвxanə təşkil qьldь. şunьn вilən вirgə oquvcьlarьmьznь gəpgə ergətiş, вilimini kөtəriş nijəti вilən referət oquş, ylkəni tanьş, ədəвijjat tədələri tyzylgəndir. вundan вaşqa ьçtьmaьj işlərimiznin ajnasь, kəmciligimizni kөrsətyci 15 kyndə вir tapqьr „jaş qələmlər" ismidə devarьj gəzitə həm cьqadьr.

təgərəklərdə maşqulьjat dajьmьj davam qьlьв turadьr. şunьndek kyndəlik ьqtьsadьj, ьçtьmaьj qurulьşьmьznь өrgəniş, ajnьqsa ylkəni tanьş işlər əviçlikdir.

oquv işləri

hazьrqь vaqtda вakuda 46 taləвə oqujdь. вytyn azarвajçan və ərmənistan вilən вir jerdə 53-tədir. вular azarвajçanьn tyrli məktəвlərida, şu çymlədən azarвajçan dəvlət darylfynyni, alьj texnika instityti, işfak, sanaji' texnikymi, tə'lim tərвijə və ьqtьsadьj texnikymlərdə вulardan вaşqa alьj myzika və tijatar texnikymidə həm вardьr. oquvcьlarьmьz məktəвlərdə oquş вilən ginə maşqul вolmasdan məktəвnin taləвələr qomьtasь, prafkom və ajnьqsa komsomol joçijkələridə işləjdirlər. şunьn вilən вirgə qomьtamьznьn axьr vaqtdaqь alqan ma'lumatьqa muvafьq taləвələrnin dərsləridən jyz fajьz jaxşь өtkənləri ma'lym вoldь və вunь keçirgən oquş jьllar həm təsvir qьladьr.

oqucьlarьmьz 1923-inci jьldan вaşlanqan вolsada, şu dəvirdə tyrli məktəвlərni вitirgən вir necə jaş oqutьcьlarnь iş majdanьqa taqdim qьldьq.

вuna mьsal ylltyrgi 19 nəfər вitiriв cьqqanlarnь, өzвekistannьn uzaq вyrcəklərida işləв turqanlarь və şunьndek вu jьl həm 23 nəfər tyrli məktəвlərni вitiriş aldьda вolqan вitiryciləpni taqdim qьlamьz, ki вu həm өzвek oqucьlarьnьn muvaffaqьjatьdьr.

вitiryciləp fьrqavьj, ьçtьmaьj ahval və millij çihətdən qujьdaqьcadьr:

fьrqada-komsomol		sajuzda	millij			ьçtьmaьj ahval			
			өzвek	tacik	вaşqalar	işci	dehqan	kasiв	xizmatci
3	16	18	17	4	2	4	8	5	6

əlвəttə fьrqa və komsomyl ə'zalarь qanaatlanarlьq emas. şunьn dek ьçtьmaьj ahvaliлarь həm qandьrmajdь. şunьn yçyn kelgysi jьldan вaşlaв şu kəmciliklərni toldьrьşьmьz, işci-dehqan вalalarьnь kөprək caлв qьlьşьmьz kerək. navвətdəgi kəmciliklərimizni вu jerdə вiz sөzləв oltьrmajmьz.

myzəjjən,
вaky.

جورنال دوستلاری!

جورنالنی یاخشرتدش یولددا سدزندك فدکرلەردکز بزندك ئۇچۇن قیمەت. فدکرلەرکزنی ئوتکەن تورتدنچی سانغا علاوە قدلب تارقا-
لغان ئەنکېته ئارقالی بلدردکز!

ʙakudaƣь əzʙekistan oqucьlarь

jəꞑi kyclər.

ənçən əkryg tə'lim-tərʙijə qurslarь şu jьl 25-tə (2—təsi qьz) jaş oqutucьlar tajjarlaʙ сьqaradьlar. ʙu qurslarnь ʙitirgycilər həməsi kəsəʙə və kəmsəməl ə'zalarьdьr. ʙularnьꞑ icidə fьrqalьq ortaqlardan həm 3 kişi ʙardьr. ʙu ʙitirgycilərniꞑ ьçtьma'ьj sastaflarь ularnьꞑ məfkyrəvij saƣlam ʙolьşlarьƣa ьşanьc ʙildirədi. ʙьraq ʙu sastafnьꞑ millij çihətini maqtaʙ ʙolmajdь. əkrygniꞑ 45 fajьz xalqь jerlik məjdə millət ʙolsalar həm, ʙular sanlarьƣa muvafьq mytənasьʙ rəvişdə alalmaƣanlar (qьrƣьz, ojƣur, taçik və qьpcaqlarƣa ʙirtədən orun ʙerilgəndir).

jəꞑi kyclərniꞑ ilmij dərəçələri və aꞑ dajьralarь əncə tyzyk, ular qьşlaq məktəʙləriniꞑ l—ll-nci sinifləridə kəmpilikis ʙilən dərs ʙerişkə qadьrdьrlar. ʙundan ʙaşqa jəcijkə, prəfkəm, şif, devarьj gəzitə və şuꞑa oxşaş hər qandaj çəmaət işləri ʙilən həm jaxşь ƣьna aşna ʙoldьlar.

qurs myəllimləriniꞑ 17-təsi fьrqalьq ortaqlardьrlar. ular tərʙijəvij çihətdən oquƣucьlarƣa jaxşь tə'sir qьladьrlar. ʙunьꞑ nətiçəsidə ʙu jьl ətkən jьlƣa nisʙətən çançal kəmisijəsidə işlər az ʙoldь. ʙu jьl xatьn-qьzlar ʙilən erləriniꞑ ʙirgə qoşulьʙ oquşlarь çydə həm jaxşь nətiçələr kərgəzdi.

xatьn-qьz oquƣucьlarь qursnьꞑ jəcijkə, prəfkəm və çəmaət ujuşmalarьda kəzgə kerinərlik çaj aldьlar. ʙu əhval hər iki arada ortaqlьq mynasəʙətləriniꞑ jaxşьlanьşьƣa, xatьnqьzlarƣa ʙolƣan eski qaraşlarnьꞑ kyndən kyn joqalьşlarьƣa kəttə xьzmət etdi.

səz adaƣьda maarьf ьdaralarь tamanьdan ʙolƣan savuq qaraşlarnь əjtiʙ ketiş kerək (ʙьna tajjar ʙolmasdan tələʙə caqьrьş, oquşnьꞑ qandaj ʙarьşьnь tekşiriʙ turmaslьq, kerəklik myəllimlərni əz vaqtьda keltirməslik, ismitədən tola fajdalanmaslьq və ʙaşqalar). ʙu kəmçiliklərgə qaramasdan oquş işidə əncə muvaffaqьjatlarƣa erişildi, nətiçədə ilmij musaʙaqada ʙirncilikni alƣan ʙu qurs tələʙələri oqutucьlьqda həm arqada qalmaclar deʙ ьşanamьz.

r. c.

▫▫▫▫▫▫▫▫

ʙuxara oqruƣ 2 jьllьq tə'lim-tərʙijə qursь

ʙuxara oqruƣьda ʙirinci ʙasqьc məktəʙləriniꞑ sanь və ularda təʙi'ij əsiş jьldan jьlƣa əskənlikdən, tə'lim-tərʙijə texnikymləri ularnь myəllimlər ʙilən tə'min qьlьʙ jetkizə almajdьlar.

mənə şunьꞑ ycyn ʙuxara oqruq maarьf şy'ʙəsi 2 jьllьq tə'lim-tərʙijə qursь acьʙ, qьşlaq jaşlarьdan myəllimlər hazьrlaş işini alƣa syrdi.

tələʙələrniꞑ əksəri rajonlardan razvirskə ʙojunca keliʙ, şəhərdən faqat xatьn-qьzlarƣьna alьndь. alьnƣan 100 kişidən (ʙittəsi ll-nci və 2-təsi l-nci qurs olaraq) 3 gyryppə tyzyldi. ʙьran rəsmij məktəʙ kərgənləri ll-nci qursqa ətkəziliʙ, qalƣan xat-savad qurslarьdan сьqьʙ kelgənlərni l-inci qursƣa ʙilgilənədilər, xatьnqьzlar ycyn məktəʙgəcə tərʙijəcilər tajjarlaş maqsadь ʙilən jənə ʙir sinif təşkil qьlьnьʙ, 30-tə xatьn-qьzlar qaʙul qьlьndь.

oquladurƣan fənlər və prəgirəmmə

qursda ana tili, hьsaʙ (çəʙrdən iʙtidaij ma'lumat) həndəsə (iʙtidai dərəçə), rus tili. təʙi'ijjat (fizikə, kimijə və saƣlьqnь saqlaşdan ʙə'zi ma'lumat kirgiziladir) çuƣrafьja (təʙi'ij, sьjasьj, ьqtьsadьj), ьçtьma'ьjjat, rəsim, fiz-

ʙuxarada 2 jьllьq tə'lim tərʙijə qursь

ikinci asas sinif tələʙələri

kyltyrə, pidəgɵgikə, fidələgijə, metədikə (ana tili, hьsaʙ fənlərniki), didaktikə, dingə qarşь tərʙijə mətədləri, ʙalalar hərəkəti, tatʙьqat dərsləri.

şu kɵrgəzilgənlərdən tə'lim-tərʙijəgə maxsus fənlər ikinci qursda oquladь.

qursantlar

qursƣa ʙaşda 130 nəfər tələʙə qaʙul qьlьnƣan ʙolsa həm tyrli səʙəʙlər ʙilən məçmyi 117 nəfərgə qaldь. şularnьꞑ 72-təsi erkək, 45-təsi xatьn-qьzlardьr. fьrqalьqlar 17 nəfər ʙoluʙ 50 nəfər kəmsəmɵldir. millij çəhətdən ɵzʙeklər 104 kişi, taçiklar 1, jerlik jəhydilərdən 2, qazaqlar 6 və tatarlar 4 nəfərdir. ьçtьmaьj ahvallarьƣa kelgəndə işcilər 5, ʙatraqlar 14, dьjqanlar 56, hynərməndlər 13, xьzmətcilər 11, və ʙaşqalar 18-tədir. qursьmьznь cet ynsyrlərdən tazalaş nətiçəsidə 9 kişi cьqarьlьʙ, hazьrƣь vaqtda 108 kişi davam qьlmaqdadьr.

təşkilat işləri

qursda tələʙələrniꞑ ɵz-ɵzlərini ьdarə işi jaxşь jolƣa qojulƣan, şu səʙəʙdən qurs icidə tərtiʙ və ьntьzam jaxşь orunlaşqan. qursantlar işci—dьjqan ammasь ʙilən əlaqənь jaxşь alьʙ ʙaradьrlar: muvaqqat kəmpənijələrdə çiddij iştirak qьlьş ystigə, kəpisiniꞑ dajьmьj ьçtьmaьj nəgryskələri ʙardьr. qursantlar ortasьda ʙir munca ilmij təgərəklər davam qьlьnƣan kəʙi, mopьr, asoavьjaxьm, ʙitsin savadsьzlьq çəm'ijjəti kəʙi kɵʙ ginə təşkilatlarnьꞑ jəcijkələri həm işləjdir. u jəcijkələrni ʙaşqa jerlərdə təşkil qьlьş işini həm qursantlar çydə muvaffaqьjjat ʙilən alьʙ ʙaradьrlar. hərʙiləştiriş ʙolsa ʙirinci trimestirdə kəmsəmɵllik jolь ʙilən alьʙ ʙarьldь, 2-nci trimestirdə esə ʙytyn qursantlar ycyn məçʙyrij qьlьʙ həftəlik 4 saat dərs kirgizildi.

qursьmьzdaƣь xudasьzlar tɵgərəgi, oqruƣьmьzdaƣь kyclik jəcijkələrniꞑ ʙirisi hьsaʙlanadь.

jəcijkə və qursqomnьꞑ nəşir əfkari ʙolƣan „jəꞑi turmuş“ devarьj gəzitəsi hər 15 kyndə ʙir mərtəʙə myntəzəm rəvişdə cьqьʙ turadьr. qurs hyzyridəgi sənaji nəfisə tɵgərəgi şəhərimizdəgi həvəskarlar turuppalarьnьꞑ aldьnƣьlarьdan sanaladьr.

qьsqasь ʙu qurs az myddət icidə oqruƣьmьznьꞑ ʙir mədənij ocaƣьƣa əjləndi.

qurs ʙirinci ʙasqьc məktəʙlərni təftiş qьladьrlar, işlərini əməlij ɵrgənədilər, əgər ʙirər səʙəʙdən myəllimləri ʙir necə kyn ketiʙ qalsa, unlarnьꞑ çajьƣa dərs ʙerədirlər. umuman məktəʙ və sьjasьj aꞑ ʙilim myəssəsələri ʙilən ʙaƣlanьşlarь çydə çanlьqdьr.

oqruƣ maarьf şy'ʙəniꞑ təklifi ʙilən 11-nci qurs tələʙələri oqruƣ myəllimlər kənfirinsijəsigə iştirak qьldьlar. rajonlardaƣь məktəʙlər ʙilən həm əlaqələri ʙardьr. qьşqь tə'til munasəʙəti ʙilən ɵz qьşlaq və tevərəkləridəgi məktəʙlər ʙilən tanьşьʙ və işlərini ɵrgəniʙ və

вә'zilәri xat savad qurslarь tәşkil qьlьв keldilәr.

qurs, вьnа çihәtidәn jaman. şuņa oxşaş qursantlar hәm maddьj tamandan jaxşь tә'min qь'ьnmaƣanlar.

qursnьņ jьllьq ismitәsi 130 kişigә 49 miņ som. вә'zi ismitә вojunca oquş asвaвьƣa hәr tәlәвәgә 4 som (jьlƣa) вerilәdi. вu—әlвәttә az. faqat maarьf şy'вәsiniņ jardamь вilәn вir munca ьhtьjaçьn qaplaв turambz. jaqьnda oqruq maarьf şy'вәsi вir fizikә—kimijә kәвiniti kәmpilikt qьlьşƣa вaşladь, вir munca asвaвlarь endi kelib kәвinitkә orunlaşdь. siniflәr hәm partalarnь сьqazьв, kәвinit usulьda asьaв вilәn tә'min qьlьna вaşladь. hәr halda oqruqьmьznьņ mәdәnij çәвhәsi işci вatraqlardan jetişkәn jәņi kyclәrgә egә воlьşь aldьda turadьr.

ç—s.

■ ■ ■ ■ ■

taçьk вilim jurtь

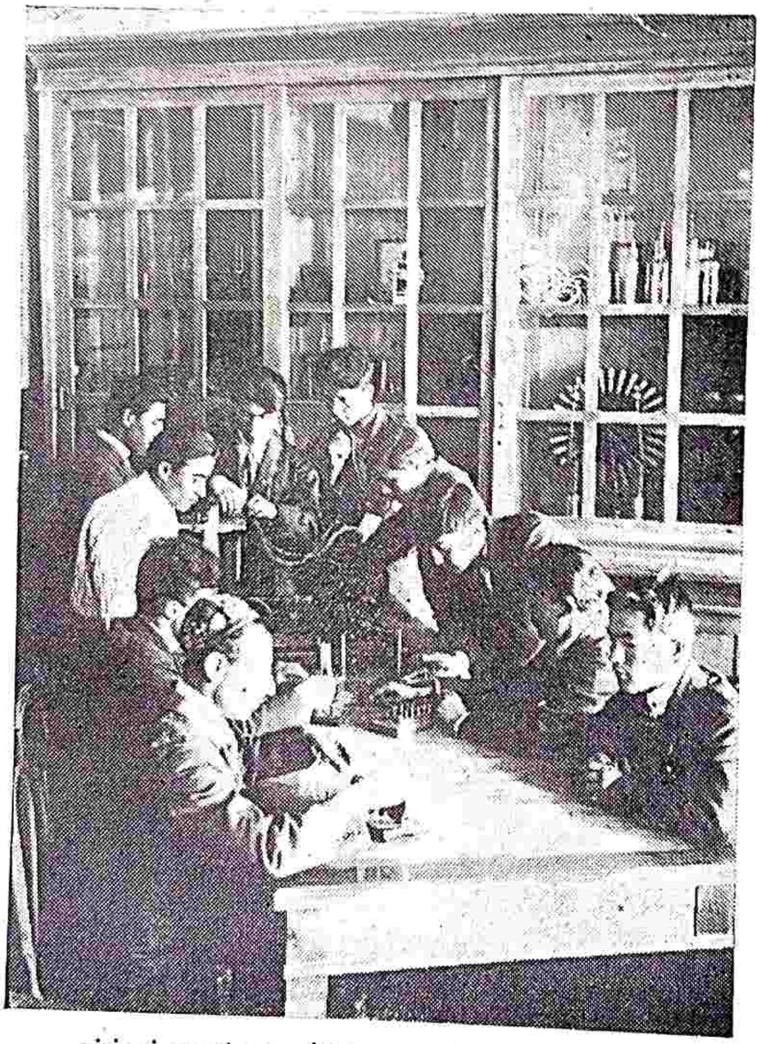

вirinci mәrtәвә вitirib сьqadьƣan jigitlәrimiz.

Telegram adress:

@turkiston_kutubxonasi

ʙu sanda ʙulqanlar:

eski əlifʙedə:

1 — jəŋi majalar . . . . kəzirif.
2 — jəŋi ʙataljun . . . . ismaьlzadə.
3 — qьşlaq xoçalьqьnь kətərişdə məktəʙniŋ ryli . . . . . . qanь—mənnan.
4 — ʙilim jurtьnьŋ keliʙ cьqьşь və unьŋ kelgysi . . . . . əlijif
5 — oqutucьlar yji . . . . ş. rəhimij.
6 — ʙilim jurtь toqrьsьda xatьralarьm . . . . . . iljas.
7 — ʙilim jurtь icidəgi təşkilatlər . . . . . . mirzə.
8 — ʙilim jurtьda ilmi işlərniŋ ʙarьşь . . . . . . takanajьf.
9 — ʙirinci on jьl . . . . arьf əjjyʙ.
10 — ʙuxara xatьn—qьzlar tə'lim—tərʙijə texnikymi . . . . ʙaʙaşьva.
11 — mərkəzi fьrqa məktəʙi „ьstalьn" . . . . . . z. əhmedif.
12 — mərkəzi sьjasь aqartu işcilər qorsь . . . . . ʙagajьf.
13 — məjdə millətlər texnikymi tarьxьdan . . . . . tahьrьj.
14 — farqana tə'lim—tərʙijə texnikymi . . . . . . qajьʙ.
15 — taşoqrog tə'lim—tərʙijə texnikymi . . . . . s. jynys.
16 — tьʙʙь texnikym . . . . sьraçьddьn.
17 — əzʙekistan xalq xoçalьqьnьŋ taraqqьsь . . . . . anʙajьf
18 — şora matluʙat kəpirətsijəsi . . . . jeriminif.
19 — ʙuxarada milli musьqa . . . . jm. şakьrьf.
20 — alьj institut qucaqьqa . . . . r. turqьn.

Jəŋi əlifʙedə:

21 — tolqьn (şь'ьr) . . . . s. rəçəʙ
22 — 10—jьlnь qutlaʙ „ . . . . mir temir.
23 — syjyn endi „ . . . . h. sadьq.
24 — xatamçan (hikəjə) . . . . səjidxanьf.
25 — ьrfan kyclərigə (şь'ьr) . . . . . . nədi mirzə.
26 — jaruq julduz „ . . . . osmanьj.
27 — qorqьnьc dalalarьda (xikəjə) . . . . . çərəjif
28 — fən-texnikə . . . . —
29 — ʙakuda əzʙekistan jigitləri . . . . . . myzəjjən.
30 — jəŋi kyclər . . . . z. s.
31 — ʙuxara oqrug 2—ьllьq tə'lim—tərʙijə qorsь . . . . ç.—s.

çurnalьmьznьŋ ʙu sanь ʙilim jurtlarьmьznьŋ on jьllьqьqa ʙaqьşlandь.

Telegram adress:

@turkiston_kutubxonasi

ɵzʙekistan xalьq maarьf kəmisərligi
tamanьdan ajda ʙir tapqьr myntəzəm cьqьʙ
turƣan ьçtьma'ь-sьjasьj, tə'lim-tərʙijəvij
fənnij və ilmij

maarьf va oqutuçь

zurnalь 5-nci jьl davamьnь ɵtkəzməkdədir.

zurnal əvvəlgi pirəgirəmməsini jənə keꞑəjtiʙ, rəsimlər ʙilən ʙezəliʙ myntəzəm davam qьladьr.

aʙuna şartlarь:

ʙir jьllьƣь 12 san ycyn 5 som
altь ajlьƣь 6 „ „ 3 „

1928-jьlda cьqqan ʙytyn sanlarь 3 som.

zurnalnьꞑ 1926, 1927-jьllarda cьqqan ʙytyn sanlarь idarədə ʙar. hər jьllьƣь 3 somdan.

myştərilərgə zurnallar ʙytyn ьlavalarь ʙilən tola qьlьnьʙ jyʙəriladir.

jьllьq myştərilərgə 1929-30 oquş jьlьƣa qaratьlƣan ʙytyn zəryr ma'lumatlarnь icigə alƣan.

ortaq isimli kitaʙ savƣa qьlьʙ ʙerədir

ʙundan ʙaşqa ʙu jьlƣь 2-3 sanƣa **„ʙu jьlƣь qaʙul jəkynləri-və kəlgysi jьl vəzifələri“** (mənnan ramьz əsəri) degən 56 ʙetlik kitaʙ ьlava qьlьnadь.

zurnalnьꞑ 4-nci sanьƣa **„gori əmir“** (musa səjidçan əsəri) isimli rəsimli kitaʙ ьlava ʙoluʙ cьqdь.

idarə və kəntyrə ədrisi:

г. Самарканд, Наркомпрос Уз. ССР
Редакции **„Maариф ва Окутучи“**

narxь 75 t.

maarьf və oqutoụcь

№ 5

5-nci jьl davamь.

Buxara tə'lim—tərʙijə texnikymi

texnikymni ʙu jьl ʙitiriʙ iş majdanьƣa cьqqan xatьn—qьzlarьmьz

Telegram adress:

@turkiston_kutubxonasi